

Grigore Buciu

Cum mi-am petrecut

Revoluția

în Ministerul Apărării Naționale

REDACTOR DE CARTE: Viorel Domenico

LECTOR: Ștefan Diaconu

TEHNOREDACTOR: Alina Vlăsceanu

Grigore Buciuc

Cum mi-am petrecut
Revoluția
în Ministerul Apărării Naționale

EDITURA INSTITUTULUI REVOLUȚIEI ROMÂNE
DIN DECEMBRIE 1989
Colecția *Biblioteca I.R.R.D.*

București, 2008

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BUCIU, GRIGORE

Cum mi-am petrecut Revoluția în Ministerul Apărării
Naționale / Grigore Buciu. - București : Editura Institutului
Revoluției Române din Decembrie 1989, 2008
ISBN 978-973-87786-4-1

821.135.1-94"1989"

94(498)"1989.12"(0:82-94)

355(498)(0:82-94)

Colecția ***Biblioteca I.R.R.D.***

Publică studii, eseuri, memorii, jurnale, culegeri de articole, interviuri și documente, albume foto și de artă, lucrări care pot îmbogăți baza de date și informații privitoare la Revoluția Română din Decembrie 1989, constituind o Addenda la Programul de cercetare științifică al I.R.R.D

Cuvânt înainte

Din cele peste 500 de cărți care s-au scris despre Revoluția Română, o bună parte este de factură memorialistică, autorii fiind participanți la evenimentele din acel sângeros decembrie 1989. O altă parte aparține unor ziariști sau autori care folosesc drept sursă de informații și bază de date volumele din prima categorie. Cu alte cuvinte, în lipsa documentelor oficiale, zăvorâte încă în arhive sau uitate prin sertarele birocrăției, imaginea Revoluției Române din Decembrie 1989 este, în prezent, fragmentară, anecdotică și, în mare parte, subiectivă, apropiată mai degrabă de literatură decât de istorie.

Pentru că foarte mulți dintre cei ce au ținut să depună mărturie sunt:

- ❖ fie convingși că ei, și numai ei, au fost atunci și acolo pionii principali ai evenimentului;

- ❖ fie interesați să se folosească de participarea la Revoluție pentru a sluji îndeosebi ideologic curente de opinii sau orientări și interese politice (revoluție/lovitură de stat, caracter anticeaușist/anticomunist al revoltei, revoluției din 16-23 decembrie; preponderența factorilor interni/externi);

- ❖ fie, în sfârșit, obligați să contracareze acuzele ce li se aduc (genocid, crimă, pactizare cu servicii secrete ceaușiste sau străine etc) și să se apere în procesele juridice care li s-au intentat.

Și, mai este un impediment în reținerea pentru istorie a mărturiilor privitoare la evenimentele din Decembrie 1989. Oameni onești, dezinteresați, sincer dispuși să ofere date și fapte despre acel fabulos moment de istorie la care au participat, îți oferă astăzi, după aproape 19 ani, o realitate care nu mai este doar a lor, cum te-ai aștepta, ci una mult mai amplă, de observator aflat undeva deasupra, omniprezent. Și asta din cauză că memoria primară este pervertită cu timpul de informațiile și datele achiziționate ulterior. Așa se face că astăzi, în 2008, unii dintre cei ce depun mărturie vorbesc ca la carte, ca la

ziar, ca la televizor. S-a ajuns până acolo încât, martorul ocular, participantul direct nu mai știe cu certitudine ce i s-a întâmplat într-o anume împrejurare, dar este generos în detalii acumulate din lecturile/vizionările ulterioare. Și încă ceva: în general, martorii își aduc aminte ceea ce le convine și ceea ce știu că vor ceilalți să afle.

Despre participarea Armatei la evenimentele din Decembrie 1989 și-au scris amintirile, au depus mărturie sau au acordat ample interviuri memorialistice câțiva dintre generalii și ofițerii superiori care au jucat un rol important, uneori decisiv, în derularea momentelor dramatice de atunci. Este vorba de Ion Coman, Victor Athanasie Stănculescu, Ștefan Gușă, Ștefan Dinu, Marin Pancea, Nicolae Eftimescu ș.a. Firește, fiecare și-a justificat deciziile, a încercat să se apere, situându-se, din motive lesne de înțeles, de acea parte a baricadei care să-i avantajeze, „uitând” sau eludând, uneori, excesul lor de zel și erorile pe care le-au comis. Până la un punct, atitudinea lor ni se pare firească și de înțeles – istoria nu se scrie în zeghe! – atâta timp cât mărturiile lor au fost produse când erau, pas cu pas și ceas de ceas, pândiți de procurori și de martori ai acuzării. Ca atare, cărțile lor păcătuiesc printr-un exces de interpretare/speculare, fiind echivalentul unui slalom, uneori strălucit, printre adevăruri.

Nimic din toate acestea, în cartea de față! Autorul ei, Grigore Buciu, ziarist versat, editorialist de temut în presa militară postdecembristă, nu este nici adeptul scenariilor lansate de „specialiști” cu mintea înfierbântată, nici prizonierul schemelor și pledoariilor *pro domo*. El povestește pur și simplu, sincer, fără nici o inhibiție, ceea ce a trăit; scrie ca și cum n-ar fi citit nicio carte despre Revoluție, ca și cum n-ar fi auzit nimic despre controversele în jurul subiectului.

Aflat, în decembrie 1989, în componența Consiliului Politic Superior al Armatei, structură condusă de răposatul general Ilie Ceaușescu, asistă la toate tribulațiile și încercările acestuia și ale ofițerilor superiori din subordinea sa de a ieși din impas, de a salva corabia comunismului. Singurul rol pe care autorul și-l ia în serios este acela de căpitan între colonei și generali – ofițer bun la toate și pus să facă de toate, fără drept de decizie – care face raport propriu de activitatea personală în timpul evenimentelor din decembrie 1989. Nu se disculpă și nu se apără, nu acuză, nu demască! Pur și simplu, povestește! Și, din când în când, ca să se facă înțeles, analizează, trece prin filtrul propriu situațiile care se derulează cu repeziciune – „ca la revoluție!” – fără să dea sentințe, lăsându-i cititorului privilegiul și plăcerea, aș zice, de a trage concluzii. Grigore Buciu se confesează cu modestia celui care n-a făcut nimic spectaculos atunci. N-a tras nici măcar un glonț, așa cum făceau unii, ca să-și dea importanță. Și-a

petrecut revoluția – revoluția lui, firește! – la Ministerul Apărării Naționale, organism care, se știe, s-a aflat în vâltoarea evenimentelor și **înainte și după** 22 decembrie 1989. Evocările sale reconstituie o realitate dramatică, creionează portrete și personaje memorabile, cu generali speriați și derutați de ceea ce se întâmplă, încuiați în cabinete sau ascunși pe sub mese, cu ofițeri refuzând să dea ordine, singurul lor interes fiind să se salveze cu orice preț etc. Nu iartă nimic, dar o face cu blândețe, uneori cu ironie; nu pune sare pe rană, ci punctul pe „i”. Eliberat de orice prejudecăți, cu un stil de evocare lejer și fluent, Grigore Buciu ne propune o carte captivantă, deopotrivă de istorie și de literatură.

O carte de **literatură document**. *Mi-am petrecut Revoluția în Ministerul Apărării Naționale* se constituie, îndeosebi în partea a doua, într-o lucrare pentru istorie, de citit și de citat de către toți cei care vor încerca de acum încolo să analizeze urmările imediate ale Revoluției în Armata Română. Sunt descrise, cu credibilitatea celui prezent în vâltoare: febra schimbării structurilor militare cu reactivarea generalilor rezerviști și a militarilor îndepărtați din armată pentru hoții, dezertare etc, dar declarați acum, vezi Doamne, ca opozanți ai lui Ceaușescu; diversele revolte, greve și marșuri ale militarilor în tradiție bolșevică; avansările în grade și funcții cu tona și kilometrul; transformarea (cu succes!!!) a celor mai înfocați ofițeri activiști ai PCR în monarhiști, țărăniști, fesenști și liberschimbști care se adresau comandanților cu apelativul „bă, comunistule!”. O armată contaminată de morbul democrației, cu militari care nu executau decât ordine convenabile și în care comandanții urmau să fie aleși de soldați prin vot majoritar, ca primarii. Și câte alte „năzdrăvănii” dintr-o realitate pe cale de uitare, pe care generalul (r) Grigore Buciu ne-o oferă cu eleganță cronicarului pur-sânge.

Viorel Domenico

Tulburări în marea mută

În 1989 eram căpitan și lucram în Ministerul Apărării Naționale, în subordinea generalului Ilie Ceaușescu. Secția cultură, în care eram încadrat, avea ca obiectiv de activitate coordonarea și controlul vieții culturale din armată, reprezentată de instituțiile centrale de cultură, încadrate cu profesioniști, de casele armatei, unde se grupau mișcarea de amatori și cluburile ostășești, unde se mai făcea câte ceva pentru educația militarilor în termen în spiritul stimulării sentimentelor patriotice și motivării pentru cauza apărării prin mijloace culturale.

În acel an, am sperat că se va produce o schimbare în conducerea Partidului Comunist și așteptam Congresul. Din păcate, pe la mijlocul anului, și mai ales în august–septembrie, când organizațiile de partid votau în unanimitate realegerea lui Ceaușescu, mi-am dat seama că nu va fi nicio schimbare. Numai o minune ar mai fi putut face ceva.

La 23 august, trebuia să fim înaintați în grad. Ofițerii inferiori erau înaintați cu aprobarea Elenei Ceaușescu. Aceasta n-a vrut sau a uitat de listă, nu se știe, cert este că a trecut vremea și nimeni nu a îndrăznit să-i amintească. În armată, niciun ofițer, până la gradul de căpitan inclusiv, nu a fost înaintat în grad, indiferent de calități, performanțe și notări de serviciu.

Situația nu a dus la proteste, nici măcar la întrebări, deși cei neavansați erau nemulțumiți. S-a acreditat ideea potrivit căreia conducerea superioară de partid a hotărât să facă economii pentru a putea finaliza marile obiective ale construcției socialiste, iar noi, militarii, trebuie să acceptăm sacrificiul ca expresie a patriotismului.

Totuși, și în armată, au fost câteva încercări de revoltă, cu titlu personal. Astfel, la Centrul de limbi străine al Academiei Militare, colonelul Dragoș Drăgoi, la adunarea de partid în care se lua hotărârea de susținere a candidatului unic la șefia partidului, nu a fost de acord cu realegerea lui Ceaușescu. Același lucru

s-a întâmplat și la Timișoara, unde căpitanul Gheorghe Sânmărtinean, șeful muzicii militare de la Brigada de Grăniceri, a făcut același lucru, după alte gesturi de respingere a cultului personalității.

În primul caz, colonelul a fost trecut în rezervă cu drept de pensie. S-a propus același lucru și pentru căpitanul de la Timișoara, dar generalul Ilie Ceaușescu a refuzat, motivând că este democrație și omul și-a exprimat părerea lui, dar a ordonat să fie mutat din garnizoană pentru a nu produce dezordine. În realitate, nu se dorea ca la Comitetul Central să se știe că în armată, unde responsabil politic era fratele Comandantului Suprem, există oameni în afara adevărului fără rezerve față de Nicolae Ceaușescu. De fapt, acest căpitan nu putea fi pensionat, dată fiind vârsta și vechimea lui în muncă. O demitere din armată nu putea fi făcută decât pentru trădare, cazuri grave de indisciplină sau delapidare. În toate cazurile s-ar fi iscat scandal. Or, căpitanul își exprimase ideea în cadru organizat, deci statutar. Trimiterea lui în rezervă ar fi contrazis ideea de democrație și de monolit a partidului în jurul lui Ceaușescu.

Ca urmare, căpitanul a fost detașat sau mutat, nu mai știu exact, în garnizoana Râmnicu Sărat, județul Buzău. Comandantul de acolo, avertizat de București asupra situației ofițerului, era atât de speriat încât a hotărât să-l învoiască fără documente legale și să stea acasă, în Timișoara.

Căpitanul Sânmărtinean nu era ofițer de carieră, ci fusese activat pe filieră indirectă, după absolvirea Conservatorului de Muzică. Între conservator și cariera militară, fusese cadru didactic. Venise în armată motivat, nu de pasiunea pentru cazarmă, ci mai repede de soldele care erau simțitor mai mari decât lefurile de profesor. Dar, la fel ca mulți alții aflați în situația lui, era convins că poate aduce o undă de cultură autentică sau măcar de influențare culturală benefică a militarilor, el fiind format de o instituție culturală de învățământ superior.

El era un revoltat, supărat mai ales pe cultul personalității, cultivat cu multă asiduitate prin toate mijloacele. Acest cult se vedea în armată în toată hidoșenia lui, căci secretarul general era și comandantul suprem al forțelor armate. Cum jurământul militar și regulamentele cereau soldatului, indiferent de grad, să-și iubească comandantii și să le execute fără comentarii ordinele, nu ne rămânea decât varianta de a-l iubi fără rezerve și pe Ceaușescu.

Cultivarea imaginii zeificate a comandantului suprem devenise o sarcină de serviciu, supravegheată cu grijă de organele de partid din armată. Absurditatea atingea ridicolul.

Planul pregătirii de luptă era dublat de un program al comitetului de partid sau consiliului politic de sprijinire a îndeplinirii sarcinilor de instrucție, plan care avea eminamente un caracter propagandistic.

Cum putea să înțeleagă un intelectual, trecut prin sistemul universitar, astfel de „necesități” pe care era chemat să le slujească? **Nici ofițerii de stat** major nu le înțelegeau, dar dacă nu se făceau că le acceptă, și nu-și manifestau adeziunea, nu aveau nici o șansă să fie avansați în funcție.

După Revoluție, colonelul Dragoș Drăgoi a făcut raport de reactivare și a fost încadrat urgent în redacția ziarului „Armata Poporului”, el fiind de formație ziarist. Căpitanul, în schimb, nu a făcut, în niciun fel, caz de dizidență sa și după câteva luni și-a dat demisia din armată și s-a încadrat ca profesor de muzică. După doi-trei ani a decedat.

Au fost și alte situații în care intelectuali militari, folosindu-și talentul, au încercat să protesteze, ce-i drept timid și fără pretenții de disidență față de regimul Ceaușescu.

Ei erau considerați de contrainformații și de componența politică a armatei pericole potențiale, deoarece, în mediile lor se constituiau un fel de lideri informali, capabili să inducă colegilor și soldaților din subordine o atitudine neconvenabilă și aducătoare de critici și sancțiuni.

Acțiunile lor, deși disperate și deci fără forță, au avut ca efect instituirea unei cenzuri aberante care se manifesta de la centru. Direcția de propagandă și cultură a primit ordin de la generalul Ilie Ceaușescu să citească și să aprobe până și cel mai neînsemnat text care urma să devină public, într-un fel sau altul.

Unul din mijloacele cele mai eficiente erau șopârlele, aparent nevinovate, lansate prin creația literară. Când acest lucru se producea pe scenă, deci cu public numeros, capabil să multiplice ironia și bătaia de joc, creatorii intrau și în atenția securității.

Îndemnul lui Ceaușescu de a întări atitudinea critică pentru a combate relele și automulțumirea a fost transformat de câțiva oameni de spirit într-o armă contrară, care se manifesta cu virulență pe scenă, cu toată cenzura ideologică de la toate nivelele.

Așa cum se știe, imediat după cutremurul din 1977, s-a hotărât organizarea, din doi în doi ani, a unui festival de anvergură națională numit stângaci „Cântarea României” și nu „Cântare României”, cum se propusese inițial. Acesta avea o importantă secțiune de satiră și umor, concepută ca un mijloc de îndreptare a oamenilor pentru a se apropia cât mai mult de idealul de om nou.

Au apărut regizori sau, cum li se spunea pe atunci, instructori de brigăzi artistice, care în mare parte creau și textele satirice. Unul dintre ei era căpitanul Sergiu Vitalian Vaida, din Zalău. Talentul, verva, spiritul satiric subtil și tăios l-au făcut repede cunoscut, plasându-l între frunții genului.

După succesul repetat cu formațiile sale militare, a început să fie solicitat în tot județul, ba chiar și de alte județe. Era și o afacere bănoasă. Liderii județeni, și de la nivele mai mici, erau interesați de premii și erau apreciați în funcție de ele.

Căpitanul Vaida și-a dat drumul la spiritul satiric, atacând cu haz aberațiile politice, ceea ce l-a pus sub lupa securității, care l-a informat pe ministrul apărării.

Acesta nu voia să fie acuzat că oameni de-ai lui sunt dușmanii regimului, așa că a încercat să-l îndepărteze de acel mediu, fără scandal. L-a chemat la minister și i-a spus că a hotărât să-l trimită la canalul Dunăre-Marea Neagră, să-și facă stagiul în economie, necesar avansării în carieră. Nu l-a acuzat direct, dar căpitanul a înțeles substratul.

L-a spus ministrului că nu se duce în economie, că știa motivul real pentru care e luat din județ, și nu este de acord cu el.

Ministrul l-a trecut în rezervă pentru neexecutare de ordin. S-a angajat la fabrica de țevi din Zalău, ca subinginer, și a continuat să pregătească grupuri satirice.

Trecerea lui în rezervă a fost o decizie politică care l-a nedreptățit dar a și transmis un mesaj clar următorilor îndrăzneți. După revoluție a fost reactivat imediat și a lucrat ca ziarist militar. Toți îi știam povestea.

Cel puțin la satiră și umor, ceea ce se făcea pe scenă, nu avea nici cea mai vagă legătură cu emisiunea județeană transmisă la televizor, unde întreaga Românie îi cânta pe Nicolae și Elena Ceaușescu.

Un alt ofițer, George Florin Cozma, jurnalist și poet militar, a publicat într-o revistă internă, o fabulă foarte străvezie despre soții Ceaușescu ca lideri absoluți. Un vigilent a semnalat ținta reală din fabulă. A fost retras tot tirajul și, pur și simplu, a fost ruptă pagina cu pricina din fiecare revistă, care era ultima, apoi s-a redifuzat.

Am relatat aceste cazuri pentru a ilustra că ofițerimea nu a fost o masă amorfă, îndobitocită de propaganda excesivă și că semăna cu poporul din care se trăgea. Cine avea curajul să iasă din reguli risca să-și piardă serviciul.

Îndoctrinare, speranță, adevăr

Atmosfera în ministerul apărării era destul de încordată. Suprasolicita-rea era maximă, generată probabil și de stresul unei posibile schimbări. Se critica, oficial, foarte intens, reforma lui Gorbaciov și ceea ce se întâmpla în Polonia și Ungaria, unde ideea de pluripartidism și de opoziție era acceptată oficial.

De fapt, nu schimbarea producea neliniște, ci înrâncenata opoziție față de ideea care se manifesta la nivel înalt. Nu știam mare lucru despre cele două direcții principale promovate de Gorbaciov, dar bănuiam că sunt liberale din moment ce liderul de la București le critica cu atâta vehemență. Ne dădeam seama că socialismul naționalist pe care îl promova Ceaușescu era de tip stalinist, anchilozat și plasat într-un izolaționism național, vizibil cu ochiul liber. Dar, nu credeam că după 70 de ani de comunism sovietic, sistemul tutelat de Moscova s-ar putea prăbuși. După ce din 1945 încoace toți am auzit zi de zi că această formă de organizare, comunismul, este viitorul omenirii, că este opțiunea declarată și asumată a clasei muncitoare.

Ceea ce se întâmpla în Ungaria și Polonia, dar mai vizibili pentru noi erau ungerii, părea o deviere care se înscria în profilul lor istoric, având în vedere revolta din 1956, și respectiv, marea mișcare sindicală „Solidarnosti”.

În cadrul pregătirilor lunare, ni se inocula ideea conform căreia ceea ce se întâmpla în Ungaria este o trădare și are o tentă certă de naționalism extremist și de antiromânism. În mare măsură lucrurile nu erau departe de adevăr, dar exista și o mare doză de absurditate în această interpretare.

Ni se spunea, dar știam și noi din alte surse decât cele oficiale, că ungerii nu ne pot ierta pentru Trianon, pentru faptul că le-am afectat grav, noi, opincarii, statutul lor de stăpâni într-o Transilvanie majoritar românească. Nu forța era arma lor, ci întreținerea unui sentiment de frustrare națională și de dispreț pentru români, care, chipurile, pe nedrept, le-ar fi luat Ardealul.

Apelul la autoritatea științei, adică la istorie, era un instrument internațional foarte util și credibil, în condițiile în care istoria estului nu era o

materie de studiu în Occident. Și, chiar dacă era, estul începea pe granițele Carpaților, ce se încolăceau în mijlocul României.

Tratatul de istorie a Ungariei, scris de pe poziții naționaliste și falsificând grosolan trecutul Transilvaniei și al românilor, a devenit problemă politică. Era considerat baza de la care se pornește în cultivarea antiromânismului, folosindu-se teza nedreptății Ungariei, atât în interior și mai ales în plan internațional. Manifestările antiromânești din fața ambasadei române de la Budapesta păreau a întări veridicitatea acestei teze oficiale.

Pentru armata de atunci, istoria era extrem de importantă. Din ea se extrăgeau motivațiile principale pentru a potența voința militarilor, indiferent de grad, de a suporta restricțiile serviciului militar ca pe o îndatorire patriotică.

Noi, militarii, știam atunci că invocarea de către unguri a dreptului istoric nu se făcea gratuit, ci pregătea terenul pentru atentatul, într-un fel sau altul, la suveranitatea națională și integritatea României.

Mai mult, libertatea pe care și-o luaseră ungurii de a-și redefini trecutul prin reabilitarea și reînhumarea lui Imre Nagy, conducătorul revoluției anticomuniste din 1956, precum și încurajarea directă de către liderii occidentali a reformelor din Ungaria și Polonia, erau prezentate ofițerilor drept acțiuni antiromânești. Acolo se acționa împotriva sistemului socialist și a viitorului comunist, iar aceste două concepte se confundau la noi cu ideea de patrie și popor. Atentatul de acolo era o acțiune împotriva socialismului românesc, deci a poporului român.

De câțiva ani, socialismul ajunsese să definească ideea de patrie și, ca atare, întreaga armată trebuia să dea dovadă de patriotism socialist – o formă superioară a patriotismului, se spunea în materialele de propagandă difuzate în Ministerul Apărării Naționale.

Ba, chiar se trecuse de la conceptul de armată populară la cel de armată socialistă, formulă la care se apela destul de des în 1989, fără să se anuleze sau diminueze unul pe celălalt. Ni se sugera că, indiferent ce s-ar întâmpla, și oricâte erezii gorbacioviste ar apărea, armata socialistă condusă de comandantul nostru suprem, respectiv șeful partidului comunist, este datoare să apere socialismul. Unde rămâne patria și poporul, nu-și bătea nimeni capul să afle. Totuși, ofițerii cu pregătire superioară, alta decât de la Academia Militară, sesizau nuanțele, chiar dacă nu în profunzime, și erau capabili să înțeleagă că Ceaușescu și-ar dori o armată a partidului comunist, iar acest lucru se încadra

în logica lui, din moment ce aproape întregul efectiv al armatei era înregimentat în P.C.R. și U.T.C. Din corpurile ofițerilor, maiștrilor și subofițerilor, numai cei ce aveau probleme deosebite, sau nu aveau vechimea necesară, nu făceau parte din organizație. Dar, câți dintre ei erau probabil comuniști convinși, nimeni nu poate preciza.

Marea provocare pusă de propagandă în fața armatei era o acțiune revizionistă în forță a Ungariei, în condițiile în care țările occidentale dădeau dreptate unguilor asupra istoriei lor, mai mult decât mitologice. Atacurile occidentale veneau de pretutindeni, iar nerespectarea drepturilor omului și discriminarea minorităților fluturau în vânt ca steaguri de luptă. Revizionismul maghiar își construia argumentarea în dreptul istoric, pe care îl fabrica distrugând trecutul românesc în Ardeal.

Ca și cum n-ar fi fost destul, televiziunea maghiară transmitea la începutul lui august 1989 un interviu al ex-regelui Mihai, în care este criticat regimul de la București. Prima reacție a conducerii politice a armatei a fost o modificare a expoziției permanente a Muzeului Militar Central și, desigur, aluzii neexplicite la pericolul revizionist. Muzeul se afla în reconstrucție și reamenajare după mutarea sa din Dealul Spirii, ca urmare a demolărilor ce făcuseră loc Casei Poporului. În noua locație, din strada Ștefan Furtună, azi Mircea Vulcănescu, se dorea o prezentare modernă a istoriei militare a românilor.

În concepția generală de expunere, generalul Ilie Ceaușescu acceptase să fie evidențiat și rolul regelui în actul de la 23 august 1944, iar eliberarea Budapestei era prezentată la un nivel de importanță egal cu eliberarea Ardealului. Desigur, în aceasta era insinuată o idee perversă, de nuanță naționalistă, prin care se sugera că Armata Română a eliberat Budapesta pentru a doua oară, de data aceasta de fascism. Realitatea nu era în întregime așa.

Ca urmare, prezentarea muzeală legată de regele Mihai dispărea, iar imaginea Budapestei în procesul eliberării se modifică. În numele ideologiei, o fotografie imensă ce costase 70.000 lei, prețul unui autoturism „Dacia“, este smulsă de pe perete și înlocuită cu aceeași imagine, dar realizată într-o culoare neutră, menită să banalizeze evenimentul.

La o lună după declarațiile regelui, generalul Ilie Ceaușescu dă o explicație ofițerilor din subordine, menționând că regele nu a apreciat bunăvoința românească, a fost și este dușmanul României și adeptul dezmembrării naționale. Ni s-a explicat că acesta a declarat la Budapesta că susține ideea

unui Ardeal independent, de etnie româno-maghiară și că, la nevoie, ar accepta să fie suveranul noului stat.

Este necesar să menționez că, la nivelul Consiliului Politic Superior al Armatei, la începutul fiecărei luni, era o săptămână de pregătire (1-2 zile pregătire ideologică și pregătire profesională, trageri cu armamentul din dotare, regulamente, doctrine etc., ședințe de partid și de sindicat, documentări pe diverse teme de interes). Eram un grup de ofițeri mai tineri care nu ne formalizam și o numeam „săptămâna neagră”, lucru care, bineînțeles, s-a aflat. Unii ofițeri ultraortodocși mi-au reproșat această denumire și am simțit-o ca pe o amenințare. M-am făcut că nu înțeleg, și le argumentam că denumirea are o explicație logică: începe și se termină noaptea.

Sperasem, în primăvara aceea, că vizita lui Gorbaciov la București va determina unele schimbări, dar ne-am înșelat. Dimpotrivă, în sarcinile de control lunar pe care le aveam s-a prevăzut să-i lămurim pe comandanți să combată *perestroika* și *glasnosti*, considerate periculoase, și să-i determinăm să ia măsuri împotriva viziunii emisiunilor de televiziune din țările vecine. Dificilă misiune. Chiar dacă știai informal că oamenii se uită la emisiunile TV străine, nu aveai cum să-i acuzi. O făceau acasă, unde și contrainformațiilor le era greu să pătrundă, mai ales că acest fapt nu era un delict, ci o chestiune de opțiune. Trăiam într-o perioadă absurdă, când opțiunile ne erau dirijate, dar atât propagandistii, cât și restul ofițerilor, învățaseră excelent arta dedublării și se știa că propaganda atinsese un grad mare de formalism și pierduse dramatic legătura cu realitatea.

Acest lucru a generat o birocrație stranie. De frica controlorilor de la eșaloanele superioare, se ajunsese în unele unități să se facă planuri fictive de instrucție și activități, deși soldații și comandanții lor erau detașați, aproape în întregime, pe șantierele economiei. Canalele Dunăre – Marea Neagră și București – Dunăre, dar și Casa Poporului înghițeau toată forța militară. Convenabil, deoarece mâna de lucru era ieftină și docilă.

În același timp, agricultura avea și ea nevoie de culegători. Tot armata îi dădea. Dar, și unitățile erau trecute pe profit, prin hotărâri de partid. Pentru a degreva bugetul de cheltuielile de hrană pentru soldați, unitățile deveniseră un fel de C.A.P.-uri, cu suprafețe apreciabile de cultivat, dar fără utilaje agricole, cu ferme de porci, vaci și păsări.

Ofițerii rămași în unitate erau în plin proces de deprofesionalizare, fiind lipsiți de obiectul muncii: trupa, care trebuia să fie pregătită și instruită pentru apărare.

În campania de propagandă din vara lui 1989, ordonată de generalul Ilie Ceaușescu, am întâlnit situații penibile. De pildă, în regimentul de aviație de la lanca, eu îl întrebam pe comandant dacă are un program de pregătire profesională pentru personalul rămas în cazarmă, iar el mi-a spus sincer că nici nu se poate gândi la așa ceva, din moment ce toată lumea era angajată în întreținerea culturilor și animalelor. El însuși avea ca normă de prașilă câteva rânduri...

Ne aflam în fața unor militari dintr-o armă de elită a armatei române, aviația, deveniți țărani puși în situația de a asigura hrana pentru soldații veniți pentru instrucție, dar care se putea face doar iarna, când șantierele erau amorțite.

Pregătirea politico-ideologică a armatei a continuat imperturbabilă, cu schimbări sesizabile de nuanță pe măsură ce înaintam spre toamnă.

Era luna octombrie când generalul Ilie Ceaușescu ne-a spus, în cadrul oficial al pregătirii lunare, că premierul ungar ar fi comunicat șefului statului român că Ungaria are dreptul istoric asupra Ardealului și va face orice să-l transpună în realitate.

Nu știm dacă o astfel de cerere neprotocolară chiar a avut loc, dar pentru noi, militarii, disensiunile politice dintre cele două țări se convergeau clar într-o chestiune de securitate națională. Evident, a existat o inflamare în rândul ofițerilor, lucru firesc, atâta timp cât rațiunea de a fi a armatei consta în apărarea țării.

Probabil că aceste amenințări erau reale și se amplificau pe fondul izolării generale în care se afla țara și a sprijinului fățiș pe care Ungaria îl primea din partea occidentalilor. Ungaria era înțeleasă ca un stat care a abandonat socialismul, din moment ce a renunțat la rolul conducător al partidului și își făcea un titlu de glorie din evenimentele dramatice din 1956.

Este foarte interesant de precizat că propaganda era înțeleasă de ofițerime în două feluri. Când era vorba de nivelul de trai, condiții sociale, libertățile individului, oamenii acceptau că sunt niște minciuni. De asemenea, conceptele forte ale ideologiei: rolul conducător al clasei muncitoare, lupta de clasă, partidul – inima națiunii, nu reușeam să le integrăm într-o logică, ci doar într-o metaforizare ideologică, chiar dacă le utilizam frecvent la învățământul ideologic, ca pe niște adevăruri impuse și realități verificate, din moment ce tot ceea ce spunea Nicolae Ceaușescu erau adevăruri și concepte social-politice, nu-i așa?! Când era vorba de atentate la securitatea națională, pericole și

amenințări, eram convingși că așa este, mai ales că știam despre sentimentele antiromânești existente în unele straturi ale comunităților maghiare din Transilvania.

Duplicitatea și minciuna ideologică ajunseseră de nesuportat, iar cultul personalității celor doi o povară jenantă. Dincolo de socialism, lideri și absurdități, patriotismul cadrelor militare era real.

Din aceste motive exista o speranță de schimbare și credeam că presiunile internaționale venite din toate părțile, și din occident și dinspre Moscova, vor determina, în cele din urmă, schimbarea. Semnele interne nu o prevesteau, dar încă speram că proiectatul congres din acea toamnă avea să producă o minune și că Ceaușescu va anunța, în ultimul moment, că se retrage și îl lasă în locul lui pe Nicu, cel trimis în stagiul politico-administrativ la Sibiu. Nu ne puteam imagina că orânduirea comunistă nu e veșnică cel puțin în spațiul Tratatului de la Varșovia și în Extremul Orient, dar aveam încredere că poate fi făcută mai umană și acest fapt se va întâmpla în timpul vieții noastre.

Congresul a spulberat orice speranță. Ceea ce se întâmpla în țările din jur, nu era înțeles ca o prăbușire generală a sistemului, ci ca pe o acceptare a liniei Moscovei de reformare a sistemului și de primenire a liderilor. Știam, desigur, opoziția noastră față de Rusia, dar ni se părea una gratuită, mai mult o ambiție personală a lui Ceaușescu, atâta vreme cât nu ezita să fugă la Moscova la cea mai mică chemare, chiar dacă se întorcea acasă în aceeași zi. Aceste întâlniri ermetice rămâneau un mister pentru noi și bănuiam cu naivitate că este chemat să i se propună să renunțe. O doream din suflet, dar nu eram suficient de nebuni să o recunoaștem public. Comentam între noi, în măsura în care aveam încredere unii în alții. Simțeam, însă, că și cei mai gălăgioși și devotați activiști așteaptă o schimbare, bănuind că orice început va aduce și o relaxare socială.

Umiliința de a fi militar

Eram în situația paradoxală de a „dezbate”, de fapt repetam papagalicește, documentele de partid, planuri, programe, realizări, perspective, care duceau la concluzia birocratică a creșterii vizibile a nivelului de trai, iar la ora cinci după-amiază, când se termina programul, ieșeam buluc pe poartă sperând să prindem un loc mai bun la coada de alimente. De găsit, nu mai găseam decât gheare de pui, dar eram fericiți și cu atât. Faimoasele pungi cu „frații Petreuş“, ori adidași de porc erau epuizate la ora aceea târzie.

Deja, ofițerii din minister stăteau fără jenă în uniformă la cozile interminabile, încălcând flagrant ordinul de a nu o face. Se considera că lezăm uniforma și demnitatea militară și, astfel, alimentam dușmanii României care contestă rezultatele construcției socialiste, sub conducerea înțeleaptă a celui mai iubit conducător. Ajunsesem în situația, deloc onorantă, de a-i urî pe bătrânii care stăteau toată ziua la cozi; unii dintre ei făceau o ocupație profitabilă din asta, vânzând alimentele la suprapreț. Circula printre noi chiar o glumă sinistră: dacă s-ar găsi ceva de mâncare, ar fi la fel de bine ca în ultimul război mondial.

În acel an, s-a interzis militarilor să mai apară în uniformă în centrul Capitalei, în perimetrul Comitetului Central, Casei Centrale a Armatei, Calea Victoriei sau pe traseele probabile ale cuplului prezidențial.

Aberația venea de la Elena Ceaușescu care se supăraseră că cineva în uniformă nu salutase regulamentar când a trecut pe lângă el mașina în care se afla tovarășul. A fost considerat un fapt grav de indisciplină militară și lipsă de respect față de comandantul suprem.

Cei din minister eram consternați de această decizie, dar ni s-a atras atenția să nu comentăm, deoarece am da dovadă de indisciplină. Ni se părea un autoritarism imbecil. Era nedrept să crezi astfel de embargouri gratuite pentru niște oameni care, prin uniformă, reprezentau statul român. Mai mult, ni se tăia accesul la Casa Centrală a Armatei și la Biblioteca Militară Centrală.

Interzicerea portului uniformei militare în centrul Capitalei era o umilire fără precedent și o reducere a mândriei noastre la condiția de slugă.

„Succesul” congresului a stârnit mare agitație. Eram obligați să conspectăm cuvântările, să memorăm toate cifrele și prostiile, deși ne dădeam seama de inutilitatea gestului, atâta timp cât ele nu ne foloseau la nimic și nici nu produceau efecte pozitive în viața de zi cu zi.

În acest context „plin de entuziasm și mândrie”, generalul Ilie Ceaușescu a comentat prezența ziariștilor străini acreditați la București: *Aceștia s-au așezat la pândă peste tot și așteptau surescitați să se întâmple ceva.*

Ce să se întâmple – se întreba el retoric – atâta timp cât conducerea de stat este iubită de popor și clasa muncitoare are o solidaritate de monolit? Cum ar putea să se întâmple ceva neprevăzut? Superioritatea socialismului constă tocmai în planificare riguroasă și prevedere științifică. I-a scăpat chiar o similitudine care ne-a șocat, dar care îi trăda starea de spirit, și anume faptul că Nicolae Ceaușescu este perceput și altfel decât se susținea oficial. A spus că se fac afirmații că este prea autoritar, dictatorial, dar de fapt este invidiat pentru forța cu care conduce țara și fiindcă este iubit și susținut de popor. Hitler a fost dictatorial, iar poporul german l-a iubit și l-a susținut până la sfârșit. Probabil că fețele noastre arătau stupefiate; generalul și-a dat seama că a sărit din tipare și a precizat că face această alăturare din perspectivă istorică, el fiind doctor în istorie. Apoi, generalul a reproșat Occidentului că, atunci nu s-a sesizat, lăsând pe conducătorul Germaniei să împingă statul și Europa în dezastru.

Aprecierea ni s-a părut un semn de neliniște care nu prevestea nimic bun pentru viitor. De unde speram într-o relaxare și visam la un pic de căldură și acces mai ușor la mâncare, intuiam că lucrurile se vor orienta și mai mult spre rău. Comentam aceste lucruri între prieteni cu multă uimire și dezamăgire. Uneori era suficient să spunem doar „ai auzit ce-a zis tovarășul?”, ca în interiorul nostru să se declanșeze, tăcută, toată adversitatea și neputința.

Congresul și comentariile oficiale de după nu au făcut altceva decât să ne mărească stresul și să se agraveze sentimentul de neputință și frustrare.

Priveam la televizor și ascultam la radio puținele știri despre ce se întâmplă în țările comuniste din jurul nostru, unde se făceau schimbări de tip *perestroika* și *glasnosti*, și ne gândeam cu groază că vom rămâne, noi, românii, o insulă anacronică, bântuită doar de indiferență.

Acolo, eșaloanele doi ale partidului preluau puterea politică, iar manifestările de stradă făceau presiuni enorme pentru schimbare.

Se dorea și se întâmpla altceva decât o simplă înlocuire de personaje în fotoliile de conducere.

Despre o revoltă fățișă sau a altor grupări de altă natură, în România, nici nu putea fi vorba. În armată cu atât mai puțin, știam că suntem supravegheați, bănuiam cam care sunt ciripitorii ce trăiau printre noi și știam că totul ar fi fost sugrumat în fașă și că efectele s-ar fi răsfrânt automat asupra familiei.

Spaima de grupări de oameni care s-ar putea transforma în protestatari era atât de mare la generalii Ilie Ceaușescu și Gheorghe Găinușe, încât au dat ordin să nu mai fim lăsați să mergem la înmormântarea unor colegi, decât în mod selectiv. Cimitirul militar Ghencea se umplea de contra-informatori, mai ales în situația când decedatul fusese schimbat din funcție, obligat să se pensioneze, sau se bucurase de prea multă simpatie. Ne simțeam umiliți ca oameni, anihilați ca fire umană.

Totuși, dorința de revoltă, poate chiar de organizare a unei lovituri, cred că a existat în armată.

Am vorbit deja de căpitanul Sânmărtinean. El era unul dintre cei care visau să facă ceva. Și chiar avea curaj suficient pentru aceasta, chiar dacă ceea ce voia el era o utopie. Sau noi ceilalți eram prea lași pentru a ne uni și a acționa. Ori poate era numai spiritul de conservare.

Generalului Ilie Ceaușescu îi era teamă că mișcarea de amatori stimulată și antrenată de festivalul „Cântarea României” s-ar putea transforma, prin puterea cuvântului rostit de pe scenă, într-o forță de opoziție sau oricum de denigrare a politicii partidului. Avea informații de la serviciile secrete, care erau prezente în toate sălile de concurs, că îndeosebi la secțiunea de satiră și umor se spuneau lucruri dubioase. Și acest lucru se producea în pofida trecerii formațiilor prin toate filtrele cenzurii politico-ideologice.

Ca urmare, a hotărât să organizăm în centrele județene consfătuiri anuale, îndeosebi cu creatorii amatori din armată. Ei erau autorii textelor satirice și caricaturilor și strecurau prin repertorii cântece sub embargo.

În 1989, mă aflu la Timișoara la un astfel de eveniment, după ce fusesem anterior la Brașov, unde după ce am ținut un discurs, la care asistaseră și reprezentanți ai administrației locale, cineva, mirându-se de ceea ce am spus, s-a îndoit că voi avea o carieră lungă în armată.

Ideile acelea, care erau mai mult de bun simț decât de frondă, le-am repetat și la întâlnirea de la Timișoara. În esență pledam pentru neforțarea tematică a creatorului amator, care nu are nici talent suficient, nici cunoștințele tehnice necesare pentru a face lucruri complicate. M-am îndoit că amatorii pot reda scene de muncă, de construcție a socialismului și portretele celor doi conducători la un nivel suficient pentru a putea vorbi de estetic. Dacă le faci prost, te descalifici și jignești subiectul abordat.

Cam acesta era genul de mesaje pe care le transmitem eu, cel venit de la minister, și o făceam cu bună credință, fără să-mi dau seama că ceea ce făceam era contrar misiunii pentru care eram acolo. Aceasta era să bag în capul lor că trebuie să politizeze totul și să proslăvească partidul și pe șeful statului.

Căpitanul Sânmărtinean era în sală. La sfârșit a venit la mine și împreună cu un alt coleg de-al lui m-au invitat la Restaurantul Militar. La un pahar de coniac, mi-a spus că a fost fascinat de ceea ce fac eu și că are încredere în mine. La început n-am înțeles. Apoi m-a întrebat dacă sunt dispus să fac mai mult, să încerc o organizare. Venit de la centru, așa avea mai multă credibilitate decât are el sau oricare din provincie. Am început să mă tem, să fiu suspicios. M-am făcut că nu înțeleg, ceea ce l-a obligat să se explice. Îmi propunea o grupare de opoziție măcar a intelectualilor militari aduși pe filieră indirectă, de pe băncile facultăților civile sau de la catedrele din învățământ. Gândind mai liberal, am găsi forma de opoziție potrivită și am putea contribui la o schimbare a regimului. Ideea era să facem ceva. Nu mai putem sta inerti, iar „ăsta să domnească veșnic”. Evident, i-am mulțumit de încredere, l-am asigurat de discreție absolută, și m-am ținut de cuvânt, dar l-am refuzat. I-am spus că lucrez unde lucrez, că nu-mi doresc să fiu urmărit și să-mi arunc familia în neazuri și că, oricum, n-ar ieși nimic atâta timp cât mișcările noastre ar fi supravegheate. I-am spus ca argument că așa-zisa mișcare a generalilor împotriva lui Ceaușescu este o diversiune, o minciună, căci am discutat această problemă conspirativă, desigur, cu un colonel de la propagandă specială, care mă simpatiza, și ne-am întrebat ce generali au fost trecuți pe linie moartă, în rezervă sau transferați la ministere civile. Așa ne puteam da seama dacă grupul existase cu adevărat. Niciunul. Cei din rezervă nu prezentau încredere. Generalul Militarului, știam că era agent KGB și că din acest motiv fusese mutat din armată, iar de revolta publică pe la cozile de carne a fostului ministru Ioniță, nu prea eram convinși. Era o chestiune personală a unui om frustrat,

care fusese împins jos de la masa cu cașcaval și acum își plângea cu revoltă pierderea privilegiilor.

Aducerea securiștilor în cimitirul militar Ghencea și interzicerea ofițerilor activi de a participa la înmormântarea lui Ioniță sau la cea a lui Patilineț, și el fost ofițer, ni se păreau niște excese, nu de securitate, ci de autoprotecție ale generalului Ceaușescu, care nu dorea să fie acuzat, mai ales de cumnata lui, Elena, de simpatizare cu indezirabili de partid.

Mă îndoiam sincer, dincolo de frica de represalii, că noi, cei cu grade mici, am avea vreo șansă, vreo autoritate de a-i convinge pe alții să se integreze într-o mișcare de opoziție. Era nevoie de funcții și grade mari, ale căror ordine să fie ascultate. Dar mai întâi trebuia atrase contrainformațiile.

Când vorbeam cu acest căpitan peste buza paharului cu alcool, nu știam că exact în acea vară avusese o atitudine de frondă în public. Soția lui era profesoară de muzică la o școală de muzică și arte plastice, unde copii talentați luau lecții după orele normale de curs din școlile lor. La sfârșitul anului școlar, părinții, rudele și prietenii copiilor participau la expoziții și concerte prin care cursanții își etalau evoluția.

Soția lui pregătise un astfel de microconcert. Scena era aranjată cu steagul partidului, steagul tricolor și portretul lui Ceaușescu. Când sala era plină, Sânmărtinean a urcat pe scenă, a dat jos steagul roșu și portretul, spunând asistenței că nu au ce căuta la o manifestare culturală, din moment ce n-au nici un merit cultural. A agățat de perete tabloul lui Enescu, după care a început activitatea. Sala, bineînțeles, că a rămas mută. În ziua de azi, când politicienii se înjură copios, gestul pare de operetă, dar atunci era extrem de periculos. Nu făceai pușcărie pentru el, dar ți se punea la cale o chestiune de drept comun și tot intrai la pânaie.

Nu credeam în posibilitatea unei disidențe reale, deși treceam din mână în mână literatura de tip samizdat, cum era poezia cu motanul a Anei Blandiana sau câteva poezii ale lui Adrian Păunescu sau „Doina” lui Mihai Eminescu. Cam atât. N-aș putea însă să susțin că toți ofițerii erau, sau gândeau, așa; cei din structura lui Ilie Ceaușescu, sau numai noi, din Secția cultură, și câțiva tineri de la Secția de propagandă ori de la radio și televiziunea militară. Noi ne amuzam și ne recitam conspirativ fragmente, dar ne feream cu grijă de militarii pe care-i știam cu vederi înguste.

Cred, totuși, că turnătorii ascunși printre noi își făceau datoria și generalul Ceaușescu știa ceva, deoarece mai făcea aprecieri tangențial și enigmatice că

unii de la cultură comentează. Probabil era conștient că ne dedublăm și că eram suficient de lași ca să reprezentăm vreun pericol. O avertizare pe care să o înțelegem noi, cei vizați, era totuși necesară. Șeful Secției cultură, în care lucram, mi-a spus că Ilie Ceaușescu i-a ordonat să nu mă noteze „foarte bine” cu un an în urmă. Dar, nu i-a motivat în niciun fel indicația. Evident, eu nu l-am crezut, l-am bănuț de subterfugiu ieftin, ca să se scuze față de mine pentru calificativul de la notare. Acum, nu mai sunt așa de sigur.

Pe la începutul anilor '70, s-a înființat la minister un birou de sociologie-psihiologie, a cărui principală menire era de a face sondaje și de a prezenta concluzii conducerii ministerului. Era încadrat cu ofițerii care beneficiaseră de burse din partea armatei pentru a studia la universitate, prin cursuri de zi, psihologia și sociologia. Pe măsură ce condițiile s-au deteriorat în armată, concluziile și statisticile din sondaje nu mai erau pozitive. Ba, dimpotrivă. Protejați de anonim, oamenii își spuneau nemulțumirile. Conform rezultatelor, analiza se prezenta în biroul Consiliului Politic Superior al Armatei și apoi în plenele acestuia. Deci, trebuia aprobată politic. O aberație, desigur, dar așa se proceda. În ultimii ani, înainte de revoluție, analizele biroului sociologic erau respinse în mod sistematic și ofițerii acuzați că nu lucrează științific, că nu se pricep să interpreteze datele și să le pună de acord cu documentele de partid, respectiv, cuvântările tovarășului secretar general și comandant al armatei. Ofițerii sociologi au fost nevoiți să mai îndulcească concluziile, dar nu să le întoarcă pe dos. Ca urmare, s-a ajuns la concluzia că biroul respectiv și activitatea lui sunt inutile și contrazic realitatea care, chipurile, ar fi cea descrisă de propagandă. Biroul a fost desființat, iar ofițerii răspândiți în alte structuri, unii la birouri de propagandă. Dar spiritul lor critic a început să se reflecte în lecțiile politice și în materialele de interpretare a documentelor de partid. Ei de fapt nu doreau să fie propagandiști.

Sesizat, Ilie Ceaușescu i-a mutat din structura sa pentru a-și feri instituția și propria imagine de acte de disidență. Cei mai periculoși, Lucian Cudla și Neculai Bălan, au ajuns la Academia Militară.

Generalul Ceaușescu chiar a apreciat într-un cadru politic, cred că la adunarea de partid, că i-a mutat, considerând că mediul academic militar este mai potrivit pentru a-și exprima teoriile și să-i combată pe Marx și Engels, acolo unde catedrele au suficientă autoritate să-i aducă pe calea adevărului despre socialismul științific. Generalul era sigur că acolo cei doi vor fi aduși la ascultare.

Era, însă, foarte interesat să îndepărteze pericolul răspândirii în armată a ideilor defetiste și îndoiala privind justetea liniei politice a partidului condus cu autoritate de cuplul prezidențial. De fapt, nu-i considera antimarxiști, ci înclinați să accepte reformele gorbacioviste, ori tocmai *glasnostiul* și *perestroika* erau combătute și respinse vehement de partidul comunist prin liderii săi.

Modul în care se comporta Ilie Ceaușescu, în toamna anului 1989, indica o anumită stare de incertitudine, un sentiment de teamă la nivelul foarte înalt al partidului. Toți bănuiam că știe mai multe decât spunea, având în vedere accesul lui la serviciile secrete și, de ce nu, relațiile de familie.

Folosindu-se de pretextul apropierii congresului, generalul forța la maximum terminarea renovării Casei Centrale a Armatei și a Muzeului Militar Central. Cele mai mari probleme le ridica amenajarea secțiunii de istorie contemporană, în care partidul comunist trebuia să domine viața politică, în frunte cu cuplul prezidențial. Perioada contemporană era considerată cea cuprinsă între venirea la putere a lui Nicolae Ceaușescu, după moartea lui Gheorghiu Dej. Și, evident, se cerea să strălucească, cu accent pe puterea militară. Generalul nu știa ce vrea, nu se pricepea să citească proiectele, ci se pronunța doar când lucrările erau aproape gata. Nu era, însă, mulțumit de nimic. Proiectanții și tehnicienii nu reușeau să-l intuiască și să redea măreția celor doi și, mai ales, a lui Nicolae Ceaușescu în tripla lui ipostază de președinte, secretar general și comandant suprem al unei armate care se dorea ultramodernă, dar care nu prea mai avea ce-i trebuie. Era greu de pus în ecuație ipostaza de erou al păcii.

Știam din povești că lui Ilie îi era teamă de Elena, între ei fiind o relație de antipatie profundă, astfel încât în ultimii ani nu mai participase la reuniunile de familie, ci numai la cele oficiale, obligatorii. Tovarășa îi dăduse cu ceva peste ochi la un Revelion, iar el, ca să evite explicațiile, se internase la Spitalul Militar Central, sub un embargo total. Doar soția avea acces să-l vadă. Dar, cum nimic nu rămâne secret, s-a aflat imediat motivul, iar noi cei de la cultură și de la biroul presă făceam glume aluzive între noi, cum că nevasta ne-a dat cu cuiul de la pantof în ochi și mergem la spital, dar să nu ne caute pe acolo, că noi suntem la femei sau la bibliotecă, să studiem documentele de partid.

Prăbușirea vecinilor de lagăr

Televiziunea română nu putea evita știrile seci despre ceea ce se întâmpla în țările vecine. Era uluitor cum Honecker putea fi eliminat fără rețineri după ce era cu puțin timp în urmă prim-vedetă a aniversării R.D. Germanie, fastuoasă și plină de lideri comuniști în frunte cu Gorbaciov. Percepeam Germania ca pe țara cea mai realizată, ea fiind vitrina promoțională a comunismului spre vest. Ce nu aveau germanii estici, pe care noi îi invidiam, încât își răsturnau conducerea și cum URSS asista pasivă? Prezența lui Gorbaciov la aniversarea de la Berlin nu mai era o garanție. Ne era greu să înțelegem ce carte juca liderul sovietic. Mesajul politic al gesturilor diplomatice nu mai avea sens.

Darea în folosință a Casei Centrale a Armatei, după renovare, și a Muzeului Militar Central, după dislocarea lui din Dealul Spirii, devenise o prioritate absolută și o chestiune simbolică pentru congres și comandantul suprem. Pentru aceasta, oamenii care lucrau la aceste obiective nu mai contau ca persoane, ci erau considerate niște automate „stimulate” prin bruftuluieli și nemulțumiri disprețuitoare exprimate cu orice prilej.

În paralel cu ceea ce făceam și care ne ținea departe de agitația din jur, aflam și urmăream cu emoție evoluțiile din „lagărul socialist”. Mai ascultam și „Europa Liberă”, post față de care aveam o oarecare rețineră, deoarece sesizasem de mai multe ori că unele lucruri pe care le spunea cu patos ideologic nu erau conforme cu o realitate sau alta, pe care întâmplător o cunoșteam.

În primăvara anului 1989 a venit în vizită oficială o delegație militară de la Budapesta. Aceasta i-a cerut generalului Ceaușescu să vorbească personalului din minister despre pluripartidism, democrație, renunțarea la rolul conducător al partidului în Ungaria, stimularea inițiativei particulare. Era prea

mult, dar din motive diplomatice nici nu putea să-i refuze pe unguri. Astfel că, a trimis delegația la Casa Centrală a Armatei, în fața unei săli pline de funcționari mărunți din alte structuri, marginale. Aceștia chiar se mirau de întâmplare...

Scopul era atins. Delegația putea să vorbească, iar cei care lucrau în minister erau feriți de influențe. Ceea ce se întâmpla era o acțiune culturală oarecare desfășurată la Casa Armatei.

Pătrunderea noncomuniștilor în guvernul polonez ne demonstra că Ungaria nu este un caz exotic și ne întrebam dacă și la noi se va ajunge la așa ceva. Concluzia venea repede. Cu Ceaușescu, și cu mașinăria care funcționa în jurul lui, era imposibil. Evident nici prin cap nu ne trecea ideea unei revoluții sângeroase. Știam că Securitatea este excesiv de tare și că măsurile de prevenire sunt extreme. De pildă, Ilie Ceaușescu a dat ordin înainte de Congres, ca toate unitățile din subordinea lui să-și predea armamentul și muniția din dotare la depozitul din Tunari. Măsura ni s-a părut excesivă și jignitoare, dar ce mai conta dacă nu mai exista încredere în militari, după ce aceiași oameni nu mai puteau avea acces în centrul orașului și fuseseră uitați de la avansare? Era o măsură pentru întâmpinarea marelui eveniment.

Retragerea armamentului spunea foarte multe, dar nu deslușeam care variantă este adevărată. Pe de o parte, era frica de o eventuală luare cu asalt a instituțiilor militare din centrul capitalei de către forțe necunoscute, pentru a intra în posesia armamentului, ceea ce ar fi pus pe jar securitatea, care ce garanta desfășurarea în limite normale a congresului. Pe de altă parte, era plauzibilă neîncrederea în militari și restul personalului ce încadra acele instituții și care ar fi putut produce insurgenți?

Ilie Ceaușescu știa că în aceste instituții se comenta, chiar dacă voalat, politica partidului, dar totul era sub control.

Oricare ar fi fost varianta adevărată, această măsură de securitate nemaifântălnită exprima clar un mesaj – frica de dezordine care ar fi putut degenera în revoltă, ca la Timișoara, două luni mai târziu.

Angoasa noastră, a militarilor, care știam această măsură era amplificată și de imaginea unui București trist și înfrigurat, străbătut pe arterele centrale de binecunoscutele patrulă mixte înarmate. Ni se părea că trăim într-o țară ocupată.

Militarii erau din ce în ce mai frustrați de ceea ce li se întâmpla. Ei suportau toate necazurile pe care le avea oricare cetățean, plus umilința de a sta la cozi, laolaltă cu țiganii obraznici, pentru te miri ce produs.

Populația amărâtă îi bănuia pe militari că îi ia bucățica de la gură, în condițiile în care se vorbea că aceștia se bucură de tot felul de facilități în unități. Li se reproșa, la cozi, că mănâncă la popote, dar nimeni nu se întreba dacă situația acestora era mai brează decât a altor cantine. Oamenii nu știau că pentru a avea o masă proastă la popotă, contracost, militarii deveniseră țărani.

Însăși unitatea militară, ca instituție, era un motiv serios de stres. Cadrele militare erau într-un proces de deprofesionalizare iresponsabil, drepturile se acordau cum se acordau, armata era ultima la creșterile salariale, lipsa de moto-resurse, economiile excesive ajungeau la absurd, încât orice spațiu devenea iarna un iad în care erai obligat să muncești și să mimezi bucuria pentru politica și înțelepciunea partidului care asigură bunăstarea poporului.

Și o făceau din frică și nesiguranță. Pe atunci ofițerimea era legată de sistem, iar eliminarea din el nu se putea face decât cu tîncheaua de coadă, adică ar fi avut numeroase probleme la angajare.

Cu sistemul de contraspionaj, dublat de vigilența de partid, într-o armată în care 87% din cadrele militare erau membri de partid, restul neîndeplinind condițiile statutare pentru a fi, nimănui nu-i trecea prin minte că ar putea avea loc o revoltă militară cu arma în mână. Aceasta cu atât mai mult cu cât, în contrapondere, erau gărzile patriotice, care puteau fi mobilizate oricând.

Gărzile de care făcea caz conducerea de partid erau considerate de militari un balast. Se cerea să fie incluse în aplicații; pe hartă, acest lucru nu era o problemă, dar în teren deveneau o calamitate. Acești muncitori înarmați cu armament inferior erau prost instruiți și nu aveau nici o idee tactică. În loc să fie folositori ca luptători, trebuia să ai grijă de ei să nu li se întâmple ceva.

Ei nu erau militari, ci o soluție politică de descurajare. Ba, într-o accepțiune mai dură, erau cea de-a doua armată mult mai numeroasă decât prima și devotată trup și suflet, credeam noi, partidului și lui Ceaușescu. Armata militarilor este o instituție cu o istorie bine conturată și îndelungată în timp și este legată de ideea de stat. Or, statul este o entitate perenă în comparație cu efemeritatea relativă a organizației politice. Logica ne spunea că statul a avut armată indiferent de regim, dar gărzi patriotice care să dubleze armata nu a avut decât partidul comunist aflat la putere. Faptul că erau conduse direct de la Comitetul Central întărea această idee și suspiciunea că cei de sus nu ar avea încredere suficientă în armată.

Așa-zisa conștiință superioară a clasei muncitoare era o pârghie de manipulare a conștiințelor ridicată la rang de principiu. Realitatea zilnică ne demonstra că această superioritate este exagerată, dar nu aveam ce face și ne prefăceam că așa este.

Știam ce rol a jucat armata la 23 august 1944 și cine au fost conducătorii ei, dar acceptam pervers imaginea clasică a unui muncitor în spatele unei mitraliere, care cu brațul întins arăta ceva, cuiva, probabil locul unde era inamicul, vreunui comandant militar, care devenise imaginea simbol a clasei muncitoare și comuniste care a întors războiul în 1944 și a îndrumat (condus) armata pe frontul de vest.

Gândeam într-un fel și vorbeam altfel, acceptând falsurile ca pe niște ambiții ideologice, aparținând mai mult lui Nicolae Ceaușescu, decât conducerii în general. Cu toate acestea, când venea vorba despre apărarea țării, rațiunea de a fi a armatei, uitam toate prostiile ideologice și credeam fără rezerve în datoria noastră de a o apăra. Și...ne lăsam îndoctrinați până la tragism cu ideea că socialismul este de nezdruncinat și că viitorul omenirii este comunismul. Preocuparea Occidentului de a se apăra într-un război al stelelor și de a anihila puterea nucleară a rușilor nu făcea decât să ajute ideologia comunistă privind acest viitor.

Ni se spunea că fără socialism și fără sistemul comunist, statul român este în pericol. Nimic nu mai era sigur, decât, poate, veșnicia conducătorului de stat. Speram cu disperare că boala canceroasă de prostată de care suferea își va face treaba mai repede. De aceea ne cultivam răbdarea. Apoi venea gândul negru că locul lui va fi luat de ea, care era sănătoasă tun și impunea o frică mai mare decât el.

Intram câteodată la adjunctul secretarului cu propaganda, colonelul Gheorghe Arădăvoaice, de formație sociolog, și-l găseam încordat și stresat. Eram într-o relație amicală și de încredere, în ciuda diferenței de grad, funcție și vârstă, așa că nu ezita să scape în șoaptă, când eram numai noi doi, câte o expresie de genul „băga-o-aș în mă-sa de curvă că nu se mai duce dracului odată”. Apoi parcă speriat își cerea iertare, dar îl asiguram că și eu am aceleași sentimente de stimă și respect.

Apăruseră lucrări în care se susținea că Dobrogea este pământ bulgăresc încă din Evul Mediu timpuriu, deoarece spațiul de migrare dinspre Volga fusese marcat cu așezări bulgare atestabile în Basarabia de Sud și toată

Dobrogea. Ca moștenitoare a destrămatului imperiu turcesc, acest teritoriu îi revine de drept Bulgariei, mai ales că Dunărea în întregime este hotar ferm între români și bulgari. Mai mult, era contestată românitatea lui Petru, cel care împreună cu Asan formaseră un imperiu (țarat) româno-bulgar. Trecerea slavilor și bulgarilor spre sud și sud-vest, peste teritoriul românesc, a fost transformată în proprietate istorică bulgărească asupra Valahiei, aducându-se ca dovadă și limba slavonă folosită în Țara Românească și Moldova, ca limbă a cancelariei și limbă liturgică în biserică, până târziu, când domniile fanariote aduc o schimbare majoră.

Evident că aceste teorii erau puse în legătură și cu cele de sorginte sovietică, potrivit cărora moldovenii de la Carpați la Nistru n-ar avea nici o legătură cu poporul român. Ca să nu mai vorbim de ceea ce scriau și susțineau, la congresele de istorie și la televiziuni, ungurii.

Armata era la curent cu toate aceste teorii, care ar fi trebuit să rămână la nivelul dezbaterilor între istorici. Institutul de Istorie și Teorie Militară și istorici de marcă, profesori universitari, făceau dese turnee în țară, în principalele garnizoane, unde se organizau conferințe pentru ofițeri, în care se prezentau toate falsurile și interpretările tendențioase ale istoriografilor din țările vecine României, cu excepția Iugoslaviei care nu se arăta interesată de subiect.

Desigur, ne întrebam care era scopul. Propaganda și istoricii, cu autoritatea lor științifică, ne dădeau răspunsul. Acesta se putea distinge foarte clar și în monumentală istorie a Ungariei, care se străduise să demonstreze că spațiul transilvănean era gol când au sosit ei și că românii au tot venit din sudul Dunării și Carpaților prin secolele XVII-XVIII, împinși de turci.

Am înțeles că este pregătită o bază „științifică”, bine făcută de altfel, și crezută de Occident, care să stea ca argument în cazul revendicărilor teritoriale. Zdruncinarea dreptului istoric al românilor asupra teritoriului lor era un pericol la securitatea națională. Era o pregătire ideologică de izolare a României și a dreptului său asupra Transilvaniei, cultivându-se un presupus naționalism xenofob al românilor care se opunea „adevărului” istoric demonstrat „științific” de unguri, în primul rând, apoi de ruși și bulgari. Ungurii, bulgarii și rușii politizau prin falsuri istoria, pregătind teoretic un drept istoric nereal pentru eventualele revendicări teritoriale din spațiul românesc. Pentru noi, militarii, era un pericol la adresa securității țării.

Am amintit de toate acestea pentru a ne da seama mai bine că armata - poate nu chiar la toate nivelele cu aceeași intensitate - avea o pregătire perceptivă foarte exersată, pentru a accepta că revolta de la Timișoara și mai ales acțiunile de distrugere premergătoare erau acțiuni străine menite să sfâșie țara. Or, noi, cu pregătirea patriotică pe care o aveam, ne simțeam responsabili, dincolo de orice îndoială, de integritatea țării. Încă mai purtam în suflet acea jenă frustrantă suferită de armată, în momentul punerii în aplicare a „Dictatului de la Viena”, când militarii s-au retras din Ardealul de nord-vest fără a trage niciun foc de armă, și aparent nepăsători la întrebările dramatice ale populației lăsate la discreția unei dominații hortyste imprevizibile și teroriste. În ochii celor abandonați sub Dictat își pierdeau imaginea de apărători ai poporului român.

În acea toamnă a schimbărilor radicale, ceea ce se întâmpla în Ungaria și Polonia ni se părea în firescul lucrurilor. Aceste popoare se dovediseră radicale și îndârjite. Eliminarea comuniștilor și desființarea organizațiilor de partid prin plebiscit, în Ungaria, ne apăreau normale și le vedeam ca pe un rezultat direct al acceptării voinței populare.

Pe bulgari îi înțelegeam mai puțin. Ei erau devotați Moscovei, iar Jivkov ne apărea ca un tătuc binevoitor, deloc radical. Bulgarii o duceau foarte bine în comparație cu noi. Mai mult, *perestroika* era acceptată oficial. Jivkov a căzut, însă, și a fost acuzat de corupție. Cam odată cu căderea Zidului Berlinului.

Pericolul prinde contur

Asistam deci la spulberarea zidului, simbol ce despărțea Europa în două zone ce se respingeau reciproc. Trecerea est-berlinezilor în partea cealaltă a orașului și mai apoi hotărârea de a lăsa liberă granița vestică pentru oricine dorea să emigreze erau un semnal clar al unirii celor două Germanii.

Noi vedeam, atunci, în chestiunea germană un proiect și un interes al lumii occidentale. În ciuda tuturor îndochinărilor, acea lume era de acord ca Germania să-și sfârșească pedeapsa divizării și să redevină un singur stat, iar noi aveam nostalgia Basarabiei. Faptul că estul german dorea să devină capitalist nu ne scandaliza, atâta timp cât „putredul occident” o ducea mai bine. Ne întrebam, cu neliniște, dacă rușii vor accepta această pierdere de teritoriu al lagărului socialist sau va fi război.

După aceste semnale și mai ales după acuzațiile de corupție aduse liderilor comuniști, din țările unde se produsese schimbarea, generalul Ilie Ceaușescu a început să-și ia măsuri de protecție.

După căderea lui Jivkov, pe la începutul lui noiembrie, și excluderea lui din partid pentru acte imorale, generalul Ceaușescu și-a scos din cabinet canapeaua care făcea parte din garnitura de mobilier respectivă. Am comentat că a făcut-o pentru a nu putea fi acuzat de acte de imoralitate cu subordonatele sau cu cele care veneau în audiență. De altfel, pe atunci imoralitatea se reducea la „sex neprincipial” și la aventuri. Oricum, măsura era amuzantă pentru un personaj pe care îl puteai acuza de orice, numai de adulter nu.

Pe unii dintre noi îi mușca o bucurie înăbușită. Uite, și zbirul acesta, care semăna frică și stres pe unde se ducea, a fost cuprins și el de frică. Simțea că îi vine și lui rândul. Nu știam ce va urma, ce se va întâmpla, dar ne bucuram.

Răul, credeam că se va abate doar asupra Ceaușeștilor, nu și asupra activiștilor și uriașului partid comunist.

S-a închis în birou și a început să-și facă ordine în casa lui ultra-blindată și ultrasecretă. Informațiile mi le șoptea confidențial un prieten, care era șeful cabinetului lui și care fusese chemat să elimine în secret cenușa hârtiilor arse. Cert este că la revoluție nu s-a găsit nimic compromițător printre ceea ce rămăsese în acea casă blindată. Nici cu abuzuri nu a putut fi găsit, nu că nu le-ar fi avut. Acest om viclean, ajuns general și doctor în istorie, o materie pe care nu o stăpânea decât ideologic, impunând de pe poziții de forță politică aberații în Tratatul de Istorie Militară, avea un instinct de conservare extraordinar și o meticulozitate de a-și construi sistemul de apărare demnă de invidiat.

Instinctul lui de conservare funcționa, însă, de mai mulți ani și fusese potențat, foarte probabil, de ilustra lui cumnată. El nu dorea să-i ofere niciun motiv pe care ea l-ar fi putut folosi pentru eventuala lui trecere pe linie moartă.

După revoluție a fost arestat, cum era moda acelor vremuri, și s-a încercat întocmirea unui dosar penal. Nu i-au găsit nimic. Nu era el unul care abuza de funcția, poziția și numele său? Ba bine că nu! Dar își acoperea urmele cu inteligență. Avea un financiar extraordinar, colonelul Dumitru Micu, pe care îl consulta privind căile de ocolire a prevederilor legale, mai ales în utilizarea fondurilor pentru clubul sportiv „Steaua”. Dar și pentru altele.

Ilie Ceaușescu s-a ascuns tot timpul în spatele hotărârii colective. Nu putea lua decizii de unul singur, decât în calitate de comandant al structurii sale și al unităților subordonate; și acolo, însă, cu unele limitări. Problemele generale și importante, dificile sau dubioase, se luau în colectiv de către Biroul Consiliului Politic Superior, respectiv de plenary. Acestea vizau întreaga armată.

Nu toate propunerile și ideile lui erau acceptate în ședințele acestor organisme. Dar, el lua procesele verbale și le „corecta”, introducând fără jenă în hotărârea colectivă propriile hotărâri. Când materialul dactilografiat era trimis la semnat, membrii organelor colective semnau automat. Unii nu-l mai citeau, alții nu îndrăzneau să-l facă pe tovarășul mincinos și să refuze să semneze. Chiar de ar fi făcut-o, țapul ispășitor ar fi fost dactilografa.

Astfel că toate abuzurile de care a fost acuzat în timpul cercetării judecătorești n-au putut fi dovedite, atâta vreme cât ele erau transferate în

cârca unui organism colectiv și democratic, nu-i așa?! Mai mult, pe cei care-i intrau în dizgrație, din diverse motive, nu-i muta te miri unde, ca să-i transforme în nemulțumiți și nedreptățiți, ci în posturi bune, din care însă nu puteau să genereze nicio influență negativă. Ba mai mult, îi determina să-i fie recunoscători. El nu ezita să-i șantajeze cu greșelile lor din trecut, pentru a-i face docili și devotați.

S-a crezut că în faimosul ficher blindat din cabinetul său se vor găsi documente uluitoare. Când a fost spart au dat numai peste hârtii banale. Doar câțiva care erau prieteni cu șeful de cabinet știau că între Congres și Revoluție generalul și-a selectat documentele și a ars în birou, singur, tot ce ar fi putut fi folosit împotriva lui. Este o presupunere, deoarece nimeni nu știe ce a distrus. Șeful de cabinet avea sarcina să curețe doar cenușa.

După ieșirea din arest, mergea la Policlinica militară, din strada Cobălcescu, după medicamente. Nimic din gloria de altădată. Îmbrăcat modest și în teniși, umbla pe jos ca orice om obișnuit, iar foștii colaboratori apropiați treceau pe lângă el și se prefăceau că nu-l mai cunosc. Sic transit gloria...

Dezertarea din Capitală

Congresul a trecut, urmat de suita lui de măsuri de studiere, cunoaștere și îndeplinire a măsurilor stabilite și obligatorii. Nimeni nu avea, însă, nici o curiozitate. Se știa că totul este vechi, că exacerbarea cultului personalității va continua și că nu se zărește nicio geană de speranță în ceea ce privește îmbunătățirea nivelului de trai. Se cereau noi sacrificii în numele unui viitor luminos în care nu mai credeam și vigilență crescută în fața agențiilor străine și a presiunilor externe denigratoare.

Eram dezamăgiți și derutați, dar eram soldați, aveam imprimată în conștiință îndatoriri față de țară, și nu prea ne păsa cum este definită țara. Desigur, în propagandă intrase de ceva timp ideea că armata este a socialismului, dar era mai mult de domeniul enunțului decât o încercare de demonstrație riguroasă. Cam de prin august 1989, Ilie Ceaușescu folosea și această sintagmă. Noi o luam drept metaforă, ca pe multe altele spuse și de Nicolae Ceaușescu, dar el voia să ne-o semene în cap drept concept. Ca militari, așteptam cu înfrigurare întâlnirea de la Malta a președinților celor două superputeri. Ce va aduce lumii, țărilor, polarizării această întâlnire care dădea un semnal clar că ceilalți nu contează? Întâlnirea a fost, dar n-am aflat nimic. Secretele erau bine sigilate în Mediterană. Nu puteam trage decât o singură concluzie: pentru România, întâlnirea avea valoare zero. Într-o țară uitată, vom rămâne în continuare cu Ceaușescu reales la al paisprezecelea congres.

Din cauză că fusesem detașat la Muzeul Militar Central, trei luni, până la inaugurarea acestuia cu câteva zile înainte de începerea congresului Partidului Comunist Român, eveniment pe care Nicolae și Elena Ceaușescu nu l-au onorat, deși fuseseră invitați, nu fusesem în concediu în acel an. Soția mea

fusese internată în noiembrie și suferise o operație. Noiembrie a fost o lună cumplită. Stăteam zi lumină la muzeu, fugeam seara să fac mâncare pentru cei doi copii și să-i controlez dacă își fac temele, mă întorceam la spital cu mâncare și apoi la muzeu, pentru a continua treaba până târziu în noapte. Și totuși găseam forța să facem glume. Îmi încurajam soția, spunându-i că e o perioadă bună de vindecare, că, uite, a căzut Jivkov, că a căzut zidul Berlinului, că nu știu ce s-a mai întâmplat și că și noi ar trebui să avem încredere în viitor.

În timpul Congresului i-am spus că este o disidentă la fel ca Paul Goma, deoarece în aceste zile când bucuria realegerii ne copleșește pe toți, pe ea o doare tocmai acolo. Suportase o operație la organele genitale. Femeile din salon râdeau, dar ea îmi spunea mereu să-mi țin gura, că sunt nebun și nu mă gândesc la ea și la copii.

Adevărul este că îi era foarte frică de securitate, de telefoane ascultate. Era o exagerare. Eu nu eram o persoană pe care să se cheltuiască efortul de urmărire. Dar, dincolo de vorbele de liniștire și de aparenta nepăsare, îmi era frică și mie. Peste ea se așternea, ca un îngheț, perspectiva unui viitor gri și rece.

Inaugurarea Muzeului nu a fost sfârșitul stresului și a tensiunii, mai ales că trebuia să facem proiecte de acțiuni pentru aniversarea republicii și a zilei de naștere a lui Nicolae Ceaușescu. Proiecte mari, bani puțini, pretenții exagerate și materiale refolosibile.

Mai era și interdicția de a nu se face concedii în luna decembrie, motivele ținând de o suspiciune bolnăvicioasă, că cei ce o fac doresc să serbeze pe Moș Nicolae și Crăciunul, dovezi de bigotism și de neatașament față de politica partidului. Le serbam oricum în familie și cu prietenii apropiați. Nu puteam să le luăm copiilor bucuria acestor sărbători pe care le așteptau, deprinși cu ele la bunicii de la țară. Nu ne puteam lipsi de ele nici noi, care am crescut în spiritul lor. Eu mi-l făceam însă din ordin, fiind detașat la muzeu, așa că nu s-a aprobat să plec.

În acel an, probabil de frica de a nu avea niște subordonați nesupuși ideologizării sistematice și deci vulnerabili la influențe străine și periculoase, generalul Ceaușescu își făcuse obiceiul să-i cheme neoficial din concediu pe cei care rămâneau în Capitală sau prin apropiere, la pregătirile din săptămâna neagră. Să nu scape cumva pregătirea ideologică și ședința de partid.

Apropierea însemna până la Craiova, Buzău, Brașov etc. Cum nimeni nu ne plătea cheltuielile de deplasare și nu se mai puteau recupera zilele de concediu suspendate, am început să mințim pe riscul nostru că suntem în cealaltă parte a țării. Era total neregular, deoarece în caz de alarmă nu aveau de unde să ne ia. Neprezentarea la serviciu trecea drept absență nemotivată și apoi se transforma în dezertare, după scurgerea timpului regulamentar de prezentare.

Am riscat și am plecat în concediu în satul natal al soției mele, lângă Giurgiu, cu ea și cei doi copii care tocmai intraseră în vacanță. Adresa de concediu era însă a mamei mele din Ardeal. Evitam, astfel, chemarea la serviciu din motivele pe care le-am amintit deja. Până acolo erau 350 de km și de la această distanță nu eram chemați din concediu pentru pregătire.

Soția abia mergea după o operație de perineu și două intervenții de hernie bilaterală, dar dorea să mergem împreună la mama ei să petrecem Crăciunul. Am plecat cu trenul. Frig, mizerie, sărăcie, călătorie dificilă, dar eram bucuroși că suntem împreună și că vom fi liniștiți câteva zile, departe de toată nebunia. În concediu ne deconectam total de viața tumultuoasă. Nu ascultam știrile și nu ne uitam la televizor, mai ales, în condițiile în care nu aflai decât despre cei doi „străluciți” conducători. De data aceasta, având în vedere dinamica schimbărilor, nu puteam să nu urmărim știrile. Cele oficiale, desigur, deoarece acolo nu aveam un aparat care să prindă *Europa Liberă*. Ghinionul a făcut ca linia ferată Daia-Giurgiu să fie în renovare, iar trenul nu circula mai departe. Se făcea o transbordare. Un autobuz la tot trenul și evident că nu ne-am putut urca. Era destul de rece, soția nu se simțea prea bine. Înjuram realizările socialismului și simțeam o lehamite nelimitată pentru toate. Trebuia să așteptăm întoarcerea autobuzului, cu riscul de a pierde legătura cu autobuzul de Gostinu. Noroc că a apărut un consătean în vârstă pe o motocicletă cu ataș. Ne-a luat pe toți cu bagaje cu tot. Cinci pe o motocicletă cu ataș veche, dar solidă, pe un drum secundar, pe jumătate desfundat. Fugeam departe de capitala marilor realizări.

Am ajuns cu bine. Eram în sfârșit destinși și împreună cu bunica, într-o zi de iarnă răcoroasă, dar nu geroasă. Se întâmpla în ziua de sâmbătă, 16 decembrie. Prima mea zi de concediu. Evident că nu știam absolut nimic despre ceea ce se întâmpla în țară. Televiziunea de două ore era cuplată pe Ceaușescu și congres, iar informațiile erau de un grotesc hilar. Îmi amintesc

de un montaj de televiziune stupid, difuzat în toamnă, când se simțeau acut schimbările din jurul României. Ceaușescu era într-o vizită, undeva prin Ardeal, și organele îi aranjaseră un tablou vivand. Într-o răscruce, 5-6 babe îmbrăcate țărănește torceau și cântau ceva din folclor. Tovarășul le întreba: „nu-i așa, că n-o să permiteți niciodată schimbarea socialismului din țara noastră?”. Ele continuau să dea din gurile știrbe, se vedea că doinesc, iar comentatorul preciza că poporul l-a asigurat pe secretarul general că va lupta unit în jurul partidului, împotriva dușmanilor socialismului.

Imaginea aceasta de propagandă ieftină mi-a venit mereu în minte și mă gândeam câtă teamă de schimbare există dacă se apelează la astfel de prostii, pe care nu le crede nimeni. Dar, fiind la țară, mă rupsesem total de lume. Luni dimineața ne-am trezit devreme, au venit măcelarii și am tăiat porcii de Crăciun. Apucasem să pârlim unul și trecusem la al doilea. Arătau foarte bine, așa cum se vedeau grași și rumeni. Atunci m-a strigat vecinul din spatele casei, chemându-mă la gard. Îmi zice: „Grigore, gata cu porcii, du-o pe Angela la București, că este alarmă la ea, la unitate”. Soția mea lucra la Biblioteca Militară Centrală și era în concediu medical, în convalescență după intervențiile chirurgicale. Bolnavii nu erau chemați la alarmă.

Era un nonsens să o cheme la alarmă. „Pe mine mă cheamă, nea loane!, i-am spus, dar nu înțeleg de ce mă cheamă, ce i-a apucat”. Zice: „nu pe tine, pe ea, că a sunat la telefon cineva de la bibliotecă s-o cheme. A început războiul cu muncitorii”.

„În sfârșit, a început și la noi”, i-am zis, gândindu-mă la demonstrațiile din Germania democrată, la evenimentele din Ungaria, Bulgaria, Cehoslovacia. Era o replică mai mult automată decât gândită. Ea exprima însă o speranță.

Omul a crezut că știu ceva și-mi zice mirat „adică tu știi, nu?”. „Nu, nu știam” și l-am întrebat pe el de unde știe, i-au spus cumva cei de la bibliotecă? Nici gând. Îi spusese cifrat ginerele lui de la Timișoara, care era ofițer de securitate și lucra sub acoperire la vama Jimbolia. Apoi ascultase *Europa Liberă*, unde se vorbea deja, luni dimineața, de 60 de mii de morți la Timișoara. Apoi mi-a spus că e adevărat, că e scandal mare, că la Timișoara armata a înconjurat orașul și trage cu tunurile. Orașul este distrus și sunt mii de morți. Sunt demonstrații pe stradă. Nu înțelegem. De ce armata?

Evident că nu știam nimic despre ce se întâmplă la Timișoara. Nu-mi venea să cred când îmi spunea că armata a fost atacată, că sunt morți și răniți.

Eram uimit de violență și nu înțelegeam cauzele ce au generat atacarea subunităților militare care defilaseră duminică, pe stradă, cântând cu fanfara în frunte. De această defilare știam dinainte de a pleca în concediu. Fusesse planificată de Ilie Ceaușescu anterior declanșării evenimentelor.

Ilie Ceaușescu ordonase după Congres să se defileze prin marile orașe, cu fanfară. Să se audă marșurile și cântecele patriotice și să se simtă forța statului și capacitatea lui de apărare. Mai fuseseră astfel de marșuri și înainte de congres. În esență, era o acțiune propagandistică de intimidare.

Părea o modalitate de a arăta că armata este prezentă și își face datoria. Adică un orgoliu al generalului de a-i arăta lui frate-său că armata este în primele rânduri, gata să apere țara. Se mai făcuseră lucruri asemănătoare, deci nu mă surprindea că s-a decis și pentru Timișoara. Ea avea loc și urma să se desfășoare în toate orașele din vest în contextul ideologic al pericolului maghiar privind Ardealul și al sprijinului pe care Ungaria l-ar fi avut de la Uniunea Sovietică.

Ce se putuse întâmpla la Timișoara? Atacaseră, oare, timișorenii coloana de militari neînarmați? Nu înțelegeam ce motiv ar fi avut, căci credeam că armata se bucură de simpatie și încredere din partea populației. De ce ar fi făcut-o, când în coloana de defilare erau numai militari în termen, adică exact copiii oamenilor care îi atacau?

Nu-mi venea să cred. Mi-am exprimat îndoiala că armata bombardează orașul. Nu înțelegeam motivul. Nu credeam că armata, care se pretindea a fi a poporului, trage cu armele în popor. Erau multe considerente pentru care nu puteam să admit acest lucru. În această stare de confuzie am plecat la București. O călătorie infernală. Eram complet confuz. Nu știam la ce să mă aștept. Mereu îmi veneau în minte imagini apocaliptice. Timișoara baricadată cu tramvaie și copaci răsturnați ce barează intrările în oraș. Orașul înconjurat de tancurile venite din garnizoanele din apropiere. Un oraș închis în care era multă armată, cu atacuri civile asupra ei, înconjurat de altă armată care-l bombardea din greu. Logica nu mă ajuta în niciun fel să ies din acest hățiș. Peste toate, eu în postură de dezertor, deși nu mă simțeam așa. Îmi reproșam

doar imposibilitatea de a fi ajuns la timp în unitate, dar speram că voi găsi înțelegerea necesară. Drumul a durat o veșnicie.

Am ajuns în sfârșit acasă. Orașul părea neschimbat. Nimic nu trăda că s-ar întâmpla ceva în țară. Dar nu mă lăsam înșelat. Știam că în România se poate ermetiza orice, pentru a se salva aparențele și pentru a crea mereu acea falsă imagine de perfecțiune a sistemului.

Ajuns acasă, am telefonat la serviciu. Colegul care mi-a răspuns a răsuflat ușurat. Mi-a zis să merg repede la serviciu că e supărare mare. Am înțeles că era grav. Mi-am pus uniforma, lucrurile de alarmă și am plecat în fugă. Era în jur de orele paisprezece. Drumul a durat atât pentru că eu nu aveam mașină.

Severa Academie Militară, pe lângă care am trecut în fugă, părea sumbră din cauza gărzilor ce o păzeau. Trebuia să mă prezint șefilor mei direcți, dar și la generalul Ceaușescu. Mă așteptam la ce este mai rău, dar încercam să nu intru în panică până când pedeapsa va fi aplicată.

Aveam conștiința de dezertor și mă așteptam la ce este mai rău. M-a chemat imediat la ordin generalul Ilie Petre, șeful Colegiului de partid și membru al biroului politic executiv al Consiliului Politic Superior. Un individ cu puțină cultură, puternic îndoctrinat și neîndurător în acordarea de pedepse. Omul de încredere al generalului Ceaușescu. Origine sănătoasă, devotament nelimitat. Nu avea nicio îndoială.

M-a beștelit în toate felurile, făcându-mă trădător și amenințându-mă că așteaptă să se liniștească lucrurile ca să mă pedepsească exemplar. Îi va propune tovarășului general Ceaușescu măsuri drastice până la eliminarea din armată. Atunci nu se putea ocupa de mine, deoarece era plecat pe teren, zona de vest, unde „țara este în pericol”. Iar eu îmi permit să trădez...

Ideea era că îmi îngăduisem să nu fiu găsit când „țara avea nevoie de mine” și mințisem cu nerușinare asupra locului unde merg în concediu, că pactizasem cu dușmanii socialismului și nu mai prezentam încredere. Propunerea să fiu îndepărtat din minister și poate să fiu eliminat din armată mi se părea excesivă, dar încălcasem disciplina militară și mă simțeam răspunzător pentru aceasta. Refuzam să mă gândesc la ceea ce voi face după ce voi fi dat afară din armată.

Apoi m-a trimis să-mi văd de treabă până voi fi chemat și m-a sfătuit aspru să nu mai comit acte de indisciplină, nedemne de un „ofițer care lucrează la un asemenea eșalon”.

Generalul Ilie Petre era un personaj foarte influent și temut. Avea o mare devoțiune față de partid, pe care îl slujea până la absurd.

Am fost cu el, în trecut, într-o echipă de control de rutină la Comandamentul Marinei Militare. Cei de acolo ne-au propus să asistăm și la o viziune a noului spectacol de estradă de la Casa Armatei. Artiștii au ignorat prezența lui în sală și au spus pe scenă și două bancuri politice, destul de nevinovate, referitoare la nivelul de trai. Generalul s-a făcut foc și era pe punctul de a interzice întregul spectacol. Ideea „indisciplinei” a fost dusă la București și amplificată în fața lui Ilie Ceaușescu. Urmarea a fost instituirea unei cenzuri centrale pentru casele armatei din întreaga țară. Absurdul mergea până acolo încât și texte de Eminescu trebuia aprobate la București pentru a putea fi recitate pe scenă.

În acest context, reacția lui dură la întârzierea mea mi se părea în ordinea firească a lucrurilor. Mă gândeam cu groază ce inchizitor neînduplecat va fi el când cazul meu va fi pus în discuție. Dar până atunci, aveam altele de făcut.

Alarma se dăduse cu o zi în urmă, duminică, pe la orele 15,30. Fusesem căutat acasă la maica-mea, în Ardeal, așa cum scrisesem în telegramă atunci când am plecat în concediu. Comisariatul m-a căutat la șeful întreprinderii miniere din Câmpu lui Neag, satul mamei, unde era un telefon. Acesta o chemase pe mama, care evident nu știa nimic despre mine, despre alarmă și despre Timișoara, așa că a fost luată prin surprindere că sunt căutat acolo. Minerul acela șef a țipat la ea, i-a spus că sunt un dezertor și un trădător și o să înfund pușcăria. Desigur, toate acestea mi le-a spus mama mai târziu, când ne-am întâlnit.

Ceață peste Timișoara

I-am întrebat, firește, pe colegii mei ce s-a întâmplat la Timișoara. Aveau informațiile oficiale. Huliganii și vandalii, agitați de diversioniști, au distrus magazinele, i-au atacat pe militari, au atacat patrulele și încearcă să pătrundă în unitățile militare. La granița cu Ungaria sunt masate trupe, gata oricând să pătrundă pe teritoriul național. Acțiunile de la Timișoara au pornit, mi s-a spus, de la un preot maghiar, agent al Budapestei, care a instigat la revoltă. Atunci era de crezut așa ceva pentru că, ni se spunea, Budapesta cerea minorității maghiare să se revolte împotriva conducerii românești de partid și de stat. Dar cunoșteam și noi de pe teren că în zonele maghiare exista un puternic sentiment antiromânesc, care putea fi repede mobilizat.

Chestia cu huliganii nu o prea credeam. Mi-am exprimat îndoiala în acest sens, în fața secretarelor de la intrarea adjuncților lui Ceaușescu, care m-au privit indignate. Ele erau convinse că sunt huligani cei care atacă sediile oficiale și armata. În primă fază, nu înțelegeam de ce sunt atacați militari, dar am înțeles repede. Huliganii nu erau decât revoltații care încercau să-i scoată din amorțeală pe timișoreni și să-i determine să se revolte. Armata care umpluse străzile cu trupe înarmate și steaguri transmitea un mesaj clar către populație: „Stați în casă, că altfel vă veți confrunța cu organele noastre.“ Oamenii Timișoarei nu aveau de unde să știe că armata nu avea muniție. Dar și așa, militarii inspirau teroare și nesiguranță.

Ceea ce mă neliniștea foarte mult era că armata, un organism destinat apărării țării, era obligată să intervină și să stea în fața unei revolte populare, îndreptată fără niciun dubiu împotriva Ceaușeștilor, în primul rând. Știam intuitiv, poate, că oamenii nu-l mai voiau pe Ceaușescu.

Văzusem cum în jurul României populația revoltată, prin proteste și mitinguri, reușise să provoace schimbarea vechii gărzi, fără armată, fără arme și fără violență.

Mă întrebam unde sunt cei de la miliție și securitate. Și ei aveau suficiente trupe înarmate a căror misiune era chiar aceasta – menținerea ordinii publice.

Rămânea totuși o necunoscută: amestecul ungarilor în toată povestea, ceea ce putea însemna începutul unei agresiuni militare împotriva României. Miza era câștigarea Ardealului, profitându-se de schimbare, de instabilitate și dezorientare generală.

Circulau zvonuri potrivit cărora URSS și Occidentul, aliați în urma întâlnirii ultrascrete de la Malta, ar fi la baza loviturilor din țările vecine. Venise acum și rândul României, caz în care s-a amestecat și Ungaria, simpatizată pe față de Occident și sprijinită, într-un mod pe care nu-l înțelegeam, de Moscova.

Explicația nu putea fi găsită decât în poziția ostilă a lui Ceaușescu față de orice schimbare. Încremenirea lui într-un stalinism întunecat nu putea să aducă decât rău României, dar ce urma să se întâmple cu oamenii?

De la Timișoara ne veneau frânturi de știri scăpate din circuitul oficial de informații. Dar, mai aveam și noi prieteni acolo, pe care îi sunam în particular. Nu puteam să ne spună clar ce se întâmplă, pentru că toți aveam complexul supravegherii de către securitate, dar ne dădeau de înțeles că este grav și că se orientau dificil într-o situație extrem de complicată.

Mă gândeam cu îngrijorare ce vom răspunde celor ce ne vor întreba de ce am ieșit în stradă, când masele au forțat producerea schimbării pe care o așteptam cu toți, ce vom spune celor ce ne vor judeca, noi, armata poporului, populară și pusă în slujba poporului?

Dar dacă presiunea ungară și rusească nu privește ocuparea țării ci doar să creeze dezordine și neîncrederea în partid și în Ceaușescu? În ce situație ne-am afla noi, militarii, puși în fața celor care au inițiat mișcarea la Timișoara, mișcare ce trebuia să fie neapărat națională?

Șeful Marelui Stat Major, împreună cu Victor Stănculescu și Mihai Chițac erau prezenți la Timișoara din seara de duminică. Primii doi erau locuitori ai ministrului apărării, al treilea era șeful Comandamentului Chimic al Armatei. Acolo era și Ion Coman, șeful Secției Probleme Speciale a C.C. al P.C.R., organ prin care erau controlate și conduse structurile de apărare și securitate.

Acest lucru indica destul de clar că acolo situația era gravă și frica conducerii de o manifestare de stradă, oricare ar fi fost mobilul ei, devenea o chestiune de securitate națională.

Ilie Ceaușescu era plecat și el la Timișoara și în alte garnizoane de proximitate a graniței de vest și în Cluj-Napoca, unde era sediul Armatei a 4-a, responsabilă pentru apărarea Transilvaniei, respectiv a graniței de vest. El mergea să-i motiveze și să-i mobilizeze pe militari, vorbindu-le de o telegramă venită de la Belgrad, prin care eram puși în gardă de posibilitatea iminentă a unei invazii ungare.

Mi s-a dat să citesc respectiva telegramă. Informația conținută nu era prea explicită, dar ceea ce se întâmpla în Budapesta parcă întărea supoziția pregătirii unui atac. Acolo, manifestanții clamau că în România sunt încălcate drepturile omului, ceea ce nu era o noutate, și că minoritatea maghiară este lipsită de drepturi și discriminată. Prezența diversioniștilor în Timișoara și manifestările de sprijin din Ungaria se legau logic și se constituiau în pregătirea psihologică pentru război. Stărnirea minorității în interior și îndemnarea ei la nesupunere civică, suprapuse cu mișcarea inevitabilă de răsturnare a lui Ceaușescu, nu le puteam înțelege altfel, militari fiind, decât ca pe o agresiune, cu miza desprinderii Ardealului din trupul țării.

Militarii, mai ales că erau constrânși de regulamente, contract și jurământ militar, nu puteau să refuze ordinul de a ieși în stradă. Cu atât mai mult cu cât el era motivat de acte de instabilitate diversionistă pregătitoare pentru invazia ungarilor în Transilvania. Situația era cumplită. Aceste forțe destabilizatoare erau camuflate în interiorul masei nemulțumite de politica internă, ce manifesta în stradă. Mă întrebam dacă militarii chiar trag. Nu-mi venea să cred că au tras.

Pe de altă parte, prezența lui Ilie Ceaușescu, cu telegrama de la Belgrad, în orașele din vest, mi se părea, personal vorbind, un gest viclean de a disimula pericolul schimbării lui frate-său în pericolul atacului maghiar. Eu unul nu credeam că ce se întâmpla la Timișoara e pură diversiune, iar scoaterea armatei nu avea legătură cu nevoia de apărare, ci cu intimidarea și cu inducerea ideii că armata îl apără pe Ceaușescu. Dar dacă acolo izbucnise un război cu totul diferit de ceea ce știam noi că este războiul?

La nivelul Consiliului Politic Superior se constituise un fel de celulă de criză, în birourile Evidenței de partid. Ofițerii care lucrau aici, câțiva de la direcția organizare, aprobați de Ilie Ceaușescu pe principiul loialității și încrederii, funcționau permanent în ture. Ei centralizau toate informațiile venite prin telefon, din principalele garnizoane. Cum cei din Transilvania primeau posturile de radio și de televiziune din Ungaria, transmiteau tot ce se întâmpla și se specula la Budapesta. Ei erau autorizați să asculte și *Europa liberă*.

Toate informațiile erau notate într-un fel de bancă de date, la care aveau acces doar conducătorii. Cei care nu făceau parte din acel grup nu aveau acces în acel spațiu. Totuși, eram colegi de mulți ani și eram prieten cu unii dintre ei, inclusiv cu Teroarea Verde, alias maiorul Păcurar, care ne informa pe șest cu știrile senzaționale, sub rezerva confidențialității, iar noi în stilul cunoscut nu păstram nimic pentru noi.

Eram relativ bine informați, în măsura în care datele erau înregistrate și interpretate corect.

De aceea ne și permiteam să facem propriile noastre judecăți de valoare și să ne mutăm radical accentul de pe huligani, categorie ce nu trebuia eliminată, pe cetățenii nemulțumiți.

Dar, în restul armatei, lucrurile nu stăteau așa. Închiși în cazărmi, oamenii știau ce se spunea la televizor și la radio și ce li se transmitea ierarhic fie prin comandanți, fie prin secretarii consiliilor și comitetelor de partid. Ei cunoșteau „adevărul” că România este supusă unei agresiuni a cărei primă etapă este în derulare, iar provocarea maselor are rolul de a crea haos și de a îngreuna apărarea. Noi, militarii, eram mobilizați să anihilăm diversioniști fără a avea pregătirea necesară. Nu exista poliție militară, nici ca idee măcar.

Un procuror militar de la Timișoara, care s-a ocupat de dosarele revoluției, mi-a povestit cazul unui locotenent major de la Plenița. Acesta a primit ordin, pe timpul evenimentelor de la Timișoara, să plece acolo cu subunitatea sa, căci orașul este ocupat de forțe inamice. Cel care îl trimitea era comandantul regimentului, care i-a fixat coordonatele misiunii pe baza informațiilor pe care le cunoștea sau le subînțelegea de la eșaloanele lui superioare. Tânărul ofițer s-a prezentat la Divizia 18 Mecanizată, unde i s-a dat o misiune într-un sector al orașului. Un oraș total necunoscut pentru el și dominat de sentimente ostile față de armată. Evident că au avut loc incidente.

Știam despre regele Mihai care îndemna la reacții pașnice, dar bineînțeles, nu-i acordam niciun credit, ci îl bănuiam ca făcând parte dintre complotiști, în speranța obținerii unui tron al Ardealului. Armata, de altfel, nu avea niciun sentiment pentru monarhie, iar pe acest rege, pe care îl percepeam ca mulțumindu-se și cu o halcă din fostul său regat, chiar îl disprețuiam.

Minoritatea maghiară, chemată la nesupunere, devenise poporul lui! Știam și despre poziția șefilor de stat occidentali, care venea în prelungirea antipatiei față de Ceaușescu și simțeam că România este izolată și lăsată la cheremul Ungariei și a sovieticilor, dacă aceștia ar fi dorit să intervină în numele

Tratatului de la Varșovia. Ceea ce ne îngrijora nu era schimbarea politică la nivelul conducerii țării, ci dimpotrivă, pericolul dezmembrării țării. O astfel de perspectivă în acea conjunctură de izolare ostilă era credibilă. Nu era vorba numai de o responsabilitate ce ne fusese adânc implantată în mental. Pentru mine era și o chestiune de natură personală. Sunt ardelean.

Transilvănenii din București, sau cel puțin noi care lucram la minister, ne simțeam într-un disconfort vizibil numai la gândul că vom avea nevoie de pașaport pentru a ne vizita părinții, frații și rudele din orașele și satele ardelenesti.

Pe atunci, personalul militar, cu excepția civililor, nu era încadrat în unitățile militare pe principiul teritorialității. Ba, dimpotrivă, ardelenii erau trimiși în Muntenia și Moldova, moldovenii în Banat, oltenii în Transilvania și tot așa. Garnizoana noastră era Republica Socialistă România! Până și militarii în termen erau repartizați în unități, de către comisariate, exact pe același principiu. Cât mai departe de casă. N-am știut niciodată de ce, dar și acum cred că a fost foarte bine. Dacă s-ar fi respectat criteriul teritorialității, foarte probabil în timpul revoluției și în tulburările care au urmat, armata ar fi putut fi divizată și întărâtată, târâtă în adversități de natură provincială, cu urmări dintre cele mai dramatice, de genul celor din Iugoslavia.

Cred că doctrinarii de atunci au gândit corect, procedând așa. În anii economiilor drastice, repartitia aceasta încrucișată care costa destui bani părea o aberație. Frica de o eventuală deteriorare a unității armatei, odată cu adoptarea doctrinei militare naționale după 1968, a generat o politică de îndepărtare a celor proveniți din rândul minorităților etnice sau căsătoriți cu femei de altă etnie. A se înțelege că nu au fost dați afară ca pe vremea lui Dej. Ei au fost puși pe funcții echivalente sau apropiate, dar nu în funcții de comandă sau de conducere în partid.

Poate că această politică prudentă a ferit armata de divizare și România de un război civil.

Telegrama de la Belgrad ne-a fost citită și prelucrată la o adunare, poate cu prea multă ostentație ideologică. Dar era un document oficial de la o persoană oficială, venit dintr-o zonă considerată prietenoasă, în mod tradițional. Avertizarea sârbească ne intriga, dar era credibilă.

Îndoială, frică, nesiguranță

Aveam asupra noastră armament și muniție, eram organizați pe posturi și ture, accesul în clădire era strict supravegheat, dormeam pe saltele așternute pe jos în birourile de lucru. Oameni mulți, grupuri sanitare insuficiente, două chiuvete pentru 50 de oameni, fără dușuri. Mizeria se instala încet și sigur. Eram învoiți prin rotație, timp de câteva ore, și mergeam acasă să ne spălăm. Dacă prindeam și apă caldă era chiar bine. Apoi, ne întorceam refăcuți și reintram într-o stare de așteptare înfrigurată, pe care ne era destul de greu să o înțelegem.

Mare lucru nu aveam de făcut. Eram în stare de alarmă parțială. Banatul în stare de necesitate. Țineam legătura cu instituțiile din subordine și încercam să-i liniștim pe oamenii de acolo. Nu prea aveam argumente.

Alți colegi de ai mei erau plecați la comandamentele de armă la care erau numiți direcțional. A fi direcțional nu era o funcție ci o misiune care se prezenta astfel: fiecare dintre noi era împuternicit să răspundă de un astfel de comandament, sau de o instituție, ori grup de instituții subordonate. El participa la pregătirea lunară a acelor, la bilanțuri, în echipele de control și inspecție. Se realiza astfel o continuitate, iar direcționalul putea să cunoască marile unități respective și să raporteze ce se întâmplă acolo. Dar era tras și la răspundere pentru ce se întâmpla rău acolo.

Eu, fiind indisciplinat și...,trădător”, nu am mai fost trimis la Constanța, deși eram direcțional pentru Comandamentul Marinei Militare. Nu mai meritam această încredere! Am rămas la sediu, unde în afară de a ne agita pe holuri și prin birouri, nu prea aveam ce face.

Ascultam știrile, dar erau dominate de problema americană din Panama, unde se încălca grav, spuneau crainicii, suveranitatea unui stat de

către marea putere imperialistă care era SUA. Celelalte știri erau puține și insuficiente.

Le completam cu crâmpie de știri traficate de la celula de criză. Tabloul era din ce în ce mai sumbru. Neliniștea noastră creștea și nu-mi putea ieși din cap ideea că armatei i se ordonă să tragă în muncitori.

-Vai, tovarășu', dar numai la picioare!, îmi reproșa una dintre secretare.

-Păi, și de ce mor, doamnă?, mă arătam eu nedumerit.

-Poate trage securitatea!, îmi răspundea ea moale.

Căuta tot timpul să mă convingă că sunt huligani și derbedei. Oamenii serioși sunt la muncă, nu în stradă. Asta era o lozincă. Eu mă îndoiam serios, dar nu aveam dovezi.

Apoi au început să vină vești din teren, care confirmau că totul se complică. Țara începuse să fiarbă, iar posturile naționale de radio și televiziune erau extrem de îndurerate de invazia americană în Panama și de vânătoarea pentru prinderea lui Noriega, președintele-șef al țării și al puternicei rețele internaționale de trafic de droguri.

Mai târziu, am înțeles că indignarea fără măsură față de călcarea suveranității acelei țări era destinată acelor urechi care se implicau în afectarea suveranității României, dar după metoda comunistă „bate șaua să priceapă iapa”. Ceaușescu acuza agențiile, dar nu putea spune cutare putere, cutare stat agrează România, pentru că ăia i-ar fi răs în nas și i-ar fi reproșat că se ține cu dinții de putere pentru a-și păstra privilegiile.

Din sursele interne aflam ce se întâmplă în Timișoara, mai exact că sunt morți și răniți, că au fost atacate tancurile, că generalul Gușă s-a dus în întreprinderi, dar că muncitorii au părăsit lucrul și au ieșit în stradă. Generalul a ordonat retragerea militarilor în unități și paza unităților care sunt atacate din exterior de forțe necunoscute. Era dificil să ne imaginăm realitatea de acolo cu frânturile de informații furate de la colegii din Celula de criză. Aceștia deja primiseră ordin să treacă pe harta țării eventualele mișcări din alte orașe și datele principale despre ele, cum ar fi: ora începerii, locul, numărul de participanți, revendicările, starea de agresivitate, obiectivele atacate etc.

Schimbarea de atitudine a generalului Gușă nu era de natură să aducă liniște. Ba, dimpotrivă! Aflasem că ministrul Milea îi reproșase că nu a organizat

bine apărarea și acțiunile la Timișoara și că a dat dovadă de amatorism, nu de atitudine de stat majorist, că a lăsat mașinile blindate fără să fie asigurate de desant pedestru, cum scria la regulament.

Retragerea trupelor în unități era un fel de pact cu muncitorii, cărora le dădea liber pentru acțiuni masive în stradă, de această dată credibile și bazate pe mult invocata conștiință muncitorească. Mai mult, mi se părea că aceste enclave i se atașase armata. Mișcare, revoluționari, ori cum puteau fi ei numiți, aveau acum armată cu militari și arme.

Mă înfioram la gândul că generalul Gușă și toate trupele de acolo vor fi declarate de Ceaușescu trădătoare și că abia acum va fi trimis acolo restul armatei să bombardeze Timișoara. Așa gândeam atunci, deși această perspectivă era nebunească și sinucigașă, crezând că disperarea cuplului prezidențial îi poate duce la orice măsură.

Încet, frica punea stăpânire pe noi și ne întuneca viața tot mai mult. Comentam în șoaptă. Până și tăcerea vorbea foarte strident.

Ceaușescu era în Iran. Ne era imposibil, sau mie cel puțin, să înțelegem ce era atât de important la Teheran de trebuise să plece. Sau dorea să transmită că în țară e liniște și pace și că ce se aude despre Timișoara sunt zvonuri nefondate, că nu există niciun pericol și că socialismul se află, în continuare, în zbor spre un viitor luminos. Că el nu poate fi dat jos nici prin uneltiri internaționale, nici prin diversiuni minore, organizate de iredentiști.

Poate așa gândea el, în virtutea mecanismului propagandistic, dar noi ne priveam mirați unii pe alții și făceam presupuneri. El conta probabil pe inducerea ideii că totul este sub control. Eu chiar îi întrebam retoric pe unii dintre colegii mei dacă aceasta nu este chiar o fugă de salvare, dar ideea nu era plauzibilă atâta timp cât Elena rămânea în țară. Dar, nu puteam ști ce mutări vor urma în situația dată. Nu știam ce aranjamente au ales, nu bănuiam nicio soluție pentru ieșirea din criză. Dacă armata trăsese în muncitori, noi, militarii, eram în mare încurcătură. Nu ne gândeam la procese, evident, ci la populația țării. Cum ne vor privi oamenii aceia pe noi, militarii, care jurasem credință poporului român. Eram trădătorii acestui popor. Situația noastră, a ofițerilor de acum, era mai proastă decât cea a ofițerilor din 1940, care îi părăsiseră pe români sub dominație maghiară. Acum, noi trăsesem în ei. E adevărat și atunci și acum se primiseră ordine de sus, de la conducerea țării. Noi executam

ordinele, dar după ce toate se vor fi liniștit, într-un fel sau altul, noi ai cui vom fi? Dacă nu le executăm, putem fi pedepsiți aspru. Indiferent cine va învinge până la urmă. Armata, băgată fără vrerea ei în această situație, va avea de suferit. Cel puțin din punct de vedere moral ca și în timpul retragerii din Ardeal.

Oficial ni se spunea că acolo este vorba de huligani, de elemente declasate, imorale și cumpărate de agențiile străine, interesate în destabilizarea țării. Era credibil până la un punct, dar în momentul în care muncitorii din fabrici au ieșit în piață, nu mai putea fi vorba de elemente declasate devenite forță de manevră pentru o putere străină, ci exact de acea clasă socială de la care își revendica puterea partidul comunist, cel cu etica și echitatea.

Dar oricâtă ostilitate tăcută față de Ceaușești exista în armată, chestiunea integrității spațiului național a rămas o constantă care producea îngrijorare în acea toamnă și început de iarnă cenușie. Trupele se întorseseră din campania agricolă, de pe șantiere. Rămăseseră doar la Casa Poporului. Erau total neinstruite. Nici ofițerii nu stăteau mai bine privind lupta în localități și de gherilă, genuri de acțiune nespecifice războiului clasic și puțin abordate în sistemul de învățământ militar. Armatele ocolesc pe cât e posibil lupta în localități.

Să-i trimiți în situație de luptă, mai ales în orașe populate cu proprii tăi cetățeni, pe acești soldați care nu mai pusese ră mâna pe armă de la depunerea jurământului militar, era curată nebunie. Oricât de clare ar fi fost ordinele, militarii aceștia nu aveau deprinderile și exercițiul necesare pentru a le îndeplini. Ei nu știau să acționeze nici în câmp deschis, darămite în mediul urban. Ca să nu mai vorbim că inamicul nu putea fi văzut.

La mitingul dezastrului

Se vorbea neconținut, în acele zile, despre poziția oamenilor muncii care își exprimau dezacordul cu huliganii și violențele de la Timișoara. Și în unitățile militare se organizau întruniri ale activului de partid, practic întregul efectiv de cadre militare făcea același lucru.

Erau niște adunări organizate la ordin de liderii de partid, cu nimic deosebite de adunările din toamnă în care oamenii își exprimaseră formal și în unanimitate adevărul față de Ceaușescu și acordul de realegere.

Procedeele erau simple, secretarul de partid prezenta varianta oficială despre ceea ce se întâmpla la Timișoara, cu accent pe agenții, iredentism, provocări, huliganism etc. Niciun cuvânt însă despre nemulțumirile și doleanțele muncitorilor. Convinși sau nu, oamenii își exprimau dezacordul și se declarau solidari cu poziția partidului și măsurile de restabilire a ordinii. La ce ar folosi aceste adunări, Dumnezeu știe! Poate se dorea transmiterea către timișoreni a unui mesaj care să le spună că sunt izolați de majoritatea care dorea menținerea situației. Dar cei patru milioane de comuniști nu erau majoritatea poporului.

La nivelul Ministerului Apărării Naționale, adunarea de condamnare nu a putut avea loc în ziua stabilită, deoarece, în ultimul moment, s-a hotărât să se facă întrunit cu întregul personal din cazarma din Drumul Taberei. Ministrul apărării, care avea o flică până la blocaj de organele de partid, nu a dorit să o facă singur, pe bună dreptate, iar generalul Ceaușescu era plecat în Transilvania să mobilizeze armata. Pe data de 20, când fusese programată inițial, acesta era la Cluj, la comandamentul Armatei a 4-a, unde prezenta situația de la Timișoara și citea stenograma venită de la sârbi. Armata era pregătită să se aștepte la un atac unguresc.

S-a amânat pentru a doua zi dimineața. Am fost anunțați în acea după-amiază. Ilie Ceaușescu, sosit între timp în București, a aflat însă, că a doua zi,

pe 21 decembrie, este organizat un mare miting popular în Piața Palatului și a amânat-o pentru mai târziu. Aștepta să se spună ceva important care să fie preluat în dezbaterile de condamnare.

Pe 20 decembrie, seara, Ceaușescu, întors din Iran, a avut o intervenție televizată, înconjurat de membrii Biroului Politic Executiv printre care era prezent și ministrul apărării, generalul Milea.

Era prima apreciere publică făcută de Nicolae Ceaușescu privitor la ceea ce se întâmpla la Timișoara. Ne spunea ceea ce noi, militarii, știam: că în Timișoara se decretase stare de necesitate, că armata primise ordin să tragă la picioare și că, în caz că militarii sunt atacați, să folosească procedura de apărare prevăzută de regulament. Ceaușescu ne spunea public că unele tancuri fuseseră atacate și în pericol de a fi blocate. Ministrul își arătase deja supărarea față de nepriceperea comandanților de a trimite blindate în oraș neînsoțite de luptători pe jos, lăsând la cheremul celor revoltați vulnerabilitățile mașinilor blindate.

În acea zi de 20 decembrie, la Timișoara era grevă generală, s-a dat ordin de nefolosire a armamentului. Generalul Ceaușescu era supărat pentru aceasta și avertizase armata că are misiunea de a apăra instituțiile de stat.

Toate aceste informații le aflam fie de la ușa lui Ilie Ceaușescu, fie din acel birou de monitorizare. Se înțelege că nu aveam stare. Umblam pe holuri și ne întrebam unii pe alții ce mai știm, ce mai e nou.

Discursul televizat al lui Nicolae Ceaușescu m-a îngrijorat foarte rău pentru că armata era împinsă în față. Deși nu puteam ignora acțiunile diversioniste și pericolul dezmembrării țării, ideea dominantă ce-mi presa creierul era că muncitorii, adică poporul meu, este în stradă și cere reforme politico-sociale. Cum putea armata să tragă în acest popor în slujba căruia era legal și constituțional? **Unde era securitatea, care era responsabilă cu liniștea internă, și miliția, care se ocupa de ordine?**

Evidențierea armatei, care și-a îndeplinit „excelent” „îndatoririle față de partid”, popor și socialism, cu multe, prea multe cuvinte, înaintea Securității și Miliției care, mi se părea, c-ar fi trebuit să aibă rolul principal, îmi apărea extrem de periculoasă și nedreaptă. Oare Ceaușescu nu mai avea încredere în Securitate și Miliție? **mă întrebam fără să aștept răspunsuri. Armata era pe primul loc în înăbușirea revoltei de la Timișoara. În ciuda grevei și mitingurilor**

nu puteam să știu că nu s-a întâmplat și altceva. Nu înțelegeam nimic. Totuși, concluzia era că dacă armata a fost lăudată și pusă pe primul loc în continuare, legată desigur de formulele sacrosancte ale apărării patriei, nu ne așteaptă nimic bun. Nu-mi intra în cap ideea de a lupta împotriva muncitorilor. Starea de necesitate extinsă la întregul județ Timiș îmi amplifică neliniștea și mă făcea să înțeleg că situația e mult mai gravă decât este prezentată. Nu mai știu cum circulau zvonurile, dar circulau și răsuflau imediat. Desigur, Ilie Ceaușescu era informat rapid, ca adjunct al ministrului, de toate mișcărilor. Numirea lui Stănculescu ca și comandant militar al Timișoarei, în timp ce acolo era șeful Marelui Stat Major, ne demonstra că ceva grav se întâmplase, iar Gușă ar putea fi judecat drept trădător. De ce să-l fi numit pe Stănculescu, când comandantul de drept era Gușă, primul în ierarhia prim-adjuncților, cel care avea armata operativă în responsabilitate? **Dimineața, o secretară mi-a șoptit că săracul Stănculescu primise comanda la Timișoara, dar a avut ghinionul să-și rupă piciorul și nu o poate îndeplini.** Generalul era alunecos și, ca urmare, personal nu credeam în povestea cu piciorul în ghips.

Cei de la Grupa de monitorizare, care puneau situația pe hartă, ne-au șoptit că se îngroașă gluma: au început să se miște și în alte locuri.

Nu știu cum s-a făcut, dar discursul lui Ceaușescu care s-a vrut unul de liniște, iar ca mesaj să inhibe extinderea mișcării, în ideea că armata și celelalte instituții sunt capabile să țină totul sub control, a avut efecte inverse.

Cam la o jumătate de oră după încheierea cuvântării am început să aflăm că oamenii ieșeau în stradă și se postau în fața unităților militare. Un grup mare de nemulțumiți sunt semnați la Lugoj. Era reacția de răzbunare pe militarii din unitatea de aici pentru intrarea cu tancurile în Timișoara.

Ceaușescu nu făcuse altceva, prin cuvântarea sa, decât să arate că armata este la baza represiunii, că ea îi este cu adevărat loială. Populația era revoltată și cei mai radicali reacționau violent împotriva acestei forțe de reprimare. În străfundul sufletului meu știam că nu este așa. Cunoscușem sute și sute de ofițeri pe care nu-i credeam capabili de convertire peste noapte în oameni dedicați trup și suflet lui Ceaușescu. Ei îndeplineau un ordin, că nu aveau cum face altfel, dar îndeplinirea lui în stradă ca la război era însă imposibilă.

Grupuri de persoane pe străzi sunt semnalate și la Drobeta-Turnu Severin, dar aceștia sunt liniștiți și nu reușesc să se coaguleze într-o mișcare de revoltă.

Noaptea ne-a trecut într-o așteptare încordată. Dimineața ne aducea alte surprize. Aradul, Sibiuul se mișcau și ele. La Timișoara se citea o proclamație a unui front, la care aderaseră și ofițerii. Situația se extindea pe linia mediană a țării spre Brașov prin marile centre industriale. Ce va urma? Ce va face armata? Era clar că mișcarea se îndepărta de granița de vest, dar prin Transilvania, spre ținuturile secuiești.

În ciuda acestui fenomen, sau poate chiar de aceea, în acea dimineață de 21 decembrie, pe la 8.30, urma să ne adunăm toți cei din direcțiile centrale în sala de conferințe a Marelui Stat Major, să înfierăm cu mânie proletară ceea ce s-a întâmplat la Timișoara și să-l asigurăm pe Ceaușescu că suntem solidari cu el, noi și toată armata, și că vom apăra patria socialistă cu orice sacrificiu. Adunarea a fost amânată până după amiază pentru a putea prinde în anatemizările noastre și noile idei exprimate de conducerea de partid la marele miting de la prânz, din Piața Palatului.

Ilie Ceaușescu a hotărât să trimită la mitingul din Piața Palatului un grup de ofițeri îmbrăcați în haine civile care să urmărească ce se întâmplă și, mai ales, să raporteze care este starea de spirit a participanților. Printre ei am fost și eu. Criteriul era să locuim cât mai aproape de minister pentru a avea timp să mergem acasă să ne schimbăm cu haine cât mai ponosite, că să arătăm ca niște muncitori ieșiți din fabrică, din schimbul de noapte.

Colonelul Arădăvoaice m-a chemat la el să-mi comunice ordinul de a merge acolo. El avea sarcina să se ocupe cu selectarea și pregătirea noastră. Ne-a ales pe cei care am fi putut înțelege fără prejudecăți.

I-am spus că sunt indezirabil, că sunt considerat trădător și nu prezint încredere. Colonelul m-a privit lung și m-am simțit dator să-i spun ce făcusem și cine a decis că voi fi chemat pentru pedeapsă.

- Grigore, mi-a zis, lasă-i peăștia că sunt în derută. N-o să te judece nimeni. Du-te acasă și te îmbracă cum ți-am spus și apoi vii și intri direct să-i spui despre ce ai văzut, exact cum ai văzut.

Trebuia să ne strecurăm între coloanele de muncitori astfel încât să nu fim observați de oamenii de ordine, adică de securiști și de activiștii de partid. Dacă am fi fost totuși reținuți, trebuia să raportăm cine suntem, ce misiune avem și că ea ne-a fost încredințată de generalul Ilie Ceaușescu. Dacă nu ne-ar fi crezut, trebuia să-i rugăm să sune la un număr de telefon unde li s-ar fi confirmat identitatea noastră.

Acasă, am găsit-o pe soția mea. Venise urgent de la țară, alarmată de discursul lui Nicolae Ceaușescu din seara trecută. Era neliniștită. M-a rugat să nu plec în piață, dar nu puteam face asta. Aveam un ordin și, în plus, eram extrem de curios să văd ce se va întâmpla. Am rugat-o să fie atentă. Va avea nevoie de cumpărături, iar eu voi putea ajuta prea puțin, fiind consemnat în unitate.

Mi-am confecționat o mutră de muncitor obosit și cu autobuzul am ajuns pe Știrbei Vodă, aproape de Piața Palatului. Am trecut pe lângă Sala Palatului, pe strada Câmpineanu, pe atunci 13 Decembrie. Cine își mai aduce aminte, în subsolurile din ruinele fostului Teatru Național, bombardat de americani în al Doilea Război Mondial, erau niște mici ateliere și magazine. În dreptul unuia dintre ele era o grămadă relativ mare de steaguri în picioare, tricolore și roșii, precum și pancarde făcute sul. Nu le păzea nimeni, lucru care m-a mirat, știind ce măsuri de securitate se iau în asemenea momente: mitingurile unde vorbește Ceaușescu.. Acum puteai să iei nestingherit orice și să intri în piață. Nu te întreba nimeni nimic. Parcă erau special pregătite pentru asta.

Oamenii care veneau la miting se strângeau în intersecția cu Calea Victoriei. Aveau fețele trase, crispate, îngrijorate. Ce mă mira era faptul că intrau în grupurile lor așa cum se găseau, cu plase, pungii, bagaje. Unul avea o sticlă de lapte într-o pungă. Eram uimit, căci cu alte prilejuri, când am fost aduși pentru omagii în piață, deși eram în uniformă militară, nu aveam voie să avem genți, borsete și altele de acest gen. Acum, iată, într-o stare de pericolozitate maximă pentru țară și conducător, lucrurile stăteau altfel. Poate erau de vină graba și superficialitatea organizării.

Nu-mi trecea prin minte că securitatea l-ar putea trăda pe Ceaușescu. Așa ceva era de neconceput. Poate era în alte misiuni, cauză din care organizarea mitingului lăsa de dorit. Și totuși, din instinct, îi simțeam prezenți pe băieții invizibili. Poate erau deghizați și ei ca și mine. Bine, bine, dar misiunea lor nu era pasivă ca a mea.

Am mers aparent nepăsător în spatele omului cu sticla de lapte și am rămas la marginea grupului, mai spre coadă. În caz că aș fi fost prins, mă puteam revendica la grupul vecin, invocând nebăgarea de seamă sau neștiința. În sufletul meu însă eram neliniștit și mă gândeam că securitatea mă

va descoperi în cele din urmă și va urma tot tacâmul. Nu mi-ar fi plăcut să am de-a face cu ei. Câțiva din grup m-au privit cu suspiciune, dar probabil arătam la fel de mototolit ca și ei, care ieșiseră din schimbul de noapte, încât s-au lăsat păgubași. Aveau niște figuri sumbre. Mă gândeam că dacă ar fi știut că sunt militar și deghizat astfel, nu mi-ar fi bine deloc. Oamenii se temeau de turnători și provocatori.

Nu mă gândeam nici o clipă că oamenii aceștia, sătui de toate relele, mai au putere să facă ceva care să le mai amenințe și libertatea. În același timp nu aveam nici o bănuială ce noutăți, față de seara trecută, ne-ar mai fi putut da Ceaușescu. Aveam o stare de surescitare foarte specială, un amestec de frică, speranță și neliniște. De fapt, îmi treceau prin minte nu scene cu muncitori revoltați, ci cu muncitori reprimăți cu brutalitate. Eu eram „un muncitor” printre ei, iar până să fiu legitimat puteam suferi orice. Și totuși, curiozitatea era mai mare decât celelalte sentimente.

Am intrat în piață și ne-am oprit în dreptul bisericii Crețulescu, pe trotuarul dinspre C.C. al P.C.R., având în dreapta, la vreo zece metri distanță, fântâna ce bordează clădirea de pe acea latură a perimetrului pieței. Fiind iarnă, fântâna nu funcționa, astfel că bazinul ei semioval era gol. Curând toată piața s-a umplut de o mare de oameni.

Între grupurile din piață erau culoare mai largi sau mai înguste, care le separau probabil pe întreprinderi și secții.. La un moment dat un securist înalt, care tot vorbea la o stație, un fel de telefon mobil, m-a observat și s-a adresat muncitorilor de lângă mine dacă mă cunosc. Omul cu laptele a spus că nu sunt cu ei, că nu sunt din grupul lor. Eu am protestat, acuzându-l că nu cunoaște toți oamenii din secție, și că sunt angajat de puțină vreme. Nici nu știu de la ce întreprindere era acel grup. Am primit ordin să ne mai strângem, astfel ca prin spatele nostru să fie un culoar mai larg, pe care să se poată circula. Ne-am înghesuit unii în alții. Eu așteptam să fiu scos din rând și legitimat și arestat ca intrus.

Noroc că a sunat *motorola* securistului și el a uitat de mine. Vorbea tare și auzeam ce întrebă nu și ce i se spunea. Era vorba de un grup venit de la gară. El a confirmat că dacă a venit pe unde-i spunea cel ce-i raporta, acela este precis grupul de la gară, și să-l țină pe loc. I-a ordonat să nu cumva să intre în piață, că face dezordine.

Atunci nu prea înțelegeam și mă gândeam, în naivitatea mea, că o întreprindere a întârziat și nu mai poate intra în piață deoarece ar face dezordine și ar strica dispozitivele deja formate, care-l așteptau pe Ceaușescu să iasă din clipă în clipă la balcon. Dar, foarte probabil era un grup din provincie, poate de la Timișoara, care venise cu trenul, special pentru acest miting, care se anunțase deja prin mass-media, fără a se preciza ora. Dacă așa stăteau lucrurile, și cordoanele de securiști erau forțate de grupuri de timișoreni deja exersați în manifestații anticeaușiste, înseamnă că forțele de ordine nu prea stăpâneau situația.

Din poziția în care mă aflam, puteam zări, dintr-o parte, intersecția de la Romarta. Se vedea spatele unui cordon dens al forțelor de ordine și în fața lui, pe Calea Victoriei, o altă mulțime de oameni. Probabil acel grup voia să intre în piață la miting, cei veniți de la gară, despre care auzisem vorbinduse. Și totuși, erau prea numeroși. Fără îndoială, grupului inițial, care venise gălăgios de la gară, i se alăturaseră și mulți bucureșteni, gândeam eu, atunci.

Mulțimea părea cenușie în acea dimineață cețoasă și rece. O multitudine de steaguri roșii și tricolore se agitau în aer printre lozincile de adeziune, de condamnare a huliganilor și de hotărâre fermă de a lupta pentru apărarea socialismului etc., ca la orice miting, cu accentele tematice de rigoare. Ceaușescu întârzia, ceea ce confirma încă o dată că lucrurile nu merg bine. Lumea părea foarte încordată. Cred și acum că era marcată emoțional de discursul televizat din seara trecută și de zvonurile care circulau despre Timișoara.

Colegul meu, maiorul Ion Păcurar, era plasat mai încolo, lângă gardul forjat din fața Consiliului de Stat. Mi-a spus, mai târziu, că în partea aceea cei de la miting priveau cu îngrijorare spre soldații echipați de război, care stăteau în lăcașurile de tragere din curtea Palatului, cu armamentul la îndemână, gata de tragere. Spatele manifestaților era în bătaia puștilor. Soldații erau ai securității, dar amănuntul trecea neobservat. După ce în seara trecută, Nicolae Ceaușescu apreciasse armata pentru modul cum și-a făcut datoria la Timișoara, unde se știa deja că existau numeroși morți și răniți, o imagine de coșmar amplificată de stres și nesiguranță, panica în rândurile participanților la miting era foarte motivată. Fuseseră chemați în fața partidului pentru a-și manifesta dragostea și prețuirea pentru conducătorul iubit, dar nu mai erau

siguri că sunt în stare să-l aplaude frenetic și să strige lozincile de rigoare. Oricum, manifestarea nu exprima starea lor de fapt, ceea ce putea fi luat drept trădare, caz în care ar fi putut fi puse mitralierele pe ei. Acea mulțime, când a intrat în piață, simțea în clanul Ceaușescu, cu toată larma ideologică care se făcuse, pe propriul ei dușman. În apărarea puterii lor, Ceaușeștii, în disperare de cauză, ar fi putut face orice.

A apărut Ceaușescu și cei care îl însoțeau în balcon. Organizatorii și-au pus grupurile să scandeze lozincile stabilite. Le aveau notate pe o listă și dădeau tonul.

Oamenii răspundeau fără vlagă, nu mai era acea animație reală din vremea de glorie a lui Ceaușescu. Ruginise infailibila mașină muncitorească de urale și lozinci la comandă. Sau nu se încălziseră încă? Ori nu mai aveau încredere în Ceaușescu? Nu mai aveau demult, dar vocile corului nu se schimbaseră. Un psiholog ar fi putut constata fără dificultate starea mulțimii din piață. Spre balcon se auzeau clar, era în fața noastră, vocile stinghere pline de patos care dădeau tonul, și lozincile reluate de grupurile mai entuziaste aflate acolo. Totuși, peste ele se auzeau și alte scandări ce veneau din strada Dem I. Dobrescu, la intersecția cu Academiei. Rumoare venea și din intersecția Căii Victoriei cu Ion Câmpineanu, dar acea grupare, pe care o puteam vedea, era stopată de un cordon de milițieni, cred că milițieni erau, nu-mi mai amintesc exact, și nu avea vizibilitate spre balcon, precum confrății din cealaltă intersecție.

Vreo jumătate de oră s-au perindat pe la microfon diverși reprezentanți ai oamenilor muncii, probabil secretari de partid, șefi de secții etc., care îi condamnau pe huliganii de la Timișoara și agențiile străine. Poate ei erau sinceri, dar cei din piață nu se simțeau reprezentați de ei.

De fapt, se repeta ceea ce spusese Ceaușescu în seara precedentă. Vorbitorii erau pe post de papagali propagandiști, adăugând doar indignarea oamenilor muncii pe care îi reprezentau, și adeziunea de la balcon în jurul partidului și conducătorului iubit. Evident pudrat cu viitorul luminos prefigurat de istoricele documente ale Congresului recent al partidului.

Lumea nu prea asculta. Vorbeau unii cu alții de-ale lor, iar când agitatorii îi presau, mai strigau câte o lozincă. Se vedea cu ochiul liber că totul e formal. Nu știu cum se vedea piața de la înălțimea balconului. Oricum, cei din

balcon păreau copleșiți, nu de piața din fața lor, ci de situația din altă parte a țării care se modificase față de seara trecută.

Când a început să vorbească Ceaușescu, după rumoarea de început, s-a făcut liniște deplină. Se auzeau clar ofertele făcute de la balcon, dar și huiduielile și ceva ce se scanda, din intrările din piață blocate de forțele de ordine. Nu înțelegeam clar ce se spune. Se auzea doar numele Ceaușescu. Nu era de crezut că se putea striga „jos Ceaușescu”, dar așa părea. De la microfonul la care vorbea, Ceaușescu întorcea capul din când în când și se uita spre Barul Melody. Bănuiam că acolo, mai departe, era acel grup pe care Ceaușescu îl putea vedea de la balcon.

Când intrasem în piață am băgat de seamă că în zona Bibliotecii Universitare și vila în stil românesc din colțul pieții, care a ars ulterior și a fost slujită arhitectonic de cei care au renovat-o, era stația de amplificare. Bănuiam că este a noastră, a armatei, pusă la dispoziție de Secția Înzestrare a Consiliului Politic Superior, care era subordonată direct generalului Ilie Ceaușescu. Știam că tehnica este veche și de proastă calitate, doar o folosisem și în ultima aplicație de la Babadag, la care asistaseră Nicolae și Elena Ceaușescu.

Mă și gândeam dacă se transmite prin intermediul acelei stații. Când am auzit un țuiet ascuțit care-ți taie creierii, urmat de zgomotele obișnuite unei intrări în rezonanță, am fost convins că stația militară le făcea figura. Nu se mai întâmplase niciodată în istoria mitingurilor lui Ceaușescu. Erau în piață și carele de reportaj ale televiziunii. De ce nu se apelase la ele, deoarece erau mai performante? Mai târziu, după 18 ani, am aflat de la șoferul de pe carul de reportaj al televiziunii, că în realitate stația lor intrase în rezonanță. Cea militară era de rezervă.

Incidentul accentua și mai mult sentimentul de tristețe din piață. Parcă totul se prăbușea treptat, treptat. Și peste toate pluteau în surdină huiduielile de la Melody și strigătul acela ca o speranță îndepărtată „jos Ceaușescu”. Pârâieli, precaritate, stres, nesiguranță. Toate acestea, toate laolaltă accentuau opoziția ostilă dintre mulțimea înfrigurată ce reprezenta, chipurile, clasa muncitoare și clasa politică din balcon pitită sub căciuilile de astrahan.

Agasați de sunet și discurs, oamenii din piață le venea, cu siguranță, să înjure.

Pe cei de la balcon îi vedeam, astfel am putut remarca nemulțumirea Elenei Ceaușescu, ezitarea și iritarea din gesturile președintelui. Adică era

bruiat de nepricepuți chiar acasă, într-un moment de gravitate maximă. Se uita spre stație și citea în microfon.

Apoi s-a restabilit ordinea și în piață s-a instalat o liniște încordată peste care cădeau vorbele discursului lui Ceaușescu. Spre extremități, se auzea aceeași rumoare nedeslușită și huiduieli, ca un fundal sonor îndepărtat. Deodată a explodat ceva. S-a auzit o împușcătură. Instantaneu s-a produs un vuiet care se propaga spre margini, exact din locul unde se produsese împușcătura. După acel "uooo..." de uimire, care amplificat de rezonanța pieții, semăna cu un huruit ciudat, s-au auzit țipete de femei, iar mulțimea a început să se miște, să se amestece, să strige, să caute ieșirile. Se instalase panica. Cu siguranță era huietul mulțimii, nu un efect indus artificial.

Prietenul meu, maiorul Ion Păcurar, mi-a spus mai târziu că el era amplasat în fața gardului de fier forjat din fața Consiliului de Stat, în dreptul soldatului înarmat din lăcașul de tragere. A fost literalmente strivit de gardul de fier, de mulțimea împinsă dinspre centru. Soldatul, crezând că îi va fi atacat obiectivul a armat și a luat poziție de tragere. Nu a tras însă, dar cei din apropiere au fost îngroziți de posibilitatea de a fi victime. Un soldat echipat de război gata să tragă în mulțime, zgomotul sinistru și rece al încărcătorului.

În acea strivire generală și vânzoleală, foarte probabil că oamenii s-au înțepat sau lovit între ei cu bețele de la steaguri, lozinci și portrete, ceea ce a sporit isteria colectivă. Nu cred în existența unor agitatori puși să facă acest lucru pentru a crea dezordine. Cel puțin în zona în care eram, nu am văzut niciunul. Mai plauzibil este ca purtătorii să nu le fi aruncat în prima clipă a busculadei pentru că răspundeau de ele și trebuia să le predea cu semnătură la cel de la care le luaseră. Oamenii au renunțat la ele când și-au dat seama de inutilitatea lor și a personalului de ordine. Vrând-nevrând, se transformaseră într-o masă de revoltați. Cineva trăsese în careva dintre ei. Huiduiam, țipam, simțeam că dacă părăsesc piața nu-i poate trage nimeni la răspundere. Ei ne mai uitau spre balcon, ci căutau căi de refugiere din piață.

Au fost aruncate steagurile, foarte curios numai steagurile partidului, pancardele au început a fi strânse sau aruncate, portretele celor doi erau pe jos, printre sacozele scăpate în învălmășeală. Era o stare de frică amestecată cu ură. Am văzut femei strivind în picioare portretele Elenei Ceaușescu, metodic și cu năduf. Nu mai era nici o ordine, grupurile se amestecaseră. Se răzburau pe „cățea” și pe toată umilința.

Într-un minut-două centrul pieței se golise. În acel cerc al golului dezolant care creștea mereu rămânea mizeria: lozincile, steagurile roșii, portretele, bețele lor de susținere, sacoșe, pantofi, sticle, cam din toate pe care le aduseseră oamenii cu ei.

Ceaușescu bătea în microfoane, probabil credea că îi fuseseră tăiate, după incidentul cu stația de amplificare. Vedea că se întâmplă ceva, dar nu-i venea să creadă, nu putea stăpâni mulțimea, lucru ce nu i se mai întâmplase niciodată. Derutat, repeta în microfon „alo!, alo! tovarăși”, iar Elena striga de alături „stați la locurile voastre”. Apoi, parcă dându-și seama brusc că mulțimea este nemulțumită, a început să facă promisiuni. Era prea târziu! Lumea ieșea din piață. Împreună cu alți bărbați, am ajutat câteva femei să intre în bazinul fântânii arteziene de lângă noi, pentru a nu fi strivite de lume. El promitea de la tribună că va mări salariul cu 200 de lei, că va da 100 de lei la pensii, dar nimeni nu-l mai asculta. Fiecare cifră promisă era subliniată de huiduiei, de fluierături.

Auzeam grupurile din intersecția magazinului Romarta și cel din intersecția străzilor Dem I. Dobrescu cu Academiei. Huiduiau. Mulțimea din piață se întâlnea cu grupurile postate la ieșiri și se uneau într-o masă de huiduiei. Se agitau steagurile tricolore. Câte unul ducea la spinare o lozincă sau un portret scăpate de la dezastru ca să nu-i fie imputate. Era fantastic! Nu m-am retras cu primele valuri. Eram curios să văd ce va mai urma. Ceaușescu s-a oprit. Nu mai avea sens să vorbească într-o piață aproape goală. În fața lui era o priveliște dezolantă. S-a uitat spre nevastă-sa, s-a întors spre intrarea în clădire și a plecat precipitat, aruncându-și mâinile în sus într-un gest de reproș maxim. În microfon se auzea „Ce mi-ați făcut?, Ce mi-ați făcut?”, apoi s-a văzut spatele celor din suită urmându-l spășiți, vinovați, neputincioși și probabil înspăimântați. Piața era goală și arăta ca după furtună.

Eram puțin speriat. Am vrut să cobor pe lângă biserica Crețulescu, dar sub coloanele de la librărie era trântit pe jos un bătrân care tremura de spaimă. Poate că trecuseră peste el, nu știu. L-am luat, l-am rezemat de o coloană și am încercat să-l liniștesc, spunându-i că „gata, a trecut”, oamenii care l-au trântit au plecat, să se ducă și el acasă.

Nu știu dacă era un gest de salvare, dar mi-a făcut bine. A început să mă inunde un fel de euforie mistică. Prin jur mai forfotea lumea, coborând

pe lângă biserică. Am hotărât să merg pe Calea Victoriei, să văd unde merg toți oamenii aceia. Cei mai mulți o virau pe străzile laterale. Calea Victoriei, la Romarta, era blocată de un cordon. Nu știu dacă erau milițieni sau nu. N-aveai voie să te întorci în piață. Am mers spre Casa Centrală a Armatei, privind la grosul mulțimii ajuns în intersecția de la Hotel Bulevard. Personalul de la Biblioteca Militară Centrală avusese probabil pregătire în sala 25 *Octombrie*, sau urmărise la ordin mitingul din piață, transmis la televizor. Când am trecut, erau în picioare, pe pervazul de la ferestre și urmăreau ce se întâmpla în stradă. Se striga „Jos Ceaușescu!”; „Libertate te iubim, ori învingem, ori murim!”. Grupul cel mai compact a luat-o spre Piața Universității, unde îi așteptau alți manifestanți. Bulevardul Elisabeta (denumire postrevoluționară) era plin de lume, până spre Cișmigiu. Manifestanții coborau, curioșii urcau spre Universitate. În dreptul „Capșei” era o companie de militari în termen din trupele de securitate, cu scuturi și bastoane. Nu făceau nimic, așteptau. Tinerii aceia, militari în termen, stăteau nemișcați. Fețele lor exprimau sentimente contradictorii. În fața lor erau colegi, frați și părinți de-ai lor deveniți ostili celui pe care erau instruiți să-l păzească.

Am coborât pe bulevard și am intrat într-o florărie. O cunoșteam pe vânzătoare. Am rugat-o să mă lase să dau un telefon. Am sunat-o pe soția mea să o liniștesc: „N-am pățit nimic, i-am spus, dar e o nebunie generală în oraș și aș vrea să rămân.” A început să plângă. Era speriată. Văzuse întreruperea transmisiei la televizor, comentase cu vecinele de palier. M-a rugat să renunț, să mă gândesc la copii. Da, am realizat că e încă bolnavă. I-am promis că mă întorc în unitate. Nu-mi mai era frică. Mă simțeam superior. Mă consideram norocos că particip direct la schimbarea istoriei.

Așteptare înfrigurată

Trebuia să merg pe jos. Oricum mașinile nu mai circulau pe bulevard. Mai jos era o librărie, cu două vitrine. Una din ele, cea cu operele Ceaușeștilor era spartă. M-am oprit o clipă. Pe bulevard au început să urce 2-3 taburi, claxonând. Am realizat că erau chemate să restabilească ordinea. Nu știu dacă erau ale armatei sau ale securității. Bănuiam însă că sunt ale noastre și că fusese chemată armata. Coboram spre Cișmigiu. La intersecția cu Brezoianu am întâlnit un căpitan de artilerie. Mergea spre Piața Universității cu mantaua desfăcută și cu pistolul prins de centură, la vedere. Era o nebunie.

L-am oprit și l-am întrebat unde merge. Mi-a arătat spre Universitate. I-am spus că e nebun și că va fi linșat de mulțime dacă e prins în uniformă și înarmat. Speriat, s-a încheiat rapid la manta. I-am spus că e revoltă la Timișoara și că a început și la București. În centru e lumea întărâtată. A virat-o pe o stradă lăturalnică, să ocolească centrul.

De la primărie încolo era liniște ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Un alt oraș scaldat de soarele care reușise să împrăștie ceața. Vuietul de la Universitate era tot mai departe.

Am mers pe jos, consumându-mi tensionat emoția ce îmi dădea o stare aproape de extazul mistic. Dacă n-aș fi avut responsabilități față de familie, condiția mea de ofițer n-ar mai fi contat. Aș fi rămas alături de toți entuziaștii furioși ce se adunaseră în fața Universității. În esență nu sunt un revoltat, dar atunci era altceva.

Am trecut pe acasă câteva minute, să-mi liniștesc soția. Locuiam lângă Academia Militară. Apoi, tot pe jos, m-am dus la unitate. Aceasta era situată în marea cazarmă de la Orizont, în Drumul Taberei, dar nu unde erau ministrul și Marele Stat Major, ci unde erau direcțiile centrale ale ministerului. În fundul unei alei.

M-am dus la șeful care mă trimisese în piață. Mi-a spus că nu el trebuie să știe, ci generalul Ceaușescu, care mă așteaptă. Am avut o strângere de inimă din două motive. Știindu-l frate cu președintele, îmi era teamă că va fi jignit de cele relatate și că mă va acuza pe mine de distorsionare a adevărului. În al doilea rând, va da ochii cu mine și-și va aduce aminte că am întârziat la alarmă și că sunt pasibil de pedeapsă ca dezertor. M-am hotărât să-i spun adevărul, cu toate riscurile.

Adjutantul din anticameră m-a rugat să aștept până când iese un altul de la raportul pe aceeași temă. Când s-a deschis ușa, era Teroarea Verde, prietenul meu, maiorul Ion Păcurar. Era emoționat. Am intrat. Generalul stătea rezemat de biroul din fundul cabinetului. Se uita la mine tăcut. I-am cerut permisiunea să-i raportez. A aprobat din cap. I-am spus cum am intrat în Piața Palatului și ceea ce am văzut. Nu cu prea multe amănunte ca să nu pierd esența. Am accentuat, parșiv, pe călcarea în picioare, cu patimă răzbunătoare a portretului tovarășei, știind că ea îi este inamică. Dădea din cap. Când i-am amintit de împușcătură, spunându-i că nu știu ce a fost, a precizat calm: „o petardă, o petardă a fost”. Sunt singurele cuvinte pe care le-a rostit la acea întrevedere. Privea prin mine ca printr-o sticlă.

L-am lăsat în aceeași poziție meditativ-îngrijorată, în care îl găsisem. Apoi i-am căutat pe unii care fuseseră în piață ca să aflu cum se văzuse toată povestea din punctul lor de observație. Unul dintre noi nu s-a întors. Era un ofițer de marină, ziarist, care a sunat din oraș și a anunțat că este la redacția ziarului militar „Apărarea patriei”. Decizia nu putea fi contestată deoarece formal, aceasta era coordonată de Biroul presă, în care lucra el. Nu a venit decât după revoluție. Îmi era ciudă pe curajul lui și îl invidiam. Dar, fiecare cu ale lui! N-am putut vorbi despre piață decât cu maiorul Păcurar. Deocamdată!

Pe coridoare se simțea tensiunea plutind în aer. Toți urmăriseră mitingul la televizor și știau că s-a oprit brusc, bănuiau că se întâmplase ceva în piață, dar nu știau ce.

După întreruperea transmisiei, pe posturi se transmiteau marșuri patriotice și proteste vehemente față de capitaliștii americani care tocmai călcau în picioare independența unui stat suveran din America Centrală. Am povestit colegilor mei de birou și cui voia să mă asculte sau mă întreba, ce am văzut și despre întrevederea cu generalul Ceaușescu.

- Și el ce a zis? Care au fost reacțiile?, erau cele mai dese întrebări.
- Nimic! N-a zis nimic. A spus doar că a explodat o petardă. În rest nimic.

- E îngrijorat, sigur e îngrijorat..., era concluzia generală la descrierea pe care i-o făceam și care abia reușea să ascundă o satisfacție perfidă pe care o trăiam.

Nu spun că nu uitam să adaug că cei care îl huiduieră în piață pe Ceaușescu și sfâșiaseră portrete, steaguri și lozinci, nu erau huligani, ci muncitori, în marea lor majoritate aduși din schimbul de noapte și poate din cel de dimineață. Clasa muncitoare îl huiduia pe Ceaușescu! Unii dintre „bătrânii” ofițeri formați în anii '50, în școala politică de la Beiuș, mă priveau chiorăș. Unul chiar mi-a zis că ăia nu sunt muncitori, ci borfași.

Era clar că e groasă și că în piață erau muncitori, nu golani. Era clar că revolta se generalizează și că de fapt îl vizează pe Ceaușescu. Evident, nimeni dintre noi nu credea că este îndreptată împotriva socialismului, ci că este o forțare a schimbării, a unei reforme de tip liberal. Poporul împingea cu forța partidul și sistemul să intre în rândul colegilor de sistem ideologic, unde procesul era în desfășurare.

La noi era mai complicat. Credeam sincer că printre oamenii din stradă erau agenți străini care îi agită și mai ales credeam în diversiunea maghiară, care, profitând de mișcare, va încerca să rupă România în două. Conștienți de antipatia sovieticilor față de Ceaușescu, de cramponarea acestuia în proiectul static al unui socialism național, pe care-l credea superior, ne temeam de intervenția armată sovietică în sprijinul dezmembrării. Noi nu uitasem intervenția din Cehoslovacia și mai ales știam că, în toamna anului 1989, trupele Tratatului de la Varșovia făcuseră aplicații masive în Ucraina și că sovieticii nu-și retrăseseră militarii de pe pozițiile din partea de vest a acestuia, care era exact la nordul României. Țara era într-un pericol potențial. Cu lumea revoltată în stradă, era greu să mai crezi într-un război al întregului popor. Situația, față de 1968, era complet schimbată.

Bănuiam că aceștia vor folosi prilejul și vor interveni împreună cu ungurii sub pretextul restabilirii ordinii într-o țară a lagărului socialist, devenită instabilă și periculoasă pentru sistem.

„Celula noastră de criză” căreia i-am relatat, evident, ce a fost în piață, era la curent cu mișcările din Banat și Transilvania, ce începuseră să

apară, și cu situația de la Timișoara. Se vorbea în continuu că apăruse un *Front Democratic* și o *Proclamație*, că Gușă dăduse ordin de retragere a militarilor în cazărmi, că unii ofițeri au pactizat cu manifestanții și ne așteptam ca întreaga armată din Timișoara să li se alătore. Concomitent nu puteam ignora informația că ungurii declaraseră, de la cel mai înalt nivel, că doresc un Ardeal autonom. Dacă armata trece de partea manifestanților și aceștia sunt manipulați de cercetași-diversioniștii maghiari, ne apărea certă imposibilitatea de a apăra Ardealul cu forțe armate. Mai mult, o scindare a armatei în două ne apărea ca extrem de periculoasă, iar efectele ar fi fost, poate, chiar un război civil. Așa gândeam atunci și discutam între noi pe șoptite, că altceva tot nu aveam de făcut consemnați fiind în cazarmă. De fapt, nici nu ne mai feream, din moment ce și spiritul Timișoarei se transferase la București.

Ideea unui conflict armat iminent ne-a fost confirmată, în lipsa de informații clare de ansamblu, pe înserat, când s-a schimbat gradul de alarmă și s-a instituit starea de necesitate în toată țara. Armata și celelalte forțe ale sistemului de apărare au trecut în subordinea directă a lui Ceaușescu. Pentru noi, militarii, era clar că suntem în stare de război, dar și în stare de....ceață, atâta timp cât nimeni nu ne preciza datele situației, cine-i inamicul, unde este și ce trebuie să facem.

Ne trecea prin minte și ideea că Ceaușescu preia direct conducerea forțelor armate pentru a apăra conducerea de partid și pe sine însuși de furia populară, că nu avea încredere în generali.

Din păcate, această incertitudine cu totul neproductivă a existat pe toată linia de comandă. Se transmiteau ordine generale, iar când comandanții întrebau ce să facă concret li se răspundea pe un ton superior „faceți ce trebuie în funcție de situație. Descurcați-vă, că de aceea sunteți comandanți”. Acest „descurcați-vă” a generat multă dezordine, voluntariat și greșeli care nu ar fi trebuit să se întâmple. Pe de altă parte, „descurcați-vă” exprima starea de incertitudine de la vârful armatei, de unde veneau deciziile. Însuși ministrul apărării oscila între condiția sa de militar supus deciziei politice și cerința lui Ceaușescu și a primilor secretari județeni de a apăra sistemul. Când comandantul garnizoanei Sibiu îl întrebă cum trebuie să acționeze, generalul Milea îi spusese să iasă cu militarii unde-i cere primul secretar, să apere obiectivele, dar să nu tragă în oameni. Pe de altă parte, regulamentele

precizau că dacă soldatul în misiune este atacat, agresat, în pericol, el trebuie să se apere cu armamentul din dotare.

Mai mult, dacă unitatea militară este atacată și paza ei este formală și blocată în acțiune de interdicții, cum o poți apăra, cum îi oprești pe doritorii să-ți devasteze depozitele de muniție și armament?

Unele măsuri excesive de securitate luate în preajma și pe timpul Congresului s-au transformat brusc în contrariul lor. Nu este caracteristic pentru întreaga armată, dar ele au fost și frizează absurdul. Astfel, în centrul Bucureștiului, instituțiile subordonate lui Ilie Ceaușescu, primesc ordin telefonic să-și organizeze apărarea. În afară de baricadarea intrărilor, nu aveau cu ce. Acestea nu aveau armamentul necesar, căci le fusese ridicat înainte de Congresul partidului și așa rămăsese. Ba s-au produs chiar situații hilare, despre care am aflat mai târziu. Șeful Casei Centrale a Armatei a organizat posturi de pază la intrare, în interior și le-a înarmat cu câte un pachet de sare, pe care s-o arunce în ochii invadatorilor dacă ar fi fost forțată ușa și ar fi pătruns în interior.

Toată după-amiaza am stat cu neliniștea în suflet, amplificată de lipsa de informații. Oficial, nu se spunea nimic despre ce se întâmpla în centru. Neoficial, nu îndrăzneau să solicităm informații clare prin telefon de la Casa Centrală a Armatei și de la Biblioteca Militară Centrală, ambele situate în proximitatea desfășurării evenimentelor. Cei de acolo stăteau baricadați și nu știau mai mult decât noi ori le era teamă să ne spună mai mult. Trecători furioși pe armată se opreau în dreptul vitrinelor de carte ale Bibliotecii, băteau cu palma în geamuri și le umpleau de scuipat. Alții încercau ușa de la intrare, dar era blocată și cu santinelă în interior.

Ultima noapte a sistemului

Nu mai aveam răbdare. Treceam printr-o stare de surescitare deosebită. Îmi apăreau în minte șirul de militari din fața cofetăriei Capșa, taburile urcând în viteză pe Bulevardul 6 *Martie* spre Centru și gruparea masivă din fața Universității, la statui. Erau clișeele ce mi se imprimaseră cu forța în momentul când părăsisem zona centrală, după dezastruosul miting. Eram convins că discursul din seara precedentă îi distrusese mitingul din acea zi. Ceaușescu se auto-dinamitase, pregătindu-i operativ pentru revoltă și ură pe muncitorii aduși cu forța în piață.

Ce se va întâmpla în continuare? Va trage armata sau nu în muncitori? Noi, cei cu grade mici, ne puneam aceste întrebări cu îngrijorare și ne răspundeam tot noi cu un „nu știu” șoptit, sperând că nu! Ne gândeam, desigur, la București și că armata va fi chemată să apere Comitetul Central cu toți cei dinăuntru.

Coloneii mai țâfnoși ne răspundeau lemnos la întrebare: „armata își face datoria!”. Care dracu de datorie, când confuzia era totală și pe post de inamic erau românii care nu-l mai voiau pe Nicolae Ceaușescu, pe Elena și întregul clan. La București nu putea fi vorba de unguri diversioniști și care să invoce drepturile omului. În cine și de ce să tragem?

La un moment dat, m-am nimerit în anticamera generalului Ilie Ceaușescu, unde stătea ofițerul de serviciu. Evident, pentru a-l întreba ce știe. Nu știa nimic. Acolo fusese instalată cu un an în urmă o stație radio, destinată în special legăturii operative cu o unitate de acțiuni psihologice situată în afara orașului. Acea avea misiunea și tehnica pentru a organiza propaganda la inamic, după concepția clasică de ducere a războiului.

În acea seară intra în interferențe cu comunicațiile radio de pe transportoarele blindate din Piața Universității și împrejurimi. Vorbeau între ei, comandantul unui tab cu superiorul lui, raportându-i ce se vede. Era undeva pe Magheru și-i spunea că e foarte multă lume agitată și furioasă, că unii se urcă

pe transportor, bat în viziere, înjură, lovesc cu obiecte în mașină. I s-a dat ordin să nu deschidă.

Am înțeles că în centru sunt violențe și că ai noștri sunt în așteptare. Stau în blindate în speranța că acestea îi vor intimida pe manifestanți. Spre miezul nopții ne retrăsesem la odihnă. Dar cine putea dormi! Se fuma mult și trebuia aerisit des. Prin geamul deschis se auzeau, estompat, împușcăturile din centrul orașului. Imaginația funcționa din plin. Ne imaginam morți, dar speram că se trage în aer.

Deci, în centru și poate nu numai acolo, s-a umplut de muncitori și lucrurile s-au agravat. Militarii au primit ordin să tragă. Împușcăturile lor le auzim noi acum. Speram cu disperare că militarii nu trag totuși în muncitori. Dar în cine trag? Poate în sus pentru intimidare. Cum să dea ordin Nicolae Ceaușescu, care se revendica exact din muncitori, îi reprezenta și conducea partidul muncitorilor, să se tragă chiar în muncitori. Dacă lucrurile stau astfel, e de jale!

După un timp a dat buzna în birourile noastre ofițerul de serviciu, cu centură și pistol. Am sărit în sus, de pe saltelele noastre așezate pe pardoseală. Credeam că ne transmite ordin să mergem în piață, să-l apărăm pe Ceaușescu.

- Ce este, ce se întâmplă, a fost întrebat rapid. Ne-a mitraliat repede informații catastrofale, pe un ton de om care știe mai mult decât lasă să se vadă.

- Voi nu auziți? Sunt lupte grele în oraș. Armata a fost atacată. A fost nevoită să tragă. În centru sunt peste două mii de morți, generalul Ceaușescu se pregătește să meargă acolo să preia comanda.

- Și noi ce trebuie să facem?

- Nu știu, așteptați, am venit după Mija, îl cheamă șefu' la ordin.

- Mija? Ce să facă Mija?

- E un ordin, îl ia cu el acolo.

Eram total descumpăniți. Maiorul Ioan Mija era realizator de emisiuni de radio și televiziune. De fapt, cele de televiziune fuseseră scoase din program de vreun an și se mai transmiteau cu totul întâmplător.

Omul a plecat rapid. Vorbeam între noi că situația e total scăpată de sub control și că ceva nu merge cu cei de la conducerea ministerului, dacă Nicolae Ceaușescu nu-l mai lasă pe Milea să comande, ca ministru al apărării,

și-l cheamă pe frate-său, Ilie, să-l apere de muncitori. Generalul Gușă e, poate, trădător, Milea, la București, nu prezenta încredere, probabil din cauza unui mai vechi conflict între el și organele de partid, în urma căruia fusese destituit și pe punctul de a fi dat afară din armată. În condițiile date, clanul se grupează, se unește și ia toate frâiele în mână pentru a se apăra, mă gândeam eu naiv. Războiul devenea o chestiune de familie.

Și totuși, îl văzusem de mai multe ori pe ministrul Milea în ipostaze publice. Nici urmă de dizidență.

Avea o frică instinctivă de partid. Nu cred că ar fi avut curajul să se abată de la ceea ce spunea partidul. Nu-l credeam în stare de răzbunare, sub nici o formă. Era lipsit de curaj pentru astfel de decizie.

În concluzie, ce știam era tragic și ne marca profund. Ceea ce se întâmpla putea fi legat în fel de fel de scenarii. Cert este că unități operative erau implicate în stradă, iar altele închise în cazărmi, fără informații. Cum nu se poate mai rău și mai stupid!

După o vreme a intrat pe ușă maiorul Mija, zâmbind. Îl vedeam în semiîntineric și nu-mi venea să cred.

- Ce e în oraș? E adevărat că sunt mii de morți și curge sânge pe străzi? Ce-ai făcut cu generalul? De ce te-a chemat?, i-am turuit repede întrebările.

- Nu-i nimic. S-au liniștit lucrurile. E liniște și pace!

- Nu cred! Tu n-ai auzit ce-a zis ofițerul de serviciu, că sunt mii de morți?!

- Cine mă, boul ăla?

Apoi ne-a explicat că îl luase Ilie Ceaușescu cu el într-un TAB „special”, dotat cu microfoane și difuzoare. Bănuiesc că era de la unitatea de operațiuni psihologice pentru propaganda la inamic, care sigur că avea în dotare așa ceva. Mija lucra la emisiunea de radio militară, avea voce și dicție, precum și putere de convingere. Ceaușescu voia să-l folosească pentru a vorbi manifestanților din centru și de pe bulevardele principale unde erau masați, să-i calmeze și să-i determine să plece acasă, să renunțe, deoarece țara este în pericol să fie sfâșiată, că ei sunt manipulați, că vine Crăciunul și ar trebui să-l petreacă în liniște lângă familie.

Mă gândeam cu naivitate că liniștirea spiritelor se produsese ca efect al decretării stării de necesitate în întreaga țară. Ca și cum oamenii, care

riscaseră să moară în zona centrală aveau de unde să știe de respectiva stare și de restricțiile pe care le impunea, sau că ar fi fost dispuși să le și respecte.

Nu a mai fost nevoie. Când au ajuns ei în centru, nu mai era nimeni, iar cei de la salubritate spălau Bulevardul Magheru cu furtunile de apă. Mija n-a văzut nimic din TAB, nici morți, nici răniți, cu atât mai puțin sânge, ci doar câteva grupuri ce se retrăgeau spre Piața Unirii. I-a văzut doar pe cei care înlăturau baricadele, dar nu știa nimic mai mult. Nu știa că la Inter se spăla sângele și se făcea curățenie. A doua zi s-ar fi putut nega că s-a întâmplat ceva. Am avut brusc o senzație de ușurare. Armata nu a tras în populație. În sfârșit era liniște. Puteam dormi.

Pe la 6 dimineața, am auzit că generalul Ilie Ceaușescu ar fi dat ordin să nu se folosească, în nici un caz, armamentul din dotare. Cui și în ce calitate, nu știu. Numai instituțiilor din subordinea lui sau și celor din garnizoana București, în calitate de adjunct al ministrului, nu știu. De altfel, în acea noapte el era singurul adjunct de ministru prezent în București. Această inițiativă părea să ne confirme că generalul Gușă era considerat indezirabil pentru introducerea armatei în cazărmi, la Timișoara, iar ministrul pășise și el ceva, dacă nu mai dădea el ordine.

În scurt timp, am aflat că Ilie Ceaușescu dăduse acest ordin pentru a nu provoca muncitorii, deoarece aceștia, constituind gărzile patriotice, au armament și pot recurge la el, caz în care totul s-ar transforma în război civil. Existau informații că mari mase de muncitori de pe platformele industriale, reprezentând schimbul de noapte și cel de dimineață, reunite la ora 6, intenționau să se îndrepte spre centrul Capitalei.

Așadar, lucrurile luaseră o pauză de noapte, dar nu dădeau semne să se liniștească. Nu știam exact cine anume fuseseră peste noapte la manifestațiile din centru. Se vorbea că erau tineri, grupuri etc. Noi bănuiam că erau și mulți curioși care se atașaseră grupurilor pentru a vedea ce se întâmplă. Poate erau și agitatori, și provocatori, aduși din altă parte, puștime și gură-cască. Acum însă, când se făcea ziuă, veneau greii. Muncitorii de pe marile platforme industriale mărșăluiau ordonat către centru pentru a-l sili pe Ceaușescu să-și schimbe politica sau să demisioneze. Deci, va fi un nou miting.

Rețeaua de informare funcționa perfect. Se știau imediat toate aceste mișcări, cam ce revendică și comentează muncitorii. În orice caz, Ilie

Ceaușescu știa, probabil și la Comitetul Central se știa, din moment ce armata primise noi ordine.

Principalele căi de acces erau blocate de mijloace de luptă și militari, dar aveau ordinul de a nu interveni în niciun fel și de a nu riposta nicicum la provocări. Să stea pe loc și să-i lase pe muncitori să treacă. Ideologul din generalul Ceaușescu îi șoptea că clasa muncitoare trebuie respectată, că este mai mult decât o bandă de huligani răzvrățiți. Ei trebuiau lăsați să spună ce vor și să se caute soluții. Desigur spera că ar putea salva socialismul și pe fratele lui, președinte și șef al partidului unic.

Am aflat că generalul Stănculescu venise peste noapte, urgent, la București, chemat de Nicolae Ceaușescu. De ce?

- Da, săracu', dar și-a rupt piciorul și nu poate merge!, mi-a șoptit conspirativ-milos una dintre secretare. Probabil că, din această cauză, Ilie Ceaușescu rămăsese singurul loțșitor valid al ministrului și dădea ordine în numele acestuia. Dar oare numai el?

Ceea ce ne deruta atunci era faptul că se renunțase la comanda unică și toți loțșitorii ministrului comandau odată cu el, ceea ce din punct de vedere militar este catastrofal. De fapt, cine conducea armata?

Părea plauzibil să i se încredințeze conducerea armatei generalului Ceaușescu, din moment ce lucrurile se agravau și generalii de stat major nu erau capabili să liniștească lucrurile. Această perspectivă ne îngrijora și mai mult. Pe lângă altele, acest general nu avea nimic de-a face cu comanda, nu fusese comandant, nu știa nimic despre această profesiune. Fusese impus ca ofițer, ca istoric și doctor în istorie la „Ștefan Gheorghiu” și se ocupase de fapt de ideologizarea istoriei, recurgând chiar la falsuri grosolane. Nepriceperea lui militară altoită pe zelul partinic ar fi fost un dezastru. Dar, probabil că și fratele său intuia asta, că nu l-a pus.

Cu manifestele în portbagaj

Toată dimineața ne-am foit pe coridoare și prin birouri. Am aflat că sunt mișcări de stradă la Brașov, la Cluj-Napoca, în unele orașe din Banat. Întreaga țară se mișca. Mai dădeam și pe la ofițerul de serviciu să întreb ce face generalul Ilie Ceaușescu. Era un mijloc de informare asupra deciziilor imediate. Se agita, pleca, venea, când era acolo stătea închis în birou și nu primea pe nimeni. Cei doi locțiitori ai săi stăteau și ei închiși în birourile lor. Nici nu-i deranja nimeni. În starea în care pluteam toți, ermetismul lor devenea un mijloc de autoconservare. La o adică, nu i-ar fi putut acuza nimeni că au comentat negativ măsurile ordonate sau că s-ar fi îndoit de calitatea de huligan a manifestanților.

La instituțiile centrale, Casa Armatei, Bibliotecă, Muzeu, Stadion, Cinematografie, Clubul „Steaua“, oamenii erau la posturi, derutați ca toată lumea, și vulnerabili ca instituții cu deschidere directă la public. Unii ziaristi militari erau pe străzi, alții în redacție blocați de situație. Ce vor scrie în ziarul de săptămâna viitoare? Nimeni nu le spunea ce să facă. Deocamdată, ofițerul de serviciu de la ziar-editură, căpitanul Liviu Vișan, a scris în procesul-verbal de predare-primire a serviciului de zi pe unitate: „În timpul serviciului meu a început revoluția română.“ Cei de la Studioul Cinematografic al Armatei au dat jos portretul și au devastat propaganda vizuală. Consiliul lui Ilie Ceaușescu nu avea timp să se ocupe de ei, acum. Li s-a spus totuși, că e prematur să stea liniștiți, că nu se știe ce turnură iau evenimentele.

Pe la ora 9, m-a chemat colonelul Arădăvoaice și m-a întrebat dacă am haine civile la unitate. Aveam. M-a rugat să accept o misiune ordonată de generalul Ceaușescu și mi-a explicat despre ce este vorba. În acea noapte, Secția Propagandă Specială tipărise în mii de exemplare două-trei tipuri de fluturași. Materialul acesta trebuia dus la Baza 90 Aviație, la Otopeni, și predat

echipajului unui elicopter. M-am arătat nedumerit, iar colonelul mi-a explicat că este mânie mare în centru și fluturașii vor fi aruncați din aer. „Nu te speria, m-a liniștit el, sunt pașnice. Îndeamnă la liniște, la calm, la întoarcerea acasă pentru a aștepta Crăciunul și Anul Nou. Ca să nu te expui, nu-ți dau niciunul. Tu iei niște pachete mari legate cu ață și le predai. Nu-i obligatoriu să știi ce duci”. L-am întrebat ce se va întâmpla, și dacă fluturașii vor avea efect. Nu credea în ei. Era prea târziu și lumea era supărată. Dar, nici nu putea să se pronunțe în vreun fel asupra urmărilor. Spera să plece cei doi și situația să intre în normal. M-a rugat ca discreția să rămână între noi și misiunea confidențială.

Mi-am pus hainele mele de muncitor ponosit și obosit. Am început să aștept. Pachetele alea nu erau gata. Colegii mei de birou erau curioși. Nu le-am putut spune decât evaziv că plec într-o misiune importantă. Ei au simțit ironia cuvântului „importantă”. Le-am spus să aștepte să mă întorc și poate le voi spune atunci.

Colonelul îmi spusese să-mi iau pistolul, pentru orice eventualitate, și să ocolesc centrul, unde aș nimeri în mijlocul manifestațiilor. Dacă aș fi fost prins, urma să mă descurc. Am refuzat arma. Ar fi fost o nebunie să mă oprească un grup de manifestații și să găsească la un civil un pistol, iar civilul să fie într-o mașină militară. Ar fi fost legitimația sigură de securist diversionist și apărător al lui Ceaușescu.

Despre fluturași am vorbit colegilor când m-am întors de la aeroport. N-am rezistat curiozității lor și nici nu voiam să fiu luat drept susținător acoperit al Ceaușeștilor, pe care îi uram din tot sufletul. Îi vedeam ca pe niște oameni mici, lacomi și egoiști, incapabili să renunțe la putere; ba mai mult și-o apărau cu armele. Era o distanță enormă între acest Ceaușescu și cel care îmi vorbise în octombrie 1968, la deschiderea anului universitar, pentru care, atunci, aș fi făcut orice.

Am plecat cu mașina de la cabinetul lui Ceaușescu, șofată de un subofițer, Păsărică. Am ocolit cu grijă centrul pe la Podul Grant, Mănăstirea Cașin. Mă gândeam cu groază la ce mi s-ar fi putut întâmpla. Șoferul era livid de frică. Nu s-a întâmplat nimic. Eram însă într-o stare de tensiune și stres nemaipomenite. Leșirea spre Băneasa era liberă. Orașul era mohorât și cețos. Nu s-ar fi bănuțit că în centru este o cu totul altă lume. Traficul aici era cețos. Nu vorbeam. Nu aveam ce ne spune. Mașina a început să urce pe podul dinspre

Otopeni, care trecea peste linia de centură a orașului. Muzica de la radioul mașinii s-a întrerupt. O voce gravă povestea despre decretul de instituire a stării de urgență și ce înseamnă ea.

Era în jurul orei 11. Comentam de unul singur în mașină, deoarece șoferul nu îndrăznește să zică nimic. Credea că Ceaușescu îi va împrăștia pe muncitorii din piață cu acest decret prezidențial, când mulțimea îl contestă chiar pe președinte, semnatul decretului. Apoi, brusc, știrea cu sinuciderea ministrului și acuzarea lui ca trădător, pentru crimele comise la Timișoara. Am exclamat cu năduf: „-L-a omorât, nenorocitul, el l-a omorât.” Șoferul abia a îngânat „- De ce ziceți asta, tovarășe căpitan? Nu e bine!”. „Pentru că așa este, ai să vezi!” Credeam că s-a trecut la decimare, începând cu ministrul. Cine nu execută ordinul și nu trage va fi executat, ca pe fronturile de altă dată.

Simțeam o sfârșeală fără margini, o disperare fără ieșire. Îmi venea să plâng.

Am ajuns în unitatea de aviație. Eram așteptat. Poarta s-a deschis imediat și ofițerul de serviciu pe punctul de control ne-a arătat unde era elicopterul. Era lângă o dubă. Și avea motoarele pornite. Pilotul și copilotul m-au întâmpinat. Nu aveau nevoie de explicații, știau despre ce este vorba. I-am rugat să mă ia cu ei în elicopter. M-au refuzat politicos, motivând că nu mai este timp pentru a cere aprobarea comandantului aviației. Am înțeles. Dar, eram curios să văd amploarea mulțimii peste care vor arunca fluturașii. I-am rugat să accepte să-i aștept și să-mi spună ce au văzut. Au crezut, probabil, că acesta ar fi un punct al misiunii mele. Au ridicat din umeri, în sensul „fă ce vrei, dar o să îngheți aici”. Pe aeroport bătea un vânt subțire și umed. Era momentul când se ridica ceața. Era și un militar de la dubă, subofițer cred, care a spus că o să aibă el grijă de mine, până se întorc ei.

M-a luat înăuntru. Erau câțiva operatori și era cald. Plin de aparatură. Mai târziu, mi-am dat seama că era turnul de control. Am asistat fără să vreau la dialogul operatorului cu piloții unor elicoptere. La început am crezut că este cel de pe elicopterul cu fluturașii. M-am dumerit rapid. Erau alții, care se îndreptau cu aparatele spre obiectivul zero. Știam nivelul de importanță al obiectivului zero, dar nu înțelegeam. Pilotul avea probleme la aterizare. Spunea că în piață este atâta lume că nu se putea face loc la aterizare. Era periculos și pentru oameni și pentru aparat. Operatorul i-a spus că trebuie să aterizeze. Mai era

un elicopter în aceeași situație. Primul pilot a cerut permisiunea să aterizeze pe clădire, pe terasă, dar nu era loc pentru ambele aparate. I s-a transmis să aterizeze el, iar celălalt să se întoarcă repede. A confirmat. Va ateriza pe platforma de pe C.C., dar a semnalat că se intră în sediu, mulțimea va ajunge probabil pe terasă. Obiectivul zero se îndrepta spre aparat. E însoțit. Operatorul atrage atenția asupra securității obiectivului. Mai sunt și alte persoane. Se intră pe terasă. Să nu se permită mai multe persoane în aparat, să se pună în pericol siguranța obiectivului și a aparatului.

În sfârșit, pilotul semnalează că obiectivul e în siguranță, dar pericolul nu a trecut. Cei de pe terasă ar putea veni prea aproape de aparat. Vor să se urce în aparat. „Decolează, decolează imediat!”

A reușit să decoleze. Mă gândeam că Ceaușescu, știam că despre el este vorba, dorește să survoleze Bucureștiul să vadă amploarea manifestației și să se decidă într-un fel. De fapt, gândeam ca și cum aș fi fost eu, dar mă înșelasem. Pilotul, nu știam că este Maluțan, a fost întrebant de turn în ce direcție se îndreaptă: „Vest-spre Olt, cred”.

Ceaușescu se ducea la Slatina sau la Scornicești, dar ce naiba să caute acolo?

Nu deslușeam ce vrea să facă, dacă nu-l interesa amploarea mișcării în București. Apoi pilotul a spus că i s-a cerut să schimbe direcția, să meargă spre nord. Ceva cu Balta Mică, și-a dat cu părerea pilotul. Nu înțelegem. Mă gândeam că Balta Mică e un adăpost secret. Da, era plauzibil. Acolo era reședința de avarie. Va conduce de acolo, departe de pericolul străzii. Pe aceste informații și gânduri a aterizat elicopterul ce dusese fluturașii. Am ieșit repede. Afară era soare. Cei doi piloți m-au asigurat că au executat misiunea în bune condiții și m-au întrebant dacă au voie să păstreze și ei câteva manifeste. Da, nu asta mă interesa și nici succesul misiunii. I-am întrebant ce-au văzut. Mulțime și iar mulțime. Nu numai în Piața Palatului, ci peste tot în centru.

Le-am cerut să-mi arate și mie manifestele oprite. Mi le-au întins mirați. Credeau că sunt extrem de vigilent. Le-am spus că sunt de fapt curios. Le dădusem, dar nu știam cum sunt, deoarece erau în pachete. Mi-au spus că se adresează tinerilor și-i îndemna să nu provoace dezordine, să nu se lase provocați, că este o diversiune prin care se urmărește desprinderea Transilvaniei. Ne-am urât cele bune și ne-am despărțit.

Am urmat traseul invers până la minister, fără incidente. M-am dus să raportez de îndeplinirea misiunii. O secretară mi-a șoptit panicată că tovarășul a fugit cu elicopterul. S-a transmis știrea la radio sau o aflase din alte surse, nu știu. Mi se părea incredibil: Ceaușescu fugar! Toți erau cu ochii pe ecranele oarbe ale televizorului.

Apoi mi-a spus că Ilie Ceaușescu nu a vrut să-i primească pe ambasadorii Rusiei și Chinei, care se prezentaseră la poarta unității și că a plecat să facă un nou guvern.

Imediat, mi-a trecut prin minte ideea că Nicolae și Elena Ceaușescu vor, fugi în Rusia sau China. În Rusia? Era o nebunie! Gorbaciov nu-i era prieten. Rămânea China, altă nebunie. Dar, probabil, cei doi îi ofereau azil politic. Ce nebunie! Ce urmărirea Ilie Ceaușescu? Să-i ia locul lui frate-său? Ar fi fost și mai rău. Am intrat la colonelul Gheorghe Arădăvoaice, cel care mă trimisese la aeroport, să-i raportez ce-am făcut.

M-a ascultat și mi-a confirmat că Nicolae Ceaușescu a plecat din Comitetul Central, că a fost cam târziu pentru manifeste, dar nu strică nimănui. Să așteptăm rezultatele. Nu credea, ca și mine de altfel, că vor avea vreun efect, dimpotrivă. Apoi i-a înjurat pe Ceaușești.

Nu știam ce se întâmpla în piață. Bănuiam, după cele auzite la turnul de control, că manifestanții au pătruns în clădire și că ei l-au silit pe Ceaușescu să fugă, sau mai exact de frica lor fugise, și nu-l mai apăra nimeni, sau securitatea fusese imobilizată.

Schimbarea – o piesă cu amatori

M-am întors în secția mea și, obosit, priveam ecranul alb al televizorului, așteptând să înceapă emisiunea specială, anunțată. În sfârșit, pe la ora 13 am văzut grupul de revoluționari cu Dinescu și ceilalți, cu steaguri și tot tacâmul. Ion Caramitru anunța că dictatorul a fugit, că regimul a fost învins. Am început să plâng. M-a văzut cineva și mi-a zis „-Tâmpitule, îți pare rău?”. „Nu, nu-mi pare rău. Plâng de emoție, de surpriză, de bucurie!” Nu puteam să cred. Era ca și cum am fi scăpat de primejdie.

Pe ecran, Mircea Dinescu se făcea că lucrează flancat de chipurile muncitorești ale revoluționarilor. Așa părea. Un actor într-o piesă ușorică despre anul revoluționar 1848, jucată de amatori pe scena festivalului „Cântarea României”. Deci, aceștia ne vor conduce. Sau se vor face că ne conduc... improvizație, stângăcie, derută. Cântarea României...

Așteptarea era alta. Credeam că va fi vorba de politicieni tineri, din eșaloanele doi-trei, care să preia conducerea țării. Or, acum aveam în față drept oameni politici pe cei ce reușiseră să intre primii în Comitetul Central sau la T.V. În acel moment nu-mi trecea prin minte că acest tip de comunism va fi dizolvat, ci că va fi reformat, și că acest lucru va duce la relaxarea vieții sociale. De aceea mă gândeam la eșalonul doi. Nimeni nu bănuia că vom ieși din sfera de influență sovietică.

A conduce o țară înseamnă a fi bun administrator. Or, așa cum toată lumea știe, artiștii – fie ei actori, pictori sau scriitori – sunt cei mai nepotrivii pentru administrație prin natura faptului că sensibilitatea, fantezia și propria libertate de mișcare îi fac să fie neprietenoși cu cifrele și manualele aride de economie, cu regulile impuse de burocrație.

Ce dezamăgire! Nu aveam nicio încredere în actori și poeți dizidenți în postura de conducători de țară, de politicieni. Le cunoșteam subiectivismul, invidiile, mâncătoirile, superficialitatea agresivă. Asta era! Exact așa gândeam, privind acel tablou vibrant televizat care semăna dureros cu teatrul ieftin. Ca

lucrător în Secția cultură avusesem contacte dese cu artiștii profesioniști de la Ansamblul „Doina” al Armatei, de la Estrada București, de la Studioul de Arte Plastice. Știam de la sursă ce neîndemânatici sunt în administrație și cât de mult le repugnă ordinea, disciplina și tot ce ține de administrație. Avusesem legături strânse de colaborare interinstituțională cu Uniunea Scriitorilor, cunoșteam istoria lui Dinescu de la Slobozia până la „Ștefan Gheorghiu” și dizidența, pe Caramitru și pe alții, care fuseseră colaboratori ai armatei în diverse situații.

Nu puteam crede într-o țară condusă de actori și în legi făcute de poeți.

Nu peste mult timp am fost adunați și ni s-au comunicat ultimele decizii primite telefonic și semnate de generalul Stănculescu, ca ministru al apărării. Deci, nu generalul Ilie Ceaușescu era ministru, deși se deplasase rapid în sediul Marelui Stat Major să preia el funcția de ministru. În sfârșit, decizia de retragere în unități a trupelor era una fermă și înțeleaptă. Coșmarul militarilor înceta. Cel puțin deocamdată. Numit sau nenumit, armata avea un ministru care își asuma responsabilitățile și rolul.

De aceea, am fost total surprinși când l-am văzut și pe căpitanul Lupoi în cizme, un ilustru necunoscut, aterizat în armată de vreun an și jumătate prin pilele tatălui său care lucra la Direcția Personal, și am înțeles încă o dată că suntem pe mâna amatorilor. În România nu exista un eșalon doi care să preia puterea. Lupoi ne spunea că armata nu mai este condusă, un lucru absolut eronat, căci un astfel de organism nu rămâne niciodată fără conducere. Mai mult, un civil, subinginer de construcții, îmbrăcat întâmplător în uniformă, nu avea nicio credibilitate printre militari. Drama armatei în acea zi era tocmai faptul că avea mai mulți conducători. Pe linie militară ne veneau alte ordine, care-l contraziceau pe acest Lupoi. Oare el va fi noul ministru al apărării? La televiziune toți citeau declarații și-ți era imposibil să te orientezi.

Generalul Voinea făcea apel să se respecte ordinele comandanților direcți. De fapt, militarii încercau să ferească armata de debandadă, de o conducere a ei prin televiziune de către toți impresioniștii care apăruseră și erau, care mai de care, mai deștepți. Era clar pentru armată că trebuie să se alăture noii structuri de putere, care o fi ea, și să nu mai fie un oponent al demonstranților.

A apărut la televizor și generalul în rezervă Nicolae Militaru; și el cu pretenții de a comanda armata, deși fusese îndepărtat de la conducerea ei cu mulți, mulți ani în urmă. Știam toți, chiar dacă neoficial, că Militaru fusese

dovedit ca agent al K.G.B.-ului, într-o perioadă când se făceau mari eforturi pentru desovietizarea armatei. Adică, după invazia din Cehoslovacia și trecerea la doctrina apărării naționale, care conferea mobilitate și autonomie față de Tratatul de la Varșovia.

Apariția acestui general rezervist, îmbrăcat în uniformă și desuet, venea să ne confirme că totul este regizat de la Moscova și că omul rușilor își afișează obrăznicia ofensatoare conform misiunii pentru care a fost cultivat. Dar, speram că, atâta timp cât sunt destui generali activi, acest domn nu va fi activat. Or, n-a trecut mult și exact acest lucru s-a întâmplat, ceea ce ne-a derutat complet. În mod normal, în situația dată, conducerea ministerului revenea logic prim-adjunctului ministrului și șef al Marelui Stat Major.

Nu înțelegeam situația. Dacă Gușă, la Timișoara, retrăsese armata în cazărmi, dându-și seama că e vorba de muncitori și cetățeni ai orașului și îl supăraseră pe Ceaușescu, care l-a perceput ca pe un opozant, de ce și Iliescu, care era opozantul lui Ceaușescu, îl tratează ca pe trădător?

Nouă, militarilor, ni s-ar fi părut normal, firesc și moral ca generalul Gușă să fie numit ministru, mai ales că se bucura de simpatie și încredere din partea trupelor.

Susținerea lui Militaru de către Lupoi, un căpitanăș apărut din neant, era și mai aiuritoare și ne comunica mesajul că fac parte din aceeași gașcă. Încolțea ideea că acea grupare necunoscută stă la baza agitației și că ar fi corespondentul intern al organizatorilor din afară. Și, totuși, ceva nu se lega. Ce putere influentă poate avea un rezervist și un căpitanăș încadrat într-o unitate de construcții?

Dacă oameni ca aceștia urmau să ne conducă, în general, și vor comanda armata, în special, înseamnă că tot ceea ce se întâmplă în România este operă rusească și că ne vom întoarce zeloși spre acea Rusie de pe vremea lui Brejnev.

Un alt gând care ne frământa era dacă fuga lui Ceaușescu este echivalentă cu dispariția lui. Nu ne gândeam la judecată și execuție, ci la renunțarea la putere. La televizor se dădeau informații lapidare despre locurile pe unde ar fi fost semnalat. Nu credeam că este o fugă adevărată, ci încercarea de a ajunge la acel loc secret de comandă, de unde să-și reorganizeze și să conducă forțele care îl apără. Bănuiam că există aceste forțe și că sunt bine organizate și capabile să întoarcă mersul evenimentelor. Securitatea nu prea ne era cunoscută, nu prea știam cum acționează, dar îi simțeam respirația și

ne inducea o frică viscerală. Nu ne simțeam trădători, ne feream de anturaje nesigure și nu comentam deschis și cu oricine defectele și aberațiile sistemului. Dar ne era frică de multe urechi.

Ideea că ne aflam în fața unui regres ce ne va întoarce în stalinism ne-a fost întărită de faptul că, în acea noapte, au sosit în minister diverși generali aflați în rezervă de mai multă sau mai puțină vreme să ocupe funcțiile de conducere din minister. Toți erau formați înainte de 1970. Prima lor grijă a fost să ordone evacuarea unor birouri în care să-și facă dormitoare și băi. Eu, unul, eram dezgustat. Deci, asta urma să avem, niște generali bătrâni, formați în spirit sovietic, a căror primă grijă era instituirea unor privilegii. Ce făceau ei contrasta flagrant cu imaginile venite din piață și de pe străzi cu zăpada pătată de sânge, de la morgă și spitale, cu morți și răniți. Eliberarea de Ceaușescu, în aceste condiții, nu mai însemna nimic.

Alți generali rezerviști, care nu apucaseră încă să vină, ne rugau la telefon, indiferent cine răspundea la aparat, să-i chemăm noi, dacă simțim că nu ne descurcăm. Eram din ce în ce mai perplex. Oportunismul funcționa din plin. Până și unul care devenise nesuferit pentru obediența mieroasă față de Ceaușești se dădea disident, numai fiindcă fusese trimis din minister într-un județ unde nevastă-sa era prim-secretar.

După fuga lui Nicolae Ceaușescu, unitatea noastră nu mai era condusă. Ilie Ceaușescu, fratele lui, dispăruse, nu știam unde, după tentativa cu ambasadorii și de preluare a comenzii ministerului. Contraamiralul Petre George, cel care îi urma în ierarhie, se încuiase în biroul său și nu dorea să comunice cu nimeni. Colonelul Ardeleanu Teodor, cel de-al treilea în ierarhie, era oricum și el în biroul său, cu acces, dar fără nici o dorință sau voință de a lua vreo decizie. Singurul lucru pe care-l spunea era: „să așteptăm, să vedem cum evoluează lucrurile. Să vedem cine preia conducerea”.

Instituțiile centrale din subordine sunau fiecare și îi întrebau pe conducători ce să facă. Cei doi conducători nu răspundeau la telefon de teamă să nu dea ordine greșite, în baza cărora să fie trași la răspundere mai târziu. Tot ce li se putea spune era că armata se întorcea în cazărmi și toată lumea are sarcina de a-și apăra unitățile. Singurul care își asuma rolul de a decide era colonelul Arădăvoaice, care îndeplinea funcția de locțiitor al șefului Direcției Propagandă și Cultură. El alerga de la un telefon la altul, de la ofițerul de serviciu la secretariat și la el în birou. Le spunea că, deocamdată, tot ce puteau să facă este să baricadeze ușile de la intrare, să scoată din vitrinele cu acces la stradă propaganda comunistă, pentru a feri instituțiile de devastare.

Pe la orele 14 ale zilei de 22, am răspuns din întâmplare la telefon. De la capătul celălalt al firului, maiorul Lică Pavel, pe un ton plin de emoție și spaimă dorea să ceară permisiunea să iasă pe postul de radio, lucra la emisiunea radio „Ora armatei”, să transmită mesajul că armata este de partea revoluției, a fraternizat cu manifestanții și cu poporul și se întoarce în unitățile de reședință, înconjurată de simpatia mulțimii.

Voia o aprobare de la șefi, dar niciunul nu răspundea la telefon. Măcar un șef de secție să-i aprobe. I-am spus să-i dea drumul, că n-are cine să-i aprobe, toți șefii sunt ascunși. Evident, eu nu aveam nicio cădere să-i aprob sau nu, dar i-am spus s-o facă deoarece nu o să fie cine să-l pedepsească pentru aceasta. Peste câteva minute vocea lui se auzea în eter, anunțând că armata s-a integrat în revoluție. A fost recunoscut ca revoluționar, mai târziu!

Pe la ora 6, după-amiaza, am fugit acasă, în uniformă și cu banderolă tricoloră la braț, cu pistolul la vedere, cum se ordonase. Era ora de învoire pentru spălat. Când m-am întors la unitate, pe jos, era aproape, cei care veneau din oraș cu mașinile mă claxonau și-mi arătau semnul victoriei. Vreo doi s-au oferit să mă ducă. Nu era cazul! Era extraordinar. Eram fericit și plin de speranță.

Euforia revoluției ne făcea pe toți să plutim. Tenta anticomunistă a mișcării se contura tot mai mult la televizor și la radio. Spre seară am intrat, împreună cu colegul meu de birou, locotenent colonelul Laza Miron, la colonelul Ardeleanu, cu intenția de a-l tachina. Toți trei eram ardeleni și în virtutea acestui fapt ne permiteam un anume gen de familiaritate... Moțăia în fotoliu. Colegul meu l-a întrebat cu parșivenie ce să facem, predăm carnetele de partid, ce facem cu cotizația, dacă partidul se desființează...

- Cum să se desființeze, vorbiți prostii, e cea mai mare forță politică! De ce s-ar desființa, când în celelalte țări se reformează. Deci, conchidea el, trebuie să așteptăm, să nu ne pripim, ca să nu greșim.

- Ce să așteptăm, ce, nu este clar ce strigă oamenii în piață și ce spunăștia la televizor!

- Măi, ne-a explicat el, calm, nu s-a terminat, nu știm ce turnură pot lua evenimentele. Voi nu vedeți că nu e clar nimic? Adevărul este că victime o să fiți voi.

Nu atunci am renunțat la carnet, iar cotizația s-a strâns și a fost vărsată în conturile Partidului Comunist. Ardeleanu avea dreptate. Calitatea noastră de ofițeri era legată de cea de membru de partid.

Am păstrat carnetele și ne-am plătit cotizațiile ca măsură de prevedere. Noi nu aveam ceva cu partidul comunist pe care-l credeam puternic și veșnic,

ci cu clanul Ceaușescu și cu toți liderii comuniști conservatori, încremeniți într-o politică dezastruoasă.

Apariția pe ecran a lui Ion Iliescu venea să ne întărească ideea că acest colonel Ardeleanu avea dreptate. Dacă Iliescu preia conducerea era vorba de o reformă a sistemului, nu de o demolare a lui. Iliescu vorbea de cei care au deformat comunismul din egoism.

Concluzia logică era că orânduirea va rămâne și partidul comunist va continua să guverneze într-o formulă mai democratică și mai aproape de teoria originală. Dinescu și ceilalți nu contraziceau această ipostază. Scoaterea de la naftalină a lui Brucan, ca unul dintre inițiatorii opoziției, ne aducea aminte de Pârvulescu de altădată, care provocase scandal într-un congres. Știam că e din garda veche, dar era prezentat acum ca reșapat într-o formulă modernă și democratică.

Desigur, nu eram noi, cei adunați prin birouri, în măsură să ne dăm cu părerea, dar o făceam atâta timp cât deciziile, oricare ar fi fost ele, aveau efecte asupra viitorului nostru. Oricum, eram în vârtejul unor evenimente și chiar dacă eram închiși în cazarmă, eram implicați tacit în dezbateri. Oricum, nu prea aveam altceva de făcut decât să urmărim ce se spunea la televiziune și la radio și să comentăm evenimentele.

Pe Iliescu îl cunoscusem personal printr-o întâmplare. Era în 1974, și fusesem trimis la Iași ca reprezentant al ministerului la dezvelirea monumentului „Războieni”, o lucrare sculpturală realizată de Marius Butunoiu, în unitatea militară cu același nume, din oraș. Nu faptul că a fost la tăierea panglicii, că a vizitat unitatea și că a participat la masa festivă m-a impresionat plăcut, ci comentariile grupurilor de intelectuali din oraș. Era duminică spre seară și se plimbau de la Mitropolie spre Palatul Culturii, adică pe Corso, iar eu îi auzeam ce comentau față de știrile referitoare la prezența lui la eveniment, știri ce curgeau din difuzoarele de pe stradă ale stației de amplificare a orașului. Era o apreciere pozitivă față de vederile sale mai largi, în comparație cu restul politicianilor. Era lăudat că sprijină viața culturală a ieșenilor și pentru întâlnirile lui neoficiale cu intelectualii urbei. Deci, era un reformator, iar societatea românească avea nevoie de schimbări și de ameliorarea nivelului de trai.

Imaginile de la televizor erau aiuritoare, o succesiune de discursuri, apeluri, știri alarmante și alarmiste, atacuri și ținte, știri contradictorii despre prinderea lui Ceaușescu, înființarea unui organism provizoriu, împușcături în Piața Universității. Era mult mai mult decât reușeau să înregistreze cei din biroul de criză care monitoriza mișcările din țară.

Sibiul rămânea un oraș cu probleme. Comandantul garnizoanei era un apropiat al lui Nicu Ceaușescu. A fost trimis acolo să-l supravegheze sau să-i fie tovarăș sau cine știe ce să fie. Cu certitudine pentru noi el era în sfera puterii politice, atâta timp cât fusese numit pe funcția de comandant al garnizoanei, una dintre cele mai mari garnizoane din țară, deși, avea doar gradul de maior. Despre ce făcea el acolo, atunci și în zilele următoare, aveam o impresie destul de confuză.

Dragomir a fost secretarul cu probleme U.T.C., apoi ofițer cu activitățile culturale în Consiliul Politic al Comandamentului Infanteriei și Tancurilor. Nu știu prin ce împrejurare s-a mutat la securitate, în Direcția V. Fiindcă era tânăr și frumușel, a ajuns în gărzile care o păzeau pe Elena Ceaușescu. Ea l-a introdus în anturajul lui Nicu Ceaușescu și, apoi, când acesta a fost numit prim-secretar la Sibiu, i-a cerut ministrului apărării să-l numească într-o funcție acolo. Cum cererea venea de la cabinetul doi, s-a hotărât, contrar tuturor regulilor, să fie numit comandantul Școlii de ofițeri de infanterie, ceea ce-l făcea comandant de garnizoană. Or, funcția aceea era de general...

Inițial, am aflat că luptă pentru Nicu, că se bate cu miliția și nu înțelegeam de ce, apoi cu teroriștii de pe acoperișuri care, în mintea noastră, îl apărau pe Nicu.

Apariția lui Nicu la televizor, speriat de moarte, a fost umilitoare și penibilă. În prima clipă am crezut că a fost adus să preia frâiele, apoi a fost prezentat ca arestat, ca sabotor și probabil candidat la funcția de șef al statului. Era penibil și dezolant Nicu, acel prinț arogant ce zâmbea din colțul gurii, superior și important, când venea la simpoziunile unchiului său, Ilie Ceaușescu, să citească vreun material referitor la un domeniu unde nu se pricepea.

Nu reușeam să ne dăm seama ce căuta el la București și ce misiune misterioasă îi dăduse lui Dragomir la Sibiu. Dragomir umpluse sala de sport a școlii cu milițieni, despre care se vorbea că sunt teroriști, și cu alții, cine or mai fi fost ei, faptă pentru care a și fost avansat la excepțional. Foarte curând, însă, s-a lămurit că avusese un comportament aberant, de haiduc militar, călare pe un transportor blindat. Nu se putea și nu se poate nega, însă, că dincolo de incidentul care a produs schimbul de focuri între miliția de peste drum și școală, în Sibiu, nu ar fi acționat și forțe misterioase înarmate, care îi provocau pe militari și civili. Situația era extrem de îngrijorătoare și confuză. Nu peste mult timp, colonelul Dragomir a fost degradat, ministrul anulându-i avansarea la excepțional.

Ministerul sub trasoare

Vedeam la televizor ce se întâmplă în Piața Palatului, unde începuse să se tragă din diferite locuri. Se vorbea de la balcon, se făceau propuneri, era o dezordine molipsitoare, entuziastă, presărată cu focuri de armă, chemări la luptă și îndemnuri la libertate. Mulți apelau la telefoanele noastre, semnalându-ne locurile în care sunt teroriștii sau securiștii și din care se execută focuri de armă. Erau vizate Comitetul Central, Televiziunea, Radioul, alte instituții publice. Diversi cetățeni semnalau indivizi înarmați sau prezența unor locuri din care se trăgea aiurea, pe acolo nefiind nici o instituție publică. Colonelul Arădăvoaice nu avea nicio autoritate în această privință. Și făcea oficiul de a trimite toate cererile la Marele Stat Major. Unele dublau cererile făcute acolo sau în alte părți.

Dar și în alte unități se primeau telefoane sau cetățeni veneau direct la poartă pentru a informa că în cutare loc se întâmplă sabotaje. Probabil că funcționa o psihoză generală în care mitomanii se simțeau în largul lor. Sau era diversiune? Totuși, unele dintre ele, foarte bizare, se dovedeau a nu fi fantezii. De pildă, un coleg de-al meu, care lucra la Direcția Topografică, a fost solicitat să meargă undeva, în zona spitalului Colțea. Persoana care l-a sunat, l-a așteptat și l-a condus în niște subterane unde se afla o mare cantitate de arme și muniție, ascunsă după niște grilaje. Când s-a dus a doua zi dimineața cu un grup de militari, totul dispăruse. L-a întâmpinat doar grilajul închis cu un lacăt. Nimeni nu poate garanta dacă au existat cu adevărat și, dacă da, nimeni nu poate spune cui aparțineau lăzile acelea cu arme și muniție.

Așteptam cu înfrigurare Comunicatul către țară al Consiliului Frontului Salvării Naționale. Eram cu toții în cabinetul încăpător al generalului Ilie Ceaușescu, unde exista un televizor color, singurul din unitate. Cineva îi

smulsea ecranul de protecție, un fel de sită cu lacăt pentru a-i opri pe ofițerii de serviciu să se uite la acest aparat, după ce generalul își găsise postul fixat pe o emisiune bulgărească, abatere ideologică de neiertat și comentată în adunarea personalului ca un grav act de indisciplină.

Comunicatul ni se părea un act politic corespunzător momentului și în urma căruia se va stabili ordinea. Ne vom liniști ! Vidul de putere înceta. Cineva conducea țara în locul celor răsturnați de la putere.

După o zi plină de tensiune, așteptare, speranță, urma, în sfârșit, să se anunțe un nou guvern. Lipsa comenzii, într-o țară în care atâția ani se acționase numai la ordinul și decizia venite de sus, era cea mai mare nenorocire. Inițiativa și asumarea răspunderii pe funcție se pierduseră de mult. Fără ordin de sus, aproape toți erau în incapacitatea de a-și îndeplini atribuțiile funcției. Știam deja că armata este alături de popor în întreaga țară. Ștefan Gușă jurase acest lucru în fața unui revoluționar cu pulovăr roșu, Petre Roman. Nu știam cine este. Dar, cineva m-a luminat repede. E fiul lui Walter Roman, comunistul din primul val de rusofoni veniți în țară să imprime modelul sovietic.

- Înțelegi, acum, cine este în spatele evenimentelor? Cei de atunci și urmașii lor!

- Păi, ce credeai?!

Entuziasmul meu se topea treptat. Credeam sincer că, cei care provocaseră populația și se folosiseră de ea pentru a-și pune oamenii la conducerea României, erau rușii. Pe atunci, nu puteam bănui că și nomenclaturistii și fiii, pot gândi și altfel viitorul României decât așa cum fuseseră învățați la Moscova tații lor să o facă.

Militaru insista să se dea mare disident, susținând că așa-zisul lui Front al Salvării Naționale funcționa de 6 luni și trebuie să fie ridicat acum, prin revoluție, la rangul de organ de partid și de stat. Ce dezamăgire!

Printre discursurile înflăcârate ce înroșeau microfoanele se auzeau informații despre forțe necunoscute care atacă înverșunat instituțiile de stat: Televiziunea, Radioul, sediile locale la Cluj, armata la Sibiu. Neobositul Teodor Brateș, încins la maxim de un activism salvator, chema la luptă, la apărare. Cine era acest Brateș, care conducea ca un mare strateg toate fronturile? Culmea-culmilor: armata chiar răspundea chemărilor lui și-și trimitea forțele în toate direcțiile. Se credea că el este un fel de purtător de cuvânt al celor ce se închiseseră înăuntru, să facă guverne, proclamații și fronturi. Dar nu era.

Aveam sentimentul straniu al unui ins care asistă la o naștere complicată, într-o sală specială. Isteria se năștea în fața noastră, în Piața Palatului, iar noi, consemnați în cazarmă, asistam neputincioși la chinurile facerii.

În Piața Palatului începuse să se tragă. Blindatele maiorului Mircea Mureșan au fost nevoite să tragă în Biblioteca Universitară, care a luat foc. Adevărul este că aripa bibliotecii în care s-a tras era un sediu camuflat al securității, care avea misiunea, printre altele, să supravegheze piața și clădirea Comitetului Central. Probabil, de acolo s-a executat foc asupra pieții și blindatul a ripostat. Imediat au apărut comentarii răutăcioase: armata și militarii ard cărțile pe care nu le pot citi. Erau niște reminiscențe ale clișeelelor cu iz de discreditare a capacității intelectuale a ofițerilor.

După știrile transmise la televizor, țara părea asediată de forțe aeriene ostile. Credeam că este o acțiune de intimidare pentru a nu fi lăsat să se închege nimic. Haosul și nehotărârea l-ar fi putut aduce și pune la loc pe Ceaușescu sau pe cel pregătit din timp să-i ia locul. Apariția pe micul ecran a lui Nicu Ceaușescu părea să ne confirme că venise să ocupe tronul. Exact asta am spus când l-am văzut.

- Uite la el, a venit de la Sibiu să-i ia locul lui taică-su, iar generalul Ilie Ceaușescu îi asigură spatele, dintr-un loc neștiut.

Mi se părea că este o luptă contra-cronometru și că cine apucă să comunice țării o formulă, ăla va câștiga. Unde dracu' sunt ăștia de la front cu comunicatul lor și cu proiectele lor de provizorat, de nu mai apar odată? Așteptarea era obositoare, după o zi atât de lungă și de extraordinară.

În piață era zgomot, vânzoleală mare, derută, focuri de armă, teroriștii care trăgeau evident, gândeam noi, să împiedice anunțarea din balcon a instaurării unei noi puteri. Piața, prin agitație, prin împărțirea unor arme populației, părea o nebunie curată. Devenea mistică și extraordinar de instabilă.

Minutele treceau îngrozitor de încet, iar starea de asediu necunoscut ne stresa și ne diminua speranțele. În sfârșit, pe la orele 23.00, a apărut și Ilescu cu mult așteptatul Comunicat către Țară al Consiliului Frontului Salvării Naționale. Componenta acestui organism era una a revoltaților și nerecunoscuților, deci nu puteam să-mi fac o idee, decât să am un sentiment de provizorat. Noroc că era o formulă provizorie.

Punctele din program, însă, erau tari și promiteau schimbări fundamentale. În sfârșit, parcă intram și noi în rândul lumii și ne aliniam, în

principiu, în sensul de mișcare al celorlalte țări socialiste ce se transformaseră rapid în toamna aceluiași an. Ieșeam din izolare! Credeam că lumea occidentală se va întoarce cu fața la noi, așa cum se întâmplase în cazul Germaniei, Ungariei, Poloniei.

Toți cei din încăperea, și eram peste 50 de persoane, trăiam emoția unei transformări profunde.

În Piața Palatului se trăgea. Se semnalau teroriști în sediul Muzeului de Artă, la etajele superioare ale blocului turn din strada Câmpineanu. Se riposta imediat, dar fără prea mare eficiență. Se transmitea ca la un meci de fotbal cu atacanți și apărători, cu ai noștri și ai lor.

Pentru noi, care eram departe, aceasta ni se părea o ultimă răsuflare a rezistenței. Colonelul Arădăvoaice ne-a spus:

- Băieți, asta este. Lucrurile se liniștesc acum. Cine vrea și are cu ce, să plece acasă, nu mai avem de ce sta în alarmă. Noua putere își intră în rol.

Ne-am dus să predăm armamentul și muniția, apoi am urcat la etajul nostru. Geamurile birourilor erau larg deschise și mirosea îngrozitor a fum de țigară și a transpirație. Mă îndreptam spre cuierul pom din apropierea ferestrei să-mi iau mantaua, fericit că pot merge acasă.

În acel moment un pod luminos de trasoare și un vacarm de nedescris a pornit dincolo de pavilioanele din cazarma noastră. Se trăgea nebunește dinspre cimitirul Ghencea spre Statul Major General, unde era și ministrul apărării și noua conducere a țării. Brusc ne-am trezit în plin război. Aceasta era o realitate dură care venea să ne tempereze euforia schimbării.

Nu știam ce se întâmplă, dar am realizat instantaneu că trebuie să ne luăm armamentul și muniția predate cu puțin timp înainte. Înțelegeam că forțele loiale regimului Ceaușescu erau în acțiune și atacau armata pentru că îl trădase pe comandantul suprem și se alăturase mulțimii revoltate și celor ce preluau puterea acum. Se știa vag că cei doi Ceaușești erau reținuți la Târgoviște, într-o unitate militară, și acest fapt era un motiv în plus pentru a fi atacată armata, în general. Aviația avea ținte în aer, artileria de asemenea; asupra multor unități militare se trăgea. Televiziunea anunța alarmant tot felul de acțiuni teroriste, cu apă contaminată și intenția de a arunca în aer întreprinderile. Un război al distrugerilor totale, fără luptători la vedere. Zvonurile despre teroriști, copii fără părinți, cu creiere spălate, crescuți special pentru a-i apăra orbește și mecanic pe cei doi, toate le simțeam și noi. Știam că Ceaușescu văzuse la coreeni

aeroporturi subterane, mascate sub munți, și ne gândeam, înfierbântați cum eram, că ar fi putut face și el așa ceva. Cunoșteam de asemenea că destui străini fuseseră școlii la noi, în școlile militare, mulți africani și arabi, care la întoarcerea acasă dăduseră lovituri de stat și erau conducători de țară. Deci aveam o bază, un nucleu de adevăr de la care, pornindu-se, se putea ajunge departe, mai ales că zvonurile zumzăiau ca albinele. Aici, conducători politico-militari din lumea a treia puteau avea forțe mobile și eficiente, puține la număr, puse la dispoziția prietenului lor, Ceaușescu...

Se trăgea nebunește dinspre cimitir. Ne era clar că ținta era pavilionul de la Orizont. Dar cu ce scop? Ne așteptam, după această pregătire de foc, la o invazie. Eram conștienți că grupe de diversioniști, bine antrenați, ar fi putut escalada orice pavilion. Cu ochiul minții îi și vedeam pe acești superdiversioniști aruncând coarda cu cange pentru escaladare și tăind gâtul câtorva dintre noi. Anihilarea unui singur birou ne-ar fi paralizat pe toți. Stăteam de pază la fiecare fereastră, înarmați și cu glonțul pe țevă, decizi să ne apărăm. Era o luptă de comando, nespecifică armatei, pregătită pentru războiul clasic. Gloanțele din cimitir veneau răzleț și în cazarma noastră. Spre ziuă, adică pe la 5 dimineața, soldatul de la intrare a fost rănit în picior.

Bătusem țara în lung și în lat, știam, în mare, ce amenajări teritoriale există. Unde ar fi putut fi create, în secret, centre de comandă și baze pentru elicoptere și altă tehnică pusă în serviciul familiei Ceaușescu? **Și dacă, totuși, existau?** Dacă Securitatea era atât de puternică pe cât o percepeam noi și reușise să construiască toate acestea în secret? Alungam repede gândul acesta nebunesc. Oricum, nu puteam gândi altfel în acel moment, decât că există forțe misterioase și puternice prin secretul lor, destinate în special apărării Ceaușeștilor, iar acum nu fac decât să se răzbune pe toată lumea, să învrăjbească oamenii între ei, să semene haos, teamă și dezorientare.

În noaptea aceea și în următoarele au fost vizate toate unitățile din Drumul Taberei: Academia Militară, Studioul de Arte Plastice, de la Răzoare, Comandamentul Grănicerilor, Regimentul de Gardă, Sectorul de construcții de lângă noi, Ministerul și cazarma noastră.

Pictorul Gheorghe Ioniță, șeful Studioului de Arte Plastice, cu care sunt prieten, mi-a povestit că erau baricadați în studiou. Trăgeau cu ochiul pe geamurile dinspre intersecția Răzoare. Prin curtea lor treceau în fugă indivizi care în mod normal nu aveau ce căuta acolo. Probabil fugeau de grănicerii de

peste drum, pe care îi provocaseră și care deschiseseră focul. Se întorceau și trăgeau din fugă.

Cei din minister au făcut greșeala să ceară întăriri Academiei Tehnice Militare, deși existau militari care asigurau cu foc perimetrul cazărnilor de la Orizont. Au fost trimiși studenți, tineri care nu aveau pregătirea militară necesară, nici ca mânărire a armamentului, nici ca inițiere tactică, mai ales în mediul citadin. Ei se pregăteau să devină ingineri militari. Au considerat că nu este bine să vină pe stradă, la vedere, ci prin spatele blocurilor. Așa învățaseră ei la tactică, să se apropie de inamic sub acoperire. Sau poate voiau să cadă în spatele inamicului ce ataca ministerul, să-l ia prin surprindere. Decizia a fost fatală. Când au apărut între blocuri, în fața Centrului de Calcul al Armatei, s-a tras asupra lor. Apărătorii nu erau avertizați, iar în penumbra dintre blocuri, printre copaci se vedeau niște indivizi înarmați. Până să se identifice cine sunt, câțiva dintre studenți au murit.

Am aflat despre ei, dimineața, dar necunoscând amănuntele despre proasta organizare, am crezut, în acele zile, că ei au căzut victime terorismului. De fapt, armata a pierdut destul de mulți oameni în felul acesta, adică datorită confuziei, stresului, fricii, lipsei totale de date despre inamic și modul lui de operare.

Greșeala unor ordine date este evidentă. Toți am primit ordin să ne apărăm unitățile în caz de atac. S-a ignorat că unele unități erau despărțite de o alee, o stradă și că atacurile erau provocări. Imediat se declanșa focul apărătorilor, unitățile trăgeau unele în altele până când comandanții sesizau eroarea.

Vestea că generalul Vlad și generalul Gușă s-au unit într-o atitudine de cooperare perfectă ne-a ridicat serioase semne de întrebare privind rolul Securității în acea conjunctură de violență și neîncredere. Era o coabitare sinceră sau doar de suprafață, prin care generalul Vlad dorea să-și salveze subordonații a căror misiune esențială era să apere legal regimul comunist și pe reprezentanții acestuia? **Sau trupele speciale ale lui Vlad erau în misiune, nu mai puteau fi controlate și stopate, iar el încerca să câștige timp și să găsească prilejul de a le transmite parola de încetarea activității?** Trecerea securității în subordinea armatei părea un gest de neîncredere a noii conduceri politice în securitate și se dorea suspendarea controlului lui Vlad asupra acestui organism. Dar era, oare, o subordonare reală a Securității? Nici acum nu cred.

Informațiile din interiorul armatei, ca și cele transmise de televiziune, confirmau că în întreaga țară forțe ostile acționau împotriva organismelor nou create și a armatei care susținea noua putere. Atacurile din aer, de pe mare, semnalate, ne induceau ideea unei agresiuni generale asupra tuturor obiectivelor importante și aceasta o puneam, desigur, în contul celor doi arestați pe undeva, care încercau astfel să-și forțeze eliberarea și revenirea la starea de dinainte. Dacă nu, odată cu ei trebuia distrus totul, potrivit dictonului „după noi, potopul”! Sau chiar țara trebuia distrusă!

Cine erau aceste forțe, dacă ele nu erau ale Securității? Probabil că aparțineau aceluia plan de acțiune, în parte secret, întocmit după mișcarea de răzmeriță de la Brașov, din noiembrie 1987. Era logic că acel plan nu rămăsese o hârtie goală, ci era acoperit de forțe și mijloace secrete, menite să apere cuplul prezidențial, și care se declanșau și se opreau automat, după criterii și parametri bine definiți.

L-am întrebat pe un procuror, care s-a ocupat de cazul revoluției de la Timișoara, dacă a văzut acest plan și ce cuprindea? Da, el exista; avea căsuțe pentru forțele acelor structuri de rezistență, dar erau goale. Totuși, cineva probabil știe ce conțineau.

În acea după-amiază, un elicopter argintiu, fără însemne și număr a venit dinspre Drumul Taberei peste cazărmile noastre. Am primit ordin să tragem. Nu a ripostat, a dispărut și nici astăzi nu știu ce-a fost cu el. Cui aparținea?

Nici atunci, nici acum, n-am reușit să aflui cine a trimis acel elicopter și cu ce scop. Mi s-a sugerat că ar fi venit să cerceteze cimitirele, să descopere de unde se trage. Al armatei nu era, căci acestea erau de altă culoare și purtau cocardă. N-a cercetat nici un cimitir. A venit până spre mijlocul cazărmii, cunoscută azi sub denumirea DT-2 (Drumul Taberei 2), s-a tras asupra lui, de prin toate pavilioanele, și s-a întors urgent, dispărând spre Drumul Taberei. Evident, că toți îl considerau ca aparținând forțelor de rezistență. Atunci nu prea știam despre simulare și luam orice drept realitate.

Despre cimitire, deja, circulau zvonuri că sunt brăzdate de tuneluri subterane și de buncăre. Nu eram dumiriți de ce securitatea le-a construit în coasta Ministerului Apărării. Nu avea Ceaușescu încredere în armată? Dacă da, de ce pusese armata să se confrunte cu demonstrații și o lăudase la televizor că și-a făcut datoria la Timișoara? De fapt, eram intoxicați.

Voia, oare, Ceaușescu să păstreze o imagine pozitivă despre securitatea menită să-l apere pe el și comunismul, și să o prezinte, după compromiterea armatei, drept forța corectă și credincioasă poporului muncitor unit în jurul partidului?

Ne-a venit știrea că forțele de securitate au atacat aeroportul Otopeni, că au fost lupte grele acolo, soldate cu zeci de victime. Deci, cu toată garanția lui Iulian Vlad prezentată în direct, acesta acționa pe ascuns împotriva revoluției și a noii stări de lucruri. Abia după un timp destul de lung, am aflat că tragedia de la Otopeni a fost cauzată de o necorelare și o confuzie îngrozitoare și că acei tineri nu erau teroriști, ci veneau să apere aeroportul de teroriști. Oh, teroriștii, această forță invizibilă și a nimănui pe care toți au vrut-o scăpată!

Știam despre Militaru că îi ura pe Ceaușești, dar la fel de bine știam că îi ura pentru că l-au înlăturat din armată fiindcă era agent KGB și nu mai prezenta nici o încredere în condițiile noii doctrine de apărare a patriei și a distanțării disidente a României față de Moscova.

Din acest motiv am fost șocați când am aflat de la televizor că se ceruse ajutorul rușilor, adică să-și trimită soldații să ne ajute, că noi n-am face față forțelor ostile care ne copleșeau.

Prima bănuială a căzut asupra lui Militaru, agentul adormit al rușilor. Eram profund dezamăgit. Stilul de acțiune era cunoscut. Pregătește un lider care să-ți fie fidel, lasă-l în adormire și, la momentul potrivit, ajută-l să ia o funcție de conducere, din care să-ți ceară ajutorul astfel ca influența ta să fie oficială.

După atâta românism, fie el extremist și cum o mai putea fi definit, acest lucru însemna pentru noi un recul uriaș și total aiurea față de ceea ce se întâmpla în jurul României. Generalul Gușă a ieșit la televiziune și a spus că refuzăm ajutorul sovietic și el, ca șef al Marelui Stat Major, asigură pe toată lumea că armata română poate face față situației. Patriotismul lui nu-l dezmințea și ne făcea foarte bine nouă, militarilor.

Era acel Gușă pe care îl știam noi: moral și patriot. Aflam că într-adevăr noul guvern, noile autorități de la București au vorbit cu rușii, dar că aceștia au refuzat să trimită trupe. Ideea unei reintroduceri a armatei sovietice în România ne îngrozea. Asistam la o restaurație sinistră? Ce va urma, consilierii sovietici peste tot?

Când am aflat că generalul Militaru a fost numit ministru al apărării, spaima a devenit și mai mare. Vina pentru o soluție intervenționistă s-a mutat,

cel puțin pentru mine, din spinarea lui Iliescu în cea a lui Militaru. Cu alte cuvinte, omul rușilor, pregătit pentru o funcție înaltă, își chema ajutoarele. Ostilitatea noastră era cu atât mai mare cu cât fusesem crescuți și educați timp de 20 de ani în spiritul independenței și suveranității naționale.

Nouă ne părea drept logică nenumirea lui Gușă în funcția de ministru, iar motivul nu putea fi altul decât refuzul de a-i chema pe ruși în ajutor. Schimbarea lui și din funcția de șef al Marelui Stat Major ne-a dezamăgit profund. Ne-a întărit convingerea că între el și Militaru a existat un conflict dur pe tema intervenției sovietice și că Gușă, prin declarația sa și prin asumarea răspunderii pentru apărare în numele armatei, îi stricase ploile KGB-istului. Soluția aleasă a fost exilarea lui Gușă la Buzău. Totuși, n-o făcuse de capul lui. Iliescu nu se pronunța în niciun fel. Am fost convinși că era o pedeapsă ce i-a fost aplicată pentru nesupunere publică. Trimiterea lui la Buzău, la comanda unei armate, era o măsură de izolare.

Într-o dimineață, am aflat de la televizor sau de la colegi, poate și una și alta, că un grup de teroriști îmbarcați pe ABI-uri a încercat să intre în sediul Ministerului Apărării și a fost lichidat. Sunt lăsați în stradă să-i vadă poporul. M-am dus și eu să-i văd. Într-adevăr erau acolo, pe jumătate arși, desfigurați și batjocoriți de oameni, care nu aveau nici un respect pentru un mort, indiferent cine ar fi fost acesta. Spectacolul era dezolant și aducea mai mult a Ev Mediu sau țară orientală extremistă, unde condamnații sunt abandonați în stradă pentru luare aminte. Circula zvonul că aceștia veniseră pe la miezul nopții și trăsese rafale de arme asupra Academiei Militare, pe lângă care au trecut. Erau, deci, teroriști din misterioasele forțe ale lui Ceaușescu!

În dezinformarea care se făcea nu puteai să nu crezi că acești oameni erau teroriști kamikaze, din moment ce și-au asumat riscul nebunesc și sinucigaș de a trece prin bariera de tancuri și forțe umane care se aflau în fața sediului ministerului. Dincolo de asta, ne închipuiam că dispuneau de tehnici speciale și aiuritoare, ce le dă o încredere fără margini în forțele proprii. Privindu-le mașinile, ne-am dat seama cu ce improvizații eram dotați.

Oamenii îi priveau cu ură, deși scena oribilă era demnă de toată mila. Oamenii erau motivați să creadă că ei sunt teroriști. Erau îmbrăcați cu mai multe uniforme puse una peste alta, și fiecare dintre ele avea alt grad. Procedul „împrumutului” de uniforme ale armatei era specific securității. În

acest caz era un mijloc de mascare diversionist. Presa a scris imediat despre ei. Nu-i cunoșteam. Poate erau arabi, poate erau acei copii orfani transformați în roboți de apărare... Oricine ar fi fost, erau o dovadă a terorii.

Apoi am aflat că fac parte din USLA, forțele antiteroriste de pe vremea lui Ceaușescu. Nici așa nu erau de iertat. Simțul comun îți spunea că ei erau una din acele forțe teribile care îl apărau pe Ceaușescu. De altfel, se știa că la Intercontinental, la intrarea în metrou, uslașii formaseră un coridor uman prin care treceau cei prinși, pe care îi băteau de-i snopeau. Nu prea s-a scris și nu s-a făcut caz de acest lucru. Probabil, teama față de o forță ocultă a impus o tăcere instinctivă a presei și a cetățenilor.

Când itele au început să se mai descâlcească, s-a aflat că incidentul era o crimă în toată legea. Trosca era adjunctul lui Ardeleanu, șeful USLA. Îl prinsese revoluția în concediu, dar a fost chemat la unitate și lăsat la sediu pentru continuitatea comenzii, în timp ce Ardeleanu era în sediul Ministerului Apărării cu cei din noua conducere. Acesta a primit ordin de la Militaru să-l cheme pe Trosca la minister pentru a întări paza. Era noaptea târziu.

De fapt, nu era nevoie de uslași, din moment ce atâta amar de forțe înconjura cazarma. Inițial Ardeleanu a refuzat să-l cheme, argumentând că este foarte important ca cel de la continuitate să rămână unde este, pentru a-și conduce, coordona și strânge subordonații din locurile unde nici dracu nu știa că sunt. Militaru a insistat nervos, iar colonelul Ardeleanu n-a avut încotro și l-a chemat.

Mai târziu, mult încoace, într-o întâlnire mai neoficială, generalul Stănculescu a povestit unui procuror militar că a fost de față la scena de mai sus și aprecia că a fost o crimă premeditată. Nimeni nu a prevenit forțele ce apărau Ministerul Apărării că uslașii urmau să vină.

Și pentru unii și pentru alții a funcționat surpriza. Chiar dacă în cazul uslașilor accesul spre minister s-a făcut pe drumul mare. Faptul că veneau în viteză cu două mașini aparent blindate, tipuri pe care militarii nu le mai văzuseră și nu știau că sunt în dotarea uslașilor, a determinat riposta de rigoare. Ei au crezut că forțele misterioase ale lui Ceaușescu vor ataca ministerul. Nu este nevoie de mulți oameni specializați în diversiune pentru a da peste cap o unitate militară. Cine se mai gândea, în acele nopți de calvar, că linia de apărare a militarilor, formată tanc lângă tanc și militari în lăcașuri de tragere, dublată de posturile de pază asigurate de ofițeri pe la toate geamurile ce dădeau spre exterior, nu putea fi străpunsă nici de cel mai teribil diversionist.

A fost o exagerare teribilă în organizarea apărării ministerului, care poate induce ideea de neprofesionalism, dar concepția aceea exprimă, în cel mai înalt grad, frica de necunoscut. Nimeni nu știa de ce sunt atacate unitățile militare și cu ce scop, de cine și cu ce forțe și mijloace.

De bună seamă, au fost niște acte de diversiune bine coordonate, care urmăreau declanșarea la scară națională a unui război între armată și securitate, mizându-se pe vechile rivalități dintre ele. De altfel, scopul era aproape de împlinire, dacă este adevărat ce se spune despre intenția lui Militaru de a-i aduna și executa pe securiști, pe un stadion. Dacă luăm în calcul și întrebarea dramatică a lui Mazilu de la înălțimea unui transportor blindat – „Vreți să-i executăm pe securiști?” – lucrurile se leagă.

Cei ce i-au ucis pe Trosca și pe tovarășii lui nu aveau nicio vină, cum n-au avut nici cu o seară înainte, când între blocurile cu patru etaje, din față, au căzut câțiva studenți de la Academia Tehnică. Greșeala acestora a fost că nu au venit pe strada mare, ci prin spate, apărând surprinzător în fața armelor. Trăgătorii aveau toate motivele să execute foc.

Aveam o rudă care stătea într-unul din blocurile cu patru etaje din fața ministerului, într-un apartament la etajul unu, cu vedere în spatele blocului. Acei oameni mi-au povestit că era o vânzoleală de inși dubioși prin spatele blocului, care cărau nu știu ce, trăgeau spre minister, de după colț, și se retrăgeau, ca după un timp să se repete figura. Cine erau acești provocatori? Nu știu și nu cred că s-a aflat. Exact pe acolo au intrat studenții, care, chipurile, își luaseră măsuri de protecție. De fapt, a fost o prostie că au fost chemați. Dar, în acele momente era încă greu să știi cine conduce armata cu o voce unică și cine conducea apărarea ministerului. Ca o ironie a sorții și o bațjocură, în cazarma alăturată, unde eram și noi și celelalte direcții centrale ale ministerului, organizarea și conducerea apărării erau asigurate de Direcția Gospodărie, acea unitate care se ocupa de carne, salam și cașcaval, vin și uniforme pentru generali.

Generalul Stănculescu, la întâlnirea de care am amintit, s-a referit și la momentul încheierii tragice a misiunii uslașilor. În noaptea cu pricina se afla împreună cu Militaru, colonelul Ardeleanu și alții din conducerea civilă, când cineva a intrat și a raportat că uslașii chemați au fost împușcați de forțele de apărare. Generalul Stănculescu i-ar fi spus lui Militaru: „- Domnule ministru asta este crimă curată!”, iar acesta i-ar fi răspuns cu răceală cinică: „- La război ca la război, mai mor oameni”. Apoi a dat ordin să fie lăsați în stradă.

Evident că nimeni nu a îndrăznit să mai facă atunci corecțiile necesare și să lămurească eroarea. O bună bucată de timp, uslașii uciși și batjocoriți, de fapt condamnați la moarte fără judecată, au figurat ca teroriști.

Militaru, cu atât mai puțin, ar fi dat o dezmințire deoarece el se răzbunase nemilos pe Trosca, ofițerul care îl urmărise pe când acesta lucra în cadrul DIA și întocmise dosarele *Corbu*, în care i se dovedea calitatea de agent KGB.

Acesta a fost episodul nemilos al unei răzbunări murdare.

Aleea dintre intrarea în cazarmă și Bulevardul Drumul Taberei arăta jalnic. Ofițerii își parcau acolo autoturismele, fie în spațiul amenajat, fie direct pe singurul trotuar care exista. Majoritatea erau ciuruite de gloanțe, inclusiv ale unor colegi de ai mei. Nu se știa ce-i apucase pe soldații din unitatea de construcții de alături, ce-i speriasc, ce-i zăpăcise, de au executat foc asupra unităților vecine, care erau populate cu personalul Direcției Investiții și Construcții și cu al Centrului de Calcul al Armatei. Acum știu că, la cea mai mică provocare, militarii îngroziți și puțin instruiți trăgeau orbește cantități mari de muniție. În starea aceea de nebunie generalizată puteai bănuși că în fiecare mașină parcată este un terorist. Aleea nici măcar nu era luminată noaptea, așa că nu se vedea mai nimic. Era efectul măsurilor de austeritate impuse de Ceaușescu. Pe întuneric și umbra unei pisici putea fi luată drept terorist.

Noroc că pavilioanele respective erau înconjurate de un gard de beton înalt care a mai oprit gloanțele. Confuziile erau frecvente și între ofițerii închiși în pavilioanele lor. Toate luminile erau stinse, iar ofițerii înarmați, postăți la capetele holurilor și la intrări, puteau fi lesne induși în eroare de oricine ieșea din biroul lui să meargă la toaletă și uita să se identifice sau să spună parola. Isterizați de ideea că oricând un diversionist poate intra peste noi, să ne execute camarazii pe care aveam sarcina să-i apărăm, când eram în gardă, oricine se mișca anonim pe hol se transforma în terorist. Din păcate au fost cazuri din acestea, în care ne-am împușcat între noi. Vorbesc la modul general.

Un Crăciun cum n-a mai fost

Era ajunul Crăciunului. Primul Crăciun din viața mea ce urma a fi sărbătorit oficial. Am fost chemat de colonelul Arădăvoaice, singurul șef ce ne mai rămăsese. Mi-a spus supărat că ne aflam în pericol și că suntem acuzați de trădare. Ministrul apărării ne acuză că noi, ofițerii din unitatea pe care o condusesse generalul Ilie Ceaușescu, acum arestat, am fi executat foc cu armamentul din dotare asupra sediului ministerului în care se afla și noua conducere a țării. Vor urma sancțiuni drastice. Evident era o acuzație gratuită, atâta vreme cât din birourile situate în acest pavilion nu era nici o vizibilitate spre pavilioanele Marelui Stat Major, respectiv spre ministru. Ne-am simțit amenințați. Oricând puteam fi acuzați de ce este mai rău. Ni se putea întâmpla orice. Eu i-am propus automat colonelului Arădăvoaice un protest scris prin care să respingem acuzațiile, arătându-ne surprinderea și indignarea, pe care să-l semnăm toți. Era un gest îndrăzneț, la care nu au aderat toți. Dar vreo patruzeci tot am semnat, în frunte cu colonelul Arădăvoaice.

Eram într-o stare echivalentă cu cea de război și știam ce presupune acuzația de trădare. Măsurile drastice ale ministrului ar fi însemnat procese rapide și sumare și condamnări. La modul cum reacționa acest ministru, pe care îl citeam ca pe o expresie a stalinismului, ne așteptam să fim executați pur și simplu, sub un pretext oarecare, numai fiindcă lucrasem sub comanda lui Ilie Ceaușescu, unul dintre dușmanii săi de moarte, și, presupunea el, că suntem neapărat loiali familiei Ceaușescu. Era prea mult. Teama și incertitudinea puneau stăpânire pe noi. Acum, pericolul nu mai venea numai din stradă, ci și din interiorul sistemului. Ministrul putea da orice ordine, ne spuneam noi, din moment ce legile își pierduseră valabilitatea. Trebuia neapărat să fim atenți și să ne apărăm.

Ministrul a primit protestul imediat și a reacționat violent. L-a chemat la ordin pe Arădăvoaice, l-a beștelit în toate felurile, acuzându-l că patronează dezordinea în unitate și încalcă regulile militare. L-a destituit din funcție și l-a trimis la Turnu-Severin. L-am mai văzut după câteva luni. A fost obligat să plece imediat. A doua zi era Crăciunul, iar el se instala în funcția de adjunct al șefului Comandamentului Militar Zonal. Era o exilare, evident, și o avertizare pentru eventualii răzvrățiți. Noaptea s-a tras din nou din cimitirele Ghencea, dar și din unele blocuri din spatele Ministerului.

După-amiază, am primit ordin de la Marele Stat Major, pe telefonul scurt, să executăm foc asupra unui elicopter care ne va ataca peste câteva minute. Într-adevăr, a apărut peste unitățile noastre un aparat kaki, marcat cu cocarda aviației. Trăgeam ca la nuntă de la ferestre. Deodată, pe platoul asfaltat s-au văzut gloanțele răpând în diagonala terenului. Nu-mi dau seama dacă erau trase din elicopter sau vreunul de la vreo fereastră scăpase gura țevii spre sol. Imediat am primit ordin să încetăm, că este aparatul aviației trimis în misiune de cercetare a zonei din cimitire, de unde se trăgea asupra cazărmilor noastre. Ni s-a explicat că ordinul de tragere a fost o diversiune a Securității.

Elicopterul a virat și s-a întors de unde venise. Se știa că telefoanele speciale sunt gestionate de Securitate și ascultate în permanență. Dar, eu cred că și celelalte erau ascultate. Am primit ordin să nu mai folosim telefoanele scurte. E drept că nu aveau scurt decât șefii cei mari și ofițerul de serviciu. Urma să comunicăm doar prin telefoanele de oraș și prin cele din centrala telefonică, ca să evităm manipularea noastră prin intervenții diversioniste în rețea. Personal, mă îndoiam de utilitatea măsurii. Nici cei care deserveau centralele telefonice nu erau străini de securitate. Erau tot oamenii lor. Dar, mă rog, ordinul e ordin!

În seara de ajun, Televiziunea Română încerca să improvizeze, cât de cât, ceva sărbătoresc. Ceva care să arate a schimbare și să dea semnalul că, iată, și oficial, ne întorcem la creștinism. După atâta oroare, sânge, frică, nesiguranță și stres, așteptam un program mai special. Nu-l pregătise nimeni, căci toți făceam revoluție peste tot, și mai ales televiziunea. Au apărut totuși câțiva intelectuali și artiști care afirmău că, în sfârșit, puteam vorbi liber de tradițiile noastre creștine. Eram emoționat de faptul că doamna Bușulenga avea convingeri creștine, pe care le bănuiam de când ne vorbea de la catedră despre Biblie, psalmii lui David și minunata scriere a lui Ioan din Patmos,

adică a apostolului evanghelist. Pe atunci, își masca credința destul de bine sub interesul științific, din cauza poziției sale în C.C al P.C.R. De fapt, ea se folosea de această poziție pentru a ne vorbi despre Isus, învățăturile morale și viziunile cosmice din evanghelii, lucruri ce nu erau trecute în programa de învățământ. Am aflat despre asta mai târziu, după ce profesoara s-a retras la Văratec, atacată virulent de unii dintre foștii ei studenți din acea perioadă, care o considerau vinovată de comunismul românesc.

Zoe Dumitrescu Bușulenga ne-a obligat la facultate, prin 1970, să citim evangheliile și capitole din Vechiul Testament ca literatură veche de excepțională calitate. În acea seară a apărut să ne ureze sărbători fericite și să ne cheme spre credința strămoșească, cu autoritatea ei de mare umanist.

Apoi, în acea atmosferă magică și tulbure, a apărut la televizor și cântăreața Sofia Vicoveanca, îmbrăcată în straie țărănești de doliu, și a declarat că va purta broboadă neagră un an de zile ca semn de respect pentru toți tinerii eroi căzuți în revoluție. Apoi a cântat colinde. Era minunat! Simțeam că revenim la rădăcinile spirituale tradiționale, că renaștem, că renunțăm în sfârșit la dedublare, că nu mai trebuie să cumpărăm doi brazi, unul pentru Crăciun și altul de pus, concomitent pe balcon, să vadă ochii vigilenți că suntem atei și așteptăm cu emoție Anul Nou și pe Moș Gerilă.

Vedeam pe micul ecran scene cu prinderea unor teroriști. Acum, cei ce se ocupă de dosarele revoluției, procurori și acuzatori, susțin că nu au fost, că nu există niciunul împăiat, pe care să-l pipăie și să ne confirme nouă că am trecut prin halucinații.

Așa o fi, atâta timp cât cei ce fac procesele judecă hârtii, nu oameni. Eu însă cred că au fost niște forțe necunoscute care au terorizat instituții și oameni. Armata a prins mulți, dar nu i-a putut păstra pentru că nu era abilitată, nu avea arest pentru ei. I-a predat miliției, de unde au ieșit oameni curați.

Pavilionul în care funcționam noi, împreună cu Direcția Personal și Departamentul Armamente, condus până atunci de generalul Stănculescu, era în marginea cazarmii. Pe una din laturi se învecina cu cartierul Drumul Sării. Până la gardul despărțitor, din plăci de beton, nu erau mai mult de 20 de metri. Din podul unei case de după gard, printr-o lucarnă, se trăgea foc cu foc asupra birourilor noastre. Cineva ar putea spune că era un simulator. Nu era așa. Gloanțe trase de acolo au perforat geamul fără să-l spargă și s-au înfipt în harta de pe peretele opus. Gloanțele găsite aveau vârful sub formă de piramidă

ascuțită. Le-am avut în mână, erau reale, ajunse într-un birou de la etajul doi. Nu mai văzusem așa ceva, armata neavând în înzestrare astfel de muniție. La parter, spre capătul pavilionului, era biroul Documente Secrete. Subofiterul Ciocănel lucra când a simțit că-i vâjâie ceva pe la ureche. Norocul lui că a sunat telefonul și și-a schimbat poziția, astfel încât glonțul care-l țintea în cap a ratat și s-a înfipt în ficherul metalic din spatele lui. Era același tip de glonț, cu cap ascuțit sub formă de piramidă alungită. Se zvonea că în acea casă ar fi stat o fostă bucătăreasă a familiei Ceaușescu. Dacă era așa, se înțelege că prezenta încredere pentru instalarea unui post de tragere acolo, pentru hărțuirea armatei ce trecuse de partea poporului și a noii puteri.

Cine erau cei care trăgeau? Nu am aflat niciodată. În mod normal, cei care asigurau paza cazărmii, ar fi trebuit să organizeze o scotocire în clădirea respectivă. Nu au făcut-o. Postul respectiv și-a încetat activitatea la o zi după execuția de la Târgoviște.

Din ce motive nu s-a făcut scotocirea? **Foarte probabil de frică. Bănuiau** că dacă intrau acolo, s-ar fi declașat o mașinărie infernală. Apărătorii cazărmii au preferat să instaleze în curte un post de mitralieră, adăpostit oarecum de soclul unui fost panou de propagandă vizuală. Când se trăgea din lucarnă, soldatul de la mitralieră declanșa foc automat. După cum era poziționată arma, nu cred că gloanțele ar fi putut lovi acoperișul. Băteau în zidul casei și mai ales în gardul de beton. Mii de gloațe, fără nici o eficiență.

Ziua de Crăciun a fost liniștită. Am mâncat sarmale și cozonaci la popotă. Primul Crăciun sărbătorit oficial, la vedere.

Urmăream derularea evenimentelor, recunoașterea internațională a guvernului provizoriu, mesajele de solidaritate și simpatie ce ne făceau bine. Făceam parte dintr-un popor eroic. Eram mândri, era minunat. Eram, însă, îngrijorați în legătură cu familiile noastre.

Într-una din zile am fost acasă. Oamenii din blocuri erau terorizați. Se trăseseră focuri de armă prin parcul din curtea interioară a blocurilor și mai încolo spre parcul Romniceanu. Am înțeles, mai târziu, că erau cei de la Academia Militară, care organizează o acțiune de curățare în zonă. Noaptea, din acele locuri se trăgea spre Academie.

Soția mea stătea mai mult în baie. Îi era o frică teribilă. Își făcuse un așternut în cadă. Văzuse, prin geamul ce dădea spre Șoseaua Panduri, că pe clădirea de vis-a-vis, a Uzinelor Chimice Române, se furișau tot felul de indivizi,

mai ales spre capătul clădirii ce dădea spre intrarea în Academie. Vecina noastră, doamna Onciu, învățătoare pensionară, s-a trezit cu un glonț în bucătărie. Îi perforase geamul ferestrei. Ea avea toate geamurile apartamentului spre șoseaua Panduri. Probabil o descoperiseră când, imprudentă, îi observa de la fereastră.

Soția mi-a povestit că a văzut doi-trei oameni, adăpostiți după ceva, pe trotuarul de vis-a-vis, înspre Academie. Unul era rănit, iar celălalt încerca să-l panseze. Presupunea că s-a tras de acolo spre Academie și, bineînțeles, aceia au ripostat.

Cine și de ce trăgeau în Academie, când aceasta era apărată de două tancuri la intrare și soldați în ținută de război, în lăcașurile lor de tragere pe toate laturile? În interior, studenți și profesori echipați și ei de război aveau misiuni de apărare.

Și în provincie ostilitățile continuau. Unitățile erau atacate, sau provocate, și ripostau. Au fost victime în cazărmi și în afara lor. Au fost și incidente și crime intenționate.

Nimeni din generația mea, probabil, nu va afla adevărul. Revoluționarii cer instanțelor militare să afle adevărul, care se reduce la ceva foarte simplu, cine a tras în ei, chiar dacă nu i-a rănit. Procurorii caută vinovați și revoluționarii așteaptă despăgubiri. Adevărul nu va ieși la iveală atâta timp cât militarii armatei sunt vânați. Ei se apără instinctiv prin tăcere, deoarece știu că, în ziua de azi, justiția nu mai este atât de oarbă și corectă cum i-ar sta bine într-un stat de drept. Până una alta armata, prin structură și uniformă, este aproape singurul vinovat identificabil. Cine mai ia în calcul confuzia, contextul, lipsa ordinelor clare, frica și obligațiile militarului, valabile atunci? Militarul care a acționat atunci la ordinul instituției, când ajunge în instanță, nu e apărat de instituție. Rămâne singur, ca și cum n-ar fi făcut, atunci, parte din sistem.

La noi, la unitate, fusese repartizat un milițian, dintre cei puși în subordinea ministerului. Îl supravegheam cu neîncredere, deși omul era pașnic, dar noi nu-l credeam.

Între militari și miliție erau sentimente de respingere, clădite de viață de-a lungul anilor. Principala cauză era invidia pe avantajele bănești pe care ei le aveau și care pentru noi era un argument că suntem subestimați de conducerea țării.

Acum, aveam printre noi un milițian, un simbol al unirii celor două forțe în intenția de a face bine și a fi alături de popor, cum cereau politicienii. Pentru noi era o grijă în plus. Îl vegheam să nu care cumva să fie un diversionist

strecurat abil printre noi. Cei ce răspundeau de apărarea pavilionului l-au plasat ca observator pe terasă, deși asta nu folosea la nimic. Ba, mai mult, era supus unor riscuri inutile. Cineva mi-a ripostat cinic la aceste argumente:

- Lasă-l să stea acolo, să riște, dacă vrea să ne fie prieten!

Slavă Domnului, n-a pățit nimic și după puțin timp, omul s-a dus la treburile lui.

Cimentul efemer al prieteniei de nezdruccinat dintre noi și ei se eroda rapid, mai ales că tot armata era chemată să le rezolve problemele cărora ei nu le mai făceau față.

Deja, România era cunoscută în lume. Revoluția se transmitea în direct. Liderii politici din străinătate ne apreciau eroismul, ne încurajau, trimiteau ajutoare. Ne simțeam în centrul lumii și speram sincer că vom fi ajutați să ne smulgem din mizerie și să ne integrăm în lumea civilizată. Erau victimele căzute la Timișoara și în alte orașe, dar și eroii propriei noastre eliberări. Armata întorsese armele și asigurase astfel victoria revoluției. Ce va urma? Un efort de transformare, de adaptare. Chiar credeam în puritatea oamenilor și în predilecția lor de a se dedica binelui în general. Ce naivitate!

Seara ni s-a stricat sărbătoarea, sau poate că s-a accentuat prin intensificarea emoției. Ne copleșea pur și simplu vestea judecării și executării celor doi. Un comunicat sec fără amănunte anunța că un Tribunal Militar Excepțional își făcuse treaba. Deși ne apărea ca un act de justiție, militarii din noi dădeau un pas înapoi, armata își executase comandantul suprem. Judecata era a tribunalului militar și gloanțele tot ale militarilor. Dar, dacă nu este adevărat! Am așteptat tensionați, toată noaptea, documentarul video promis. Voiam să vedem. Nu înțelegeam de ce nu apare o variantă scurtă cu promisiunea că se va da cea mare, integrală. Doamne, oare ce ar putea conține? Ce grozavii! Ce reacții! În această atmosferă, așteptam să se mai întâmple ceva. Se întâmpla că toată țara se străduia să devină un tribunal, sau pe aproape, unde să fie judecați, în procedură de urgență, teroriștii.

Să vezi procesul și execuția unui șef de stat în fața căruia tremurase mulți ani un popor întreg, era un moment unic în viața noastră. Eram extrem de curios să văd cum se desfășoară un astfel de caz și mai ales ce acuzații grave li s-au adus celor doi, care să motiveze sentința. N-aș fi crezut niciodată că vor fi împușcați. Atâta amar de ani de adulație falsă sau autentică se transformaseră

peste noapte într-o ură nelimitată. Dar de ce, oare, toată obida trebuia spălată cu sânge?

Pe ecranul televizorului erau prezentate atrocitățile de la Timișoara. Scene și imagini oribile, care mai târziu s-au dovedit a fi contrafăcute pentru a servi unei propagande macabre.

Priveam cu oroare și nu-mi venea să cred că imaginile acelea sunt reale, că acea barbarie prezentată cu cinism ar putea fi opera românilor, fie ei și securiști. Înțelegeam însă că imaginile acelea teribile sunt în legătură cu președintele Ceaușescu și că erau retransmise obsesiv, spre a ne spune că pentru aceste crime a fost condamnat la moarte.

Vestea aceasta îmi explica și sensul unui comunicat citit de Virgil Măgureanu, prin care deținătorii civili de armament erau obligați să-l predea în cel mai scurt timp. Revoluția era pe sfârșite, din moment ce nu mai exista niciun pericol ca nefericitul cuplu Ceaușescu să se întoarcă și să forțeze reluarea frâielor puterii.

Înarmarea populației pentru a menține cauza revoluției nu mai avea nici o rațiune. Era armament mult și muniție asupra unor persoane civile cărora le-a fost distribuit, doar pe bază de buletin, să susțină revoluția. Era o nebunie euforică din cauza căreia toți ne simțeam eroi. Dar înarmarea civililor era doar un gest romantic sau se mai urmărise ceva?

După o săptămână eram de serviciu pe unitate. Am fost sunat de cineva de la Clubul „Steaua” (clubul era în subordinea noastră). Îmi cerea voie să vină să-mi predea cu proces verbal un pistol găsit asupra unui cetățean împușcat în fața clubului. Odată cu arma mi-au fost predate și actele acestuia. Cetățeanul era instrumentist la Filarmonica „George Enescu”. Pistolul era ca cele din dotarea noastră. **Era terorist sau îl primise pe buletin? Nu știi!**

Apăruse presa liberă. Cine ieșea din cazarmă, cumpăra cu brațul. Se citea tot, cu o foame de nepotolit. Credeam tot ce se scria. Ziarele erau într-o competiție de schimbare de nume pentru a-și spăla trecutul și a arăta că s-au înnoit peste noapte și sunt trup și suflet alături de revoluție – cauza majoră a poporului. *Scânteia* devenise *Scânteia poporului*, *Săptămâna* lui Barbu devenise pentru o zi liberă. Noroc că și-au dat seama de caraghioslâc, că altfel ardeam cu toții într-o săptămână liberă și perpetuă. Până și presa militară era tentată să-și spună *Armata Liberă*. Dar, era prea mult.

Mult trâmbițata casetă cu execuția cuplului Ceaușescu a fost transmisă spre ziuă. Mai multe amănunte, dar nu atât de spectaculoase precum fusesem prelucrați să așteptăm.

Teribila familie ce ținuse în frică un popor întreg era umilită și ucisă fără milă. Marea aroganță dispăruse, deși protestau, un protest ca o prelungire a ecoului ultimului congres. Fiindcă erau reduși la condiția vinovatului de rând, aproape că nu-i mai uram. Comandantul nostru suprem ieșea din TAB aiurea, ca un moș din sat care încălecuse mârțoaga invers. Era de plâns, de disprețuit. Marele conducător și comandant de oști se întorsese la condiția umană obișnuită, banală, reală și nesusținută artificial.

Am privit pelicula, pe furiș, deoarece eram în post de santinelă la intrarea secundară dinspre casa cu probleme. Dădea încolo, spre cimitirul Ghencea. La sfârșitul transmisiei eram sfâșiat. O lehamite imensă mă presa în stomac. Adică mă simțeam vinovat pentru imaginea noastră de români. Procesul superficial părea o înscenare amatoristică suprarrealistă, cu sentința antepronunțată. Primul act de justiție prin care se despărțeau cele două lumi se înscria perfect în linia de improvizare și neprofesionalism ce începuse cu prima imagine televizată a revoluționarilor, după fuga președintelui. Deci, urma să trăim de acum încolo într-o altă etapă. Am ieșit la aer. Era deja un deget de zăpadă pe prag.

Ningea cu fulgi mari, ca și cum Dumnezeu ar fi vrut să spele mizeria de pe revoluția noastră și să despartă istoria suferinței, umilinței și temerii de viitorul normal care urma să înceapă. Ce naivitate!

Apoi, soldatul de la mitralieră a început să tragă. El nu văzuse execuția. Războiul surzilor continua. Revoluția nu se încheiase încă!

Revoltele militare

După eliminarea familiei Ceaușescu, viața se derula rapid, grăbită parcă să recupereze timpul pierdut. Apar primele partide. Printre cei mai grăbiți se arată a fi țărăniștii și ungurii. Nimeni nu știe cine a chemat sovieticii în ajutor. Singurul care ar fi putut-o face era Militaru. El, însă, nu spunea nimic, lăsând să plutească misterul peste această solicitare pe care nu și-o asuma nimeni în mod explicit, ceea ce i-a adus multă antipatie, chiar un curent de ostilitate. În momentul în care l-a trimis pe generalul Gușă la Buzău, subordonații unui șef din Marele Stat Major apreciat și foarte agreat de stat-majoriști, dar și de ceilalți care-l cunoșteau pentru corectitudinea și fair-play-ul lui, și pentru experiența sa la trupe, au început să comenteze. Dar nu numai ei, aproape în fiecare direcție centrală era un motiv de nemulțumire. Se aflase deja că prima grijă a lui Militaru, după ce se instalase ca ministru, a fost să-și ceară dosarele de urmărire informativă, faimosul *Corbu I și Corbu II*. Nu eram naivi să nu știm de ce. Lumea se aștepta la o vânătoare de vrăjitoare și la o înlăturare sau pedepsire a oricui i-ar fi comentat ordinele sau părerile.

Desigur, în armată, comentarea ordinelor este interzisă prin regulament. Dar, multe fuseseră interzise în România până în acel Decembrie al Revoluției. Noi credeam că Revoluția va instaura un demers democratic și că ar trebui să se țină cont de părerile exprimate, înainte ca o inițiativă să devină ordin sau regulament. De fapt, nu mai eram siguri pe regulamente, din moment ce Constituția fusese suspendată. Credeam, în acele momente, că și celelalte legi, respectiv regulamente, care-și avuseseră izvorul de drept în Constituție, nu mai sunt valabile. Și chiar așa era cu multe dintre ele. Multe fuseseră parțial politizate și acum începuse o muncă mișaloasă de anulare a acelor prevederi.

Un al doilea motiv de incertitudine și îndoială era legat de însăși persoana ministrului. Pentru noi, el reprezenta trecutul, un trecut în care răzbunările luau chipul luptei de clasă. Acum, eram într-o nouă etapă, cea a unei democrații autentice, în care nu mai sunt ascunzișuri și poleieli peste lucruri dubioase.

Nu puteam să înțelegem de ce Ion Iliescu îl numise ministru al apărării. Noi, foștii subordonați ai lui Ilie Ceaușescu, aveam alte motive de îngrijorare în plus. Ce va face ministrul apărării cu activiștii de partid din armată, ce li se va întâmpla ofițerilor ce lucraseră la contrainformații? Vom fi trimiși în detenție, după modelele practicate de puterea comunistă în anii '50? Nu ne puteam imagina rolul nostru în armata viitoare. Stăteam consemnați în pavilioanele noastre, și nimeni nu ne spunea nimic. Știam doar ce se transmitea la televiziune.

Ziua de 26 decembrie părea a aduce puțină lumină în chestiunea rușilor. Iliescu declara la televizor că nu a cerut ajutorul sovietic, dar că a ținut legătura permanentă cu sovieticii și că nici ei nu erau dispuși să intervină. Nu-l credeam pe deplin. Consideram că, în realitate, era o modalitate diplomatică de a ieși din încurcătură, în urma ostilității manifestate de populație împotriva intervenției. Cu certitudine, însă, vom rămâne în sfera de influență sovietică, credeam noi.

Condițiile mizere în care trăiam în acele zile parcă erau menite să ne întărească sentimentul de înstrăinare și incertitudine. Pe holuri mirosea îngrozitor a urină și a tutun. Nu avea cine să facă curățenie, să spele. Femeile de serviciu, ca de altfel toate femeile, nu mai veniseră în unitate din 22 decembrie, după ce fugise Ceaușescu. Era o măsură de protecție. La ce să fie expuse inutil pericolelor ce ar fi putut apărea pe ruta locuință-serviciu? Mai mult, nu exista niciun fel de condiții de cazare pentru ele. Ofițerii tineri au început să măture, să spele cât se putea. Nu exista niciun fel de detergent. Mirosul nu se lăsa dus. Lenjeria și păturile pe care le foloseam erau luate de la soldați. Mai mult sau mai puțin spălate, în condițiile de sărăcie existente în unități. M-am trezit plin de păduchi. Mi-am anunțat colegii și soția, ca să nu-i contaminez. M-am ras zero din cap până în picioare. Mă simțeam murdar și inutil. Eram însă soldat, îmi asumasem această condiție mai demult și eram hotărât să mă comport ca pe front.

Ideea radicală de eliminare completă a comuniștilor a fost lansată în Piața Palatului. Despre faimosul rol conducător al partidului nici nu mai putea

fi vorba. Totuși, eliminarea unui partid se considera antidemocratică. Partidele trebuiau scoase din fabrici și instituții, orice culoare ar fi avut. Din instituțiile militare cu atât mai mult.

Depolitizarea totală a armatei ni se părea o chestiune foarte logică. Armata urma să se întoarcă la tradițiile ei antebelice și să fie preocupată doar de apărarea țării, fără ideologii partinice și preocuparea de a implementa în mintea militarilor ideile și doctrinele vreunui partid politic. Ne era clar că ne vom reeduca, dacă îmi este permis termenul, și vom fi redistribuiți în statele majore sau în instituțiile militare de cultură, care nu credeam că vor fi desființate, deoarece aveau o lungă istorie în spate și un rol bine definit. Urmau, desigur, să fie curățate de balastul ideologic. Ca și noi, de altfel.

În legătură cu dispariția partidului comunist ne-am lămurit în preajma Anului Nou, când un grup de inițiativă a vorbit în numele comuniștilor, propunând recunoașterea partidului, în mod oficial, iar noua formațiune rezultată să participe la alegerile democratice care vor fi organizate. Era în spiritul vremii.

Diferite segmente sociale făceau presiuni pentru anularea unor măsuri abuzive și pentru renunțarea la acele obiective ce nu erau justificate, în condițiile în care populația avea ca primă necesitate ameliorarea condițiilor de trai.

Armata își dorea recâștigarea dreptului de a se instrui, de a reveni la rosturile ei tradiționale și logice. Oprirea lucrărilor la Casa Poporului, la canalul București-Dunăre, pe unele șantiere mari de construcții însemna și renunțarea la forța de muncă ieftină.

Armata revenea în cazărmi, se reîntorcea la instrucție, la rosturile sale. În sfârșit, armata devenea armată și-i vor fi suficiente pentru pregătire regulamentele respective.

Într-una din zile a trecut prin unitatea noastră colonelul Lucian Culda. A stat de vorbă cu ofițerii din conducere, respectiv șefii de secții. I-a informat că a fost la ministru, că acesta i-a propus funcția de general și numirea în fruntea fostului Consiliu Politic Superior, pe care avea misiunea să-l curețe după cum va crede de cuviință și să-l transforme într-o structură de educație a armatei. Urmau să fie opriți oameni cu studii adecvate, cei care nu au avut funcții de conducere și care, dincolo de accentele politice inerente, au avut o activitate benefică pentru armată.

Ceilalți vor fi trimiși în statele majore, în birourile pregătirii de luptă etc.

A rugat pe toată lumea să dea dovadă de disciplină și să aștepte, deoarece ministrul este foarte supărat pentru protestul colectiv pe care i l-am înaintat, contrar uzanțelor militare, și care putea fi considerat un început de revoltă.

Colonelul Lucian Culda avea credibilitate. El a reușit să-l liniștească pe ministru, iar argumentul forte era că a fost coleg cu noi și ne cunoaște pe fiecare în parte.

Ne cerea, de asemenea, să-l acceptăm ca ministru, din moment ce a fost numit. Cred că nu eram singurii în acea stare de indisciplină. Unele dintre protestele scrise ale militarilor au ajuns și la Ion Iliescu. În acea situație de instabilitate politică și de putere politică insuficient consolidată, o răzmeriță militară ar fi fost un dezastru.

Ordinele puteau fi blocate pe scara ierarhică și organismul militar n-ar mai fi funcționat. Și așa, deși se afla în stare de alarmă, disciplina militară era destul de afectată. Comenzile ezitante, neacoperirea legală a prezenței trupelor în stradă împotriva cetățenilor revoltați creau o stare de disconfort și nesiguranță în rândul ofițerilor. Încet, încet se însemna în rândul militarilor sentimentul vinovăției fără... Vinovăție și frica de viitor. Mai mult decât atât, o armată care timp de 20 de ani fusese educată în spirit național și pregătită pentru un război total de apărare a țării, nu mai putea accepta un comandant, respectiv un ministru filosovietic. În numele cui conducea acesta armata română, din moment ce o jignea profund prin chemarea trupelor rusești în România pentru a rezolva problema atacurilor teroriste?

Era o invitație de ocupație militară, ceea ce era inacceptabil pentru ofițeri, care păstram vie în amintire invazia Cehoslovaciei din 1968, invazie care a avut loc în numele „prieteniei“.

Concluzia era simplă. Noul ministru nu avea încredere în armata care i se încredințase. Acest sentiment aproape se vedea, iar armata la rândul ei nu avea încredere în el. Militarii se puteau aștepta la orice din partea lui.

6 ianuarie 1990, dimineața, am fost convocați la sala de conferințe a Marelui Stat Major. La început am crezut că generalul Militaru ne cheamă să ne beștească sau să ne pedepsească pentru acel protest colectiv pe care i-l trimisesem. Temeiuri legale avea, deoarece în armată este interzis să se facă rapoarte colective.

Pe drum ne-am dat seama că și alți ofițeri din celelalte direcții centrale, cu sediul în aceeași cazarmă, se îndreptau spre sală. Deci, urma să ne pedepsească în fața întregii suflări. Mergeam cu inima strânsă, cu teama în suflet. Nimeni nu ne spusese pentru ce suntem adunați. Nu se știa scopul acestei convocări a ministrului. În fața sălii era aliniată o companie de infanteriști cu armament și în ținută de război. Ne-am privit unii pe alții îngrijorați, căștile metalice ale soldaților ne inspirau teamă. Șeful meu mi-a șoptit: „Buciulică, nu mai ieșim de aici!”. Ne și execută, mi-a trecut un gând prin minte.

Cred că așa gândeau foarte mulți dintre cei ce intrau în sală, defilând prin fața luptătorilor. Fiecăruia dintre noi i se putea găsi o vină capitală. Modelul de proces și execuție a Ceaușeștilor putea fi multiplicat.

Pe scenă erau doar două scaune, fără nici o tribună. Ca în scenografia unei piese de Ionesco. A apărut ministrul însoțit de Virgil Măgureanu, ca reprezentant al CFSN-ului și al lui Ion Iliescu. Generalul Militaru a spus că a convocat această adunare deoarece există nemulțumiri în rândul ofițerilor din Marele Stat Major și din alte direcții centrale în legătură cu prezentul și viitorul armatei, dar și cu el, ca ministru al apărării. A fost sesizat CFSN, care a hotărât să afle direct care e starea de spirit și cum se pot soluționa disensiunile. Apoi, s-a retras sub motivul că-l lasă pe Virgil Măgureanu singur, pentru a nu fi acuzat că încearcă să-i blocheze pe militari, când își vor exprima opiniile.

S-au auzit huiduieli și vociferări. În sală erau aproape trei sute de persoane. Ne priveam unii pe alții îngrijorați, Eu, cel puțin, credeam că este o manipulare grosolană. Huiduielile pregăteau terenul pentru ceea ce va urma. Adică, oamenii îl vor dezaproba pe ministru și pe ceilalți rezervați reînviați de revoluție. Afară ne așteptau militari înarmați. Presupuneam că ministrul va asculta din culise sau prin cablu, iar vorbitorii vor fi arestați la ieșire. Sau cine știe ce putea pune la cale.

Atmosfera era încărcată. Câteva doamne ofițere se plâneau isteric. Plânsul lor a durat pe tot parcursul ședinței. În deschidere, a vorbit colonelul Șarpe, de la Direcția de Informații. A prezentat o informare succintă despre nemulțumirile ofițerilor și neliniștea generală care a cuprins aproape întreaga armată. Oamenii așteptau clarificări, măsuri imediate de transformare, nu un proiect de viitor. De la conducerea ministerului, nimeni nu spunea nimic oamenilor.

Pe colonelul Șarpe l-au urmat la microfon mai mulți ofițeri. În glasurile lor se simțeau revolta, neîncrederea, teama, dar și un soi de bravadă

revoluționară. Erau în situația de a vorbi în numele colegilor, sau de a-și asuma cu de la sine putere acest rol, contra ministrului apărării, cu reproșuri împotriva conducerii de stat. Era un moment unic, insolit, în istoria armatei române.

Oamenii au spus că nu au încredere în acest ministru cu dosare de spionaj, că are un comportament răzbunător și că s-a înconjurat de vechea gardă, care nu e pregătită pentru democratizarea armatei, ci pentru tragerea ei înapoi într-un nou stalinism.

Femeile plâneau, bărbații erau extrem de crispați. Cei mai tineri huiduia din când în când, sau strigau "să plece" când auzeau numele lui Militaru.

Ofițerii mai tineri doreau o modernizare radicală, având ca model armata occidentală, nu modelul rusesc al generalilor reactivați, care rămăseseră cu modul de gândire de dinainte de 1968. Întrebarea care se repeta mereu era : ne întoarcem la stalinism? Militaru era acuzat că nu-și poate stăpâni deprinderea de trădător și că din acest motiv a cerut intervenția rusească.

S-au cerut explicații privind alungarea generalului Gușă la Buzău, precum și asupra greșelilor ce i se impută și-l fac vinovat în fața conducerii.

Virgil Măgureanu a fost întrebat de ce a fost numit generalul Militaru, un general desprins de mult de armată și cu un trecut dubios. S-a mers atât de departe încât s-a propus ca ministrul apărării să fie ales de militari prin vot, invocându-se democrația imperiului roman, unde legiunile îl alegeau pe împărat. Replica lui Virgil Măgureanu a fost una ironică: – Domnule maior, perioada la care vă referiți era pe curba decadenței, care a dus la prăbușirea imperiului roman. Noi vrem altceva!

Dincolo de acest gen de picanterii, Virgil Măgureanu a adoptat o poziție de neutralitate diplomatică, rezumându-se la a colecta problemele și propunerile. Acestea urmau a fi analizate. Vom avea un răspuns în cel mai scurt timp.

Ne-a îndemnat la calm și responsabilitate patriotică, invocând situația grea a țării și efortul tuturor de a o face să intre în normalitate. Nu s-a angajat cu nimic. Nu avea mandat pentru asta. Ba, dimpotrivă, a încercat, la modul general, să-l apere pe Militaru. Nimic explicit însă. A invocat instabilitatea socială și nevoia de reconstrucție instituțională. Ne dădea de înțeles că Militaru nu va fi schimbat, dar și că nu va fi lăsat să facă ce vrea cu armata. Ne sugera să intrăm într-o stare de disciplină caracteristică armatei. Democratizarea și

modernizarea armatei, evoluția ei în viitor sunt teme majore și vor fi supuse dezbaterii publice.

Ne era clar că Militaru este sprijinit de ceilalți din conducere și că nu vom avea nicio șansă să-l schimbăm. Vorbeam degeaba.

Ofițerii din sală se simțeau frustrați, frustrare care urca până la înălțimea scenei pe care stătea, singur, trimisul lui Ion Iliescu.

Puteam pleca. Puteam ieși din sală fără să fi câștigat ceva. Dimpotrivă, pierdeam și ce mai era de pierdut din speranță. Afară. Ce ne aștepta afară? Subunitatea aceea înarmată pe lângă care trecusem și ne apărea ca un pluton de execuție. Știam din istoria Franței cât de fragil este omul în revoluții.

Afară nu mai era nici urmă de soldați. Oamenii aceea tineri, speriați și oboșiți, fuseseră sculați cu noaptea în cap și puși să-și strângă așternuturile și să evacueze sala în care urma să intrăm noi, convocați de ministrul apărării.

A doua zi, am fost convocați din nou. În scenă a intrat Ion Iliescu, urmat de Virgil Măgureanu, dar nu și de ministru. Prezența lui demonstra importanța situației, care era mai gravă decât credeam noi sau așa era ea percepută de cei din noua putere. Evident că fără sprijinul armatei sau cu o armată în opoziție evoluțiile erau imprevizibile. În fața noastră era șeful provizoriu al statului. Avea nevoie de o armată stabilă.

Iliescu ne-a dat dreptate în multe probleme. Oamenii le invocaseră, cu bună credință. Iliescu a apelat din nou la conștiința noastră patriotică, pentru a sprijini refacerea țării. A propus desființarea structurilor de partid din armată și interzicerea oricăror organizații politice în condițiile de pluripartidism.

Cineva a cerut ca ofițerii intrați în armată preferențial, pe criteriul purității de clasă, să fie îndepărtați sau reevaluați și trimiși în funcțiile care li se potrivesc ca nivel de pregătire militară. Da, aceasta era o problemă, deși numărul lor nu era foarte mare. Chestiunea era mai mult morală și de autoritate. De principiu, unii proveneau din chelneri și șoferi, cu un stagiou muncitoresc, chipurile, de doar câteva luni, dar care contase foarte mult pentru promovarea lor în funcții. Erau considerați a avea o conștiință muncitorească sănătoasă și deci erau mai atașați de partid, mai îndatorați și recunoscători. Se știa că în școli au locuri preferențiale și erau notați cu o indulgență nepermisă și scandaloasă, mai ales în ultimii ani. S-a cerut ca armata să facă armată, să nu mai fie deprofesionalizată prin trimiterea la muncă pe șantiere și în agricultură. Cerințele noastre au fost admise de Iliescu.

Întrebat despre generalul Gușă, Iliescu a spus că îi recunoaște unele merite de la Timișoara, dar că, întors la București, s-a arătat nehotărât, ezitant și a făcut multe greșeli pe care i le pune pe seama stresului și a oboselii, motive pentru care nu a putut fi numit ministru. Unele lucruri nu pot fi spuse, ne-a precizat, dar motivul principal pentru care a fost trimis la Buzău a fost și acesta.

Mai târziu, în acel an, un coleg de redacție, prieten bun cu generalul Gușă, i-a luat acestuia un interviu la Buzău. Atunci, generalul i-ar fi spus că n-a dorit să plece din București, dar s-au făcut presiuni asupra lui, ba chiar ar fi fost o tentativă de asasinat. Cineva ar fi tras asupra lui într-o dimineață când se urca în mașină, dar șoferul l-a trântit la pământ, salvându-l. Se întâmpla în ajunul Anului Nou. A înțeles că nu are de ales. A plecat simțindu-se obosit, bolnav și dezamăgit. Boala cancerigenă ascunsă, favorizată de fumatul excesiv și de stresul ucigător din timpul evenimentelor, îl rodea pe dinăuntru. Acum mai trăia și această dezamăgire imensă. De fapt, era în dezacord cu Militaru. Cât despre Militaru, Iliescu ne-a explicat că la numirea lui în funcția de ministru s-a ținut cont de trecutul său de bun militar și comandant, de opoziția față de regimul Ceaușescu și de rolul jucat în evenimente. Ofițerimea era dezamăgită. Nimeni nu credea o iotă în ceea ce privește atitudinea lui de disident și luptător anticomunist. Din sală se auzeau huiduieli. Ne-a cerut să ne calmăm, să avem răbdare, să înțelegem situația, promițându-ne că se va mai analiza. Cu alte cuvinte, întâlnirea cu șeful interimar sau provizoriu al statului s-a încheiat cum a început. Ne-am întors la treburile noastre, convinși că nimic nu se va schimba. Eram în faza meritocratică a societății. Un nou ilegalism.

Reparații și proteste

La conducerea unității noastre a fost numit, în locul lui Ilie Ceaușescu, proaspătul general Lucian Culda, sociologul contramarxist trimis la Academia Militară. Sarcina lui era de a restructura unitatea și a o adopta noilor cerințe ale armatei. Prima măsură a fost îndepărtarea zeloșilor și loialiștilor și oprirea celorlalți, care aveau și studii superioare civile. Unii urmau să se ocupe de cultură și educație în armată și alții de sociologie, psihologie, pedagogie.

S-au întors în unități ofițerii direcționali, ce stătuseră pe timpul evenimentelor prin comandamentele de armă. Au fost avansați la excepțional și li s-au recunoscut meritele în revoluție. Printre ei a fost și colegul și prietenul meu, maiorul Stancu Valentin. El era direcțional pentru Comandamentul Aviației și Artileriei Antiaeriene, cu sediul în Băneasa. De acolo, nu știu prin ce împrejurare, a ajuns la Palatul Primăverii, unde și-a asumat apărarea acestuia. Când a ajuns acolo cu militarii din grupul său, forțele de securitate își părăsiseră posturile, iar țigăncile ieșeau din clădire îmbrăcate cu blănurile Elenei Ceaușescu. Un individ cu un televizor color în brațe. I-a întors din drum și i-a obligat să lase lucrurile la locul lor. Meritul lui este că a salvat într-un fel palatul. Acolo l-a cunoscut pe Răzvan Theodorescu și s-au împrietenit.

Nouă, cumișilor care îndeplinisem ordinul de consemnare în unitate, unele avansări ni s-au părut dubioase căci le primeau cei ce încălcase ră consemnul și ordinele. Dar asta era, trebuia să ne obișnuim. Au fost avansați și cei uitați în anul precedent de Elena Ceaușescu. Printre ei și eu, dar fără nici o ceremonie. În armată începea astfel perioada în care se făceau avansări în grad cu batalionul, dacă e să exagerăm un pic. Generalul Stănculescu, ajuns ministru, a continuat acest val inflaționist de avansări, ceea ce a creat, mai târziu, probleme enorme procesului de reformă în armată. Au urmat 17 ani de creșteri și descreșteri reformiste și tot au mai rămas de eliminat din sistem

aproape 1500 de ofițeri superiori în anul 2008. Una dintre cauze se regăsește în gestul populist de atunci.

După sistarea investițiilor în marile obiective economice, printre care Canalul București-Dunăre, Casa Poporului etc., militarii au început să fie retrași în unitățile de proveniență. Erau abrutizați și rebegiți de frig. Printre ei foarte mulți recidiviști, firi voluntare călitate în închisori în spiritul revoltei față de sistem și autorități. Această categorie de oameni era greu de stăpânit. Ofițerii care îi comandau se contaminaseră prin comportament și deprinderi de la ei. Se simțeau un fel de semipușcăriași fără să fi făcut pușcărie.

Șantierul îi dezobișnuise de a mai fi militari. Pe de altă parte, se simțeau îndreptății moral să ceară alte condiții, după ce fuseseră tratați precum sclavii. Cei cu cazier juridic nu se sfiau să-i înfrunte pe comandanți. Pe de altă parte, nici ofițerii cu care fuseseră pe șantier nu se comportau cum trebuie, unii dintre ei îi privaseră de anumite drepturi bănești sau de învoire și odihnă, folosind, desigur, tertipurile de acoperire. Era momentul să ceară dreptate. Ca urmare, au apărut protestele. S-au văzut pentru prima dată militari în uniformă protestând în fața Guvernului. Era o imagine îngrijorătoare. Dacă soldații nu mai ascultau și ieșeau în stradă să protesteze, armata însăși era la un pas de disoluție. Noroc că fenomenul nu era generalizat. Dar, ne amintea de insurecția bolșevică. La Topraisar, câteva sute de oameni au ieșit din unitate și au mărșăluit spre Constanța, cu gândul de a pleca spre București. Norocul a făcut ca la comanda Diviziei de la Constanța să fie un fost atașat militar la Viena. Acest general s-a dus în întâmpinarea lor, le-a dat dreptate și le-a creat impresia de solidaritate, punându-se în fruntea marșului, a intrat în negocieri și i-a potolit. Au renunțat să mai plece la București.

Câteva zile mai târziu, eu am fost trimis la Suceava. Acolo funcționa un centru de construcții de nivel batalion, în care își făceau armata numeroși tineri ce avuseseră probleme cu justiția. Când Ceaușescu a început marile programe de investiții care aveau nevoie de o imensă forță de muncă, încorporarea tinerilor nu a mai fost selectivă. Cei care fuseseră condamnați pentru diferite delictе sau proveneau din școlile de corecție, erau trimiși automat în detașamentele de construcții sau în minierit, îndeosebi în Valea Jiului. Mineritul militar fusese pus în sarcina armatei după faimoasa grevă a minerilor, în care Ilie Verdeț fusese sechestrat în mină.

Condițiile de locuit pe șantiere erau înfiorătoare. Blocuri neîncălzite, spații imense, brutalitate cât cuprinde, pedepse, mâncare proastă. Munca

la normă și plata simbolică făceau ca acești tineri să se simtă mai rău ca în pușcărie. Umilința devenise un mod de viață, iar armata o obligație absurdă în care trebuia să devii sclav. Mă refer desigur la cei de pe șantiere, la cei din mine. Ofițerii lor, mulți dintre ei cu probleme la dosar. Cea mai mare vină a lor era că au rude rămase sau fugite în străinătate. Dar trimiterea pe șantiere începea a fi considerată o condiție pentru promovare, ceea ce este aberant pentru o armată menită să apere țara, nu să-i zidească blocuri.

Ministrul Militar a decis că, în caz de răzvrătiri militare, ofițerii din fosta subordine a lui Ilie Ceaușescu să fie trimiși pentru calmarea spiritelor. Decizia avea mai multe explicații: fie credea că avem puterea de convingere și argumentele necesare pentru aceasta, fie că nu uitase gestul nostru de protest și indignare și căuta un mijloc de a ne compromite, de a ne face răspunzători de revoltă.

Adevărul este că s-a reușit în toate cazurile repartizate. Colegii mei au știut să domolească spiritele. Principalul factor de convingere era însă faptul că eram trimiși de ministru, că veneam de la București și că vorbeam cu ei de la egal la egal. Evident nu le puteam rezolva multe lucruri pe loc sau la nivel local, dar le explicam aceasta și ei înțelegeau.

Multora dintre acești tineri li se întâmpla pentru prima dată de când erau militari că li se vorbea omenește. Pentru noi nu conta că sunt recidiviști, din moment ce își plătiseră greșeala cu vârf și îndesat, ne interesau problemele de moment, generate de sistemul militar și mai ales de indivizi. Dacă îi mai întrebam și ce planuri au pentru viitor, ce șanse, ce speranțe, îi câștigam și mai mult. Simțeau că sunt ofițeri care îi pot vedea ca pe niște oameni, că îi pot înțelege.

Acești tineri, împreună cu mulți dintre comandanții lor direcți, de grad mic, erau abrutizați de munca grea, de relațiile interumane dure, de umilință și desconsiderare, de condițiile de viață situate mult sub acceptabil. Practic se simțeau ca niște condamnați la muncă silnică. Chiar și în unitatea lor din Suceava condițiile nu erau strălucite. Se încălzeau cu reșouri, era igrasie și cea răceală specifică de cazarmă, accentuată și de neglijențele manageriale și de o atmosferă de ostilitate prost mascată.

În esență, tinerii doreau să nu mai muncească, ci să fie pregătiți ca militari, dacă tot au fost chemați să facă armata. Evident, că așa ceva puteam să promitem fără reținere, căci la București lucrurile se mișcau exact în acest sens. Dar, nimic nu se poate face peste noapte. Era nevoie de ceva timp pentru organizare.

Democratizare și dezordine

În Capitală, lucrurile se derulau alert. Răsăreau partide noi, unele bizare, altele comice. Circula chiar o glumă, cum că la condițiile cerute pentru înființare, fiecare scară de bloc putea avea partidul ei.

Profesorul Ștefan Cazimir de la Universitatea București a vrut să facă o glumă gen Caragiale și a înființat Partidul Liber Schimbist, la care au aderat destui intelectuali și care a reușit să și intre în Parlament. Este o expresie a umorului funciar, dar și o dovadă a fragilității socio-politice.

Interesele unor grupuri și categorii sociale încercau să se coaguleze în partide politice sau în jurul lor. Dar naivitatea oamenilor era exploatată cu nerușinare de lideri anonimi care își vedeau numai propriul interes. Partidele politice erau naive, improvizate, populiste și foarte fluide.

Urmăream evoluțiile cu speranța că se va întâmpla ceva serios, că vor apărea lideri impunători, având în minte imaginea politicianilor interbelici. Ne făcea extrem de bine să avem un premier poliglot, prezentabil și bine primit în Occident. Partidele istorice și-au dat seama că au pierdut momentul oferit de revoluție și încercau să forțeze preluarea puterii. Liderii lor însă, chiar dacă aveau prestație, păreau desueți în încercarea de a întoarce țara înainte de război. Transformarea FSN în partid politic a produs o supărare enormă, deoarece participarea lui la alegeri însemna bararea din start a celorlalte partide, toate mici și slabe, de a intra în scena politică activă.

Parlamentul provizoriu lucra în transmisiune directă. Circul era total. Caragiale dacă ar mai fi trăit, ar fi murit de invidie. Realitatea despre care scrisese el la sfârșit de secol XIX se repeta cu mult peste așteptări, după un veac.

Prima jumătate a anului 1990 a fost extrem de instabilă, incursiuni minerești, greve, mișcări de stradă, încercări de înlăturare a puterii, respingerea

partidelor tradiționale, reorganizări de ministere, procese, alegeri. O nebunie! Se făcea mereu apel la armată să apere instituțiile fragile ale statului.

Armata a început să iasă din starea de euforie. Lumea a uitat repede lozincă „Armata e cu noi!” și o înlocuia cu „Armata a tras în noi”! A apărut ideea purificării, care din fericire nu a fost acceptată de armată.

Atacurile împotriva armatei și ofițerilor nu erau doar de nivel teoretic, adică în presa liberă. Asociațiile revoluționarilor doreau o vendetă cu orice preț. Cele mai vehemente centre erau la Cluj și la Timișoara, stimulate în mare măsură de Proclamația de la Timișoara, din martie 1990, prin binecunoscutul punct 8 al lustrației. Procurorii militari trimiși pe vremea evenimentelor în stradă alături de trupe și care le-au garantat atunci legalitatea acțiunilor au sărit în barca revoluționarilor, probabil dintr-un sentiment acut de vinovăție, și au devenit acuzatorii cei mai înfocați ai militarilor.

O parte relativ mică a orășenilor devenise foarte ostilă armatei. Se făcea multă gălăgie pe tema abuzurilor făcute de ofițeri în timpul revoluției și acest lucru i-a scos în față pe radicali, iar televiziunea prin efectele ei inerente crea o imagine de generalizare. Familiile ofițerilor aveau în vizor de ei, dar desigur nu numai acestea, căci se producea o generalizare, se simțeau amenințate fizic.

Zvonistica fabrica rapid tot felul de povești fanteziste. Cu certitudine, militarii din marile garnizoane, unde se înregistraseră și multe victime, aveau toate temeiurile să se simtă amenințați de răzbunări rebele și de acuzații publice mai mult sau mai puțin fondate. În acest context, militarii din Timișoara au decis să trimită la București, la CFSN, o delegație care să prezinte situația și temerile lor și să ceară guvernului măsuri de protecție.

Grupul de la Timișoara, dominat de aviatori și grăniceri, venea cu un mandat îndreptățit, stabilit clar de cadrele militare din unitățile reprezentate. Odată ajunși în Gara de Nord, timișorenii au fost contaminați de idei noi, venite din altă parte, care excedau interesele garnizoanei respective. Mai mult, cerințele se politizau. Este greu de spus cine i-a infestat și ce se urmărea în realitate.

Până în Piața Victoriei, cerințele lor au fost îmbogățite cu solicitarea de a fi demis ministrul de interne, chestiune bizară în gura unor militari. Se cerea și demiterea lui Militaru și democrație în armată.

Demiterea ministrului apărării exprima într-un fel poziția armatei, la o privire din exterior, democratizarea armatei însă ne apărea destul de vagă și fără model. Dar ce aveau militarii cu ministrul de interne? Deja, delegația își depășise mandatul și nu mai reprezenta garnizoana Timișoara. Nici democratizarea armatei, în concepția în care era abordată, nu făcea parte din mandat.

Acest grup devine brusc Comitetul de Acțiune pentru Democratizarea Armatei (CADA) și își asumă rolul de a reprezenta interesul militarilor din toată armata. În data de 12 februarie apare un Apel în 13 puncte, având ca teme redefinirea rolului și funcțiilor armatei în noua conjunctură, aflarea adevărului despre rolul armatei în Revoluție, schimbarea generalului Militaru cu un ministru civil.

La prima vedere, opțiunile erau corecte și în spirit democratic, dar ele vizau, aproape în exclusivitate, chestiuni politice. Iar în spatele lor se ascundea dorința de putere politică a unor lideri gălăgioși. Aceștia nu mai erau cei veniți de la Timișoara, ci unii de la centru. Printre ei: Mircea Chelaru, Ion Bărbuță, care lucra în Consiliul Politic Superior, Ion Didoiu, de asemenea, un aviator din Comandamentul Aviației și Artileriei Antiaeriene.

Prin CADA, nemulțumirile armatei și ostilitatea față de generalul Militaru se oficializau. Comitetul a început să preseze nivelurile înalte și să se situeze oarecum pe deasupra armatei. Ei discutau cu primul ministru, cu ministrul apărării.

Mai mult, își pierdeau neutralitatea sau echidistanța politică, lăsându-se manipulați de interesele altora. Mai ales, forțele de dreapta îi aveau în vizor și doreau să-i folosească în interes propriu.

La început, cadrele militare i-au privit pe caduștii cu simpatie, considerând că fac un lucru bun.

Principala lor preocupare, cel puțin la nivel declarativ, era introducerea democrației în armată. În definitiv, democratizarea făcea parte din modernizarea armatei. Dar cât și ce trebuia democratizat nu știa nimeni cu claritate. Nimeni nu se preocupa de o definiție unitară a democrației în armată. Se emiteau diverse idei printre care: umanizarea relațiilor intermilitare, eliminarea tonului dictatorial din practicile comandantilor, grija față de subordonați etc.

Se formaseră comitete de acest tip în foarte multe unități. Curând, însă, acești ofițeri, care în unități nu aveau un grad mai mare de maior, și

aceștia puțini, au început să pretindă că ei dețin soluția democratizării și comandamentul nu poate lua hotărâri fără consultarea lor. Presa militară se contaminase și ea și îi susținea, fără să sesizeze că mai repede sau mai târziu va fi afectată unitatea de comandă și funcționarea sistemului militar. Cadiștii aminteau izbitor de comisarii din armata lui Lenin.

Erijarea acestor ofițeri în lideri ai democratizării a început, la un moment dat, să fie privită cu suspiciune. Ei răsăriseră dintre noi, urmaseră aceleași școli și fuseseră înregimentați în aceleași organizații politice obligatorii, ca și noi, neliderii democrației. Ce anume le dădea dreptul și le conferea autoritatea necesară pentru a ne învăța democrația și a impune ei niște reguli noi de conduită într-un organism care funcționa după regulamente? Ofițerimea și-a dat repede seama că aceste comitete sunt influențate din afara unităților, de anumite interese politice.

Nemulțumirile din armată și presiunea exercitată de această organizație i-au determinat pe președintele CFSN și pe Petre Roman, ca prim-ministru, să-l înlocuiască pe generalul Militaru și să-l aducă la apărare pe generalul Stănculescu, care era ministru la Economie în acel moment. În sfârșit, ofițerii aveau sentimentul unei reparații logice și realiste. Cadiștii și-au asumat rapid acest succes, mai ales că fostul ministru îi respingea de fapt, ca fiind neadecvați pentru specificul instituției militare.

Ofițerii ce lucrau în direcțiile centrale ale ministerului și în Marele Stat Major aveau și ei mari rezerve față de rolul pozitiv al acestei organizații, sesizând nuanțele politice din spatele aparențelor. În consecință, nu le erau admise întrunirile în birourile din instituțiile în care aceștia lucrau. Cadiștii se întâlneau, câte 2-3, uneori patru, pe aleile dintre pavilioane. Îi surprindeam pe geam și-mi anunțam colegii „Uite, măi, ăștia iar ne conduc din tufiș!”

Generalul Stănculescu, vulpe bătrână trecută prin multe, i-a intuit foarte bine pe cei din conducerea centrală și i-a chemat la o consultare, pe 18 februarie, imediat ce a preluat funcția de ministru. I-a ascultat, le-a dat dreptate și le-a promis că îi va consulta în toate deciziile importante pe care le va lua. Aceștia și-au declarat imediat loialitatea și susținerea necondiționată pentru ministru. Pentru a-și întări parcă spusele, ministrul i-a numit pe cei mai vehemenți în funcții foarte importante. Maiorul Chelaru a primit conducerea Securității, care intrase, după cum se știe, în subordinea armatei, și mai

apoi prin martie s-a înființat SRI-ul și l-a expediat atașat militar în Iordania. Pe maiorul Bărbuță l-a numit șef al Direcției Cadre și Învățământ cu misiunea de a adapta politicile din domeniu la noile cerințe. După un timp oarecare l-a expediat la Centrul de Expertiză Psihologică al ministerului, motivând că are expertiza necesară pentru a-l conduce, acesta fiind psiholog. Aceasta după ce s-a luat decizia de desființare a CADA.

Generalul Stănculescu a procedat așa pentru a avea mișcarea sub control și pentru a-i potoli pe liderii cei mai înfocați, anihilându-le elanul revoluționar prin responsabilizarea față de armată, prin importanța funcției. A fost o mișcare inteligentă prin care a urmărit să nu și-i facă adversari. Aceștia prezentau un potențial pericol pentru stabilitatea armatei și pentru menținerea ordinii în unități. Cadiștii aveau putere de convingere și argumente pentru a-i strânge în jurul lor pe ofițerii tineri, mai puțin experimentați, și pe cei nemulțumiți. Direct sau indirect li se promitea că vor fi promovați și îi vor înlocui pe comandanți, tocmai fiindcă au o gândire și o atitudine democratică. CADA lucra intens pentru a-și mări autoritatea.

Confruntările interetnice de la Târgu-Mureș, din 15 martie 1990, m-au găsit în concediu, un rest neefectuat din anul precedent. Când am văzut imaginile și acea scenă teribilă în care un ins înfinge hampa tricolorului românesc în fundul unuia căzut la pământ am fost oripilat. Nu știam cine este victima și cine agresorul. Nici nu avea importanță. Scena macabră avea o semnificație politică gravă.

Pentru prima dată în viața mea am simțit panică. Îmi era teamă fără seamăn de un război interetnic, situație în care armata ar fi fost pusă într-o postură dificilă. Eram o armată națională, fără îndoială, cu o educație patriotică sau naționalistă, cum vreți să-i ziceți, și, logic, nu puteam să acționăm decât împotriva celor ce doreau ruperea integrității naționale. Dar nu aveam totuși o educație rasistă și xenofobă. Îi consideram pe ungurii din România ca făcând parte din poporul român. Ne deranjau însă extremiștii aroganți ce militau prin toate mijloacele pentru revenirea la o situație anterioară Unirii. Violențele de atunci, de la Târgu Mureș, veneau să ne întărească convingerea că amestecul maghiar în evenimentele din Decembrie 1989 a existat într-adevăr, chiar dacă nu știam precis ce dimensiune a avut. Acum se acționa din interior, urmărindu-se același scop. La o dare înapoi a istoriei până în momentul anterior Triatorului.

Am văzut armata în mijlocul mulțimii învrăjbite, dar nu înțelegeam ce se întâmplă. Nu se înțelegea ce face armata acolo. Dar dacă era acolo înseamnă că e o problemă de apărare națională. Adevărul este că s-a acționat cu inteligență. Trupele n-au fost partinice. S-au comportat ca o forță de menținere a păcii, suportând injuriile și pietrele aruncate din ambele părți. Acest lucru ne-a salvat și ne-a confirmat puternicul instinct de conservare, lucid și pragmatic, în marile momente ale istoriei.

Eram la țară, numai cu mama soției, și nu știam ce se întâmplă în minister.

Mă gândeam cu groază că dacă ungurii vor reuși să smulgă o parte din Ardeal se va repeta istoria sângeroasă din timpul Dictatului de la Viena. Dacă lucrurile evoluau cum au început la Târgu Mureș ne puteam aștepta la orice. Iar Europa n-ar fi mișcat un deget.

Aveam rude la Satu Mare și în Țara Oașului. Mă înfiora grija pentru soarta lor, pentru viitorul nostru. Forțe extremiste de dreapta intraseră în țară ca excursioniști și încercau să provoace populația. Românii se simțeau amenințați, mai ales că ceea ce vedeau că se întâmplă la Târgu Mureș lua proporții exagerate. Românii din Satu Mare i-au înconjurat și i-au agresat pe niște iredentiști excursioniști, care încercau să arboreze steaguri maghiare pe bisericile din centrul orașului. O soră de-a mea mi-a arătat un petic din steagul unguresc smuls de ea în acele evenimente, la catedrala catolică. Se vorbea că țăranii din satele oșenești încercau să vină cu ce se putea la Satu Mare, informați că orașul e asediat de către unguri. Voiau să-l apere. Noroc că au fost calmați și opriți. Treptat au început să apară informații despre crime odioase comise de unii unguri împotriva unor milițieni români pe timpul revoluției. Umbra întunecată a Ip-ului se lăsa peste mulți dintre noi. La Budapesta, președintele francez părea a încuraja iredentismul maghiar, afirmând că Ungaria are drepturi istorice asupra Ardealului.

M-am întors de urgență în București, așteptând să fiu chemat la alarmă. Nu s-a întâmplat așa.

Când m-am dus la serviciu, lucrurile se schimbaseră. Fosta Direcție de Educație Patriotică și Cultură a Armatei, condusă de generalul Culda, fusese desființată. El era acum adjunct de ministru cu rang de secretar de stat. Structura fusese puternic atacată de CADA, care a văzut în ea o nouă

tentativă de ideologizare, de îndoctrinare politică a efectivelor. Sau poate o concurență la influență, atâta vreme cât o considera ca pe o reorganizare a vechiului Consiliu Politic Superior. Deși nu asta era! Cadiștilor li s-au alăturat cei din societatea civilă și unele grupări de revoluționari. Ideea principală era că militarul nu mai are nevoie de educație generală sau patriotică, deoarece cea militară îi este suficientă. El este deja educat și se autoeducă în funcție de nevoile lui personale. Timpul ne-a demonstrat că eliminarea conceptului de patriotism nu era cea mai bună soluție și că, de fapt, mândria de a fi român și dragostea de țară nu sunt un dat din naștere, ci rezultatul unei îndelungi și permanente educații.

Patriotismul, ca idee și ca stare de spirit, devenea ceva depășit. Se considera că a fost compromis prin abuz de către regimul comunist.

Se considera că nu se mai cuvine să vorbim de patriotism, de românism, concepte care ar intra în contradicție cu democrația și cu valorile occidentale.

Respingerea vehementă a structurii a venit și din atitudinea ostilă față de foștii activiști de partid din trecut, care aveau oarecum calificare pentru această educație. Dar, n-o făceau numai ei, ci și comandanții, fiecare de pe nivelul lui. Cadiștii ne acuzau că încercăm să creăm funcții pentru foștii activiști de partid. Deveniserăm odioși, chiar dacă proiectele noastre de acte normative și texte noi, adecvate și dezideologizate, erau corecte.

Așa cum ei se documentau și învățau ce înseamnă gândire democratică și eliberarea de clișee și abordarea în alt fel a educației, tot așa ne automodelam și noi. Era însă o problemă: un cadist provenit din foștii activiști de partid era credibil și gândea europenește, pe când un alt ofițer de aceeași proveniență, dar care nu era cadist, nu putea fi decât nostalgic și, evident, criptocomunist.

Restructurare și nesiguranță

Structura a luat un alt nume, iar sintagma „educație patriotică și patriotism” au fost condamnate la desuetudine. Cadiștii n-au propus nimic în loc. În fruntea ei a fost pus un general, Anghel, fost comandant al Școlii de Tancuri de la Pitești și comandant al acelei garnizoane.

Făcea pe democratul și ne eticheta frecvent cu un dispreț superior: „comuniștilor”. Într-o zi m-am supărat și i-am replicat că nu eram mai comunist decât el, care fusese membru în Biroul Politic al Comitetului Județean de Partid Argeș, și că noi,ăștia mici, nu făceam decât să executăm ce hotărau ei, nomenclaturii.

Se echipau statele de organizare. Am fost chemat la el în birou și m-a anunțat că nu mai sunt șef de birou, ci ofițer obișnuit în același birou. Nu era nici un bai. Nu am întrebat de ce, deoarece știam că fusese un aranjament anterior. Șeful structurii noastre își recuperase un coleg de școală de la Armata 1, unde fusese secretar cu propaganda al Consiliului Politic, și-l pusese șef de birou. Nu putea fi altfel. Prietenii și colegii de școală se ajută între ei, mai ales la nevoie.

Ca să mascheze această pilă și să motiveze schimbarea, șeful mi-a vândut o minciună care m-a pus pe gânduri. Mi-a spus că a trebuit să mă schimbe din ordin superior și că abia m-a salvat de la trecerea în rezervă. „De ce?”, am întrebat mirat. „Păi, nu mai știi ce ai făcut pe timpul revoluției?”. Am rămas perplex. Nu mă știam vinovat cu nimic. Nu eram culpabil. Dar într-o vreme tulbure ca aceea se putea inventa și întâmpla orice. Mi-a mai spus câteva lucruri urâte despre un prieten bun de-al său, pe care le-a negat după aceea.

În opinia șefului meu, de acum înainte trebuia să fiu recunoscător pentru că nu am fost dat afară din armată și să mă simt vinovat că am acceptat misiunea de a căra pachetele cu manifeste la aeroportul Otopeni-Militar. Eram

tare îngândurat. Mi s-a spus că și Mija este în aceeași situație cu mine, vinovat că fusese cu Ilie Ceaușescu în noaptea dinspre 22 decembrie. El lucra acum la Secția presă, subordonată direct ministrului. Când l-am întrebat despre această vină ce l-a pus în pericol mi-a spus că sunt fabulații ale colonelului Rădulescu, șeful meu.

M-am supărat profund. Nu puteam să mai lucrez cu un om care mă manipula fără jenă. Nu avea rost să mă las umilit de un om care fusese toată viața plin de zel și cu mari șanse de promovare în ierarhia superioară de partid din armată. M-am mutat la ziarul armatei, unde am fost încadrat ca redactor, ceea ce l-a supărat. Mi l-am făcut dușman. De la ziar am început să privesc lucrurile într-o altă perspectivă. Aveam multă libertate de mișcare. Mergeam în țară și în București. Mă informam și ascultam poveștile oamenilor.

Fenomenul CADA continua, dar eu nu-i mai simțeam acut prezența. Ministrul Apărării Naționale le-a permis cadiștilor să-și întărească și să-și oficializeze prezența și statutul. Se ordonase să aibă loc în unități dezbateri în care ei să-și prezinte statutul, atribuțiile, o structură de ansamblu și modul de funcționare.

Ordinul ministrului Stănculescu, ajuns la noi, era de a lua act de ceea ce vor să facă și cum se vor implica în viața unităților, să-i acceptăm și să-i sprijinim. Era un semnal venit de la cel mai înalt nivel de conducere militară pe care nu-l înțelegeam. Era de mirare cum de nu a sesizat Ministerul Apărării că organizația era implicată politic și orientată împotriva puterii politice. Cadiștii erau obișnuiții Pieței Universității, deși calitatea de militari nu le-ar fi permis acest lucru. Mai mult, ori de câte ori era anunțată o manifestare anti, aprobată de primărie sau nu, CADA dădea un comunicat de presă prin care îi încuraja pe manifestanți și îi asigura că armata nu va interveni în niciun fel, indiferent de turnura evenimentului.

Adevărul era că armata s-a trezit după revoluție fără niciun fel de protecție. Constituția era suspendată, multe legi derivate din ea nu mai funcționau, cele în baza cărora acționaseră erau contestate vehement. Atacurile din presă și justiție, încercările de arestare a unor militari creau o stare de nesiguranță. Armata avea sentimentul manipulării de către o voință care nu-i garanta și protecția, după folosire. Intervenția militarilor în dezordinile interne era criticată virulent de presă. Militarii erau învinuiți și de terorism și de antiterorism și, în general, erau vinovați pentru toate victimele revoluției, inclusiv pentru cele din armată.

Pe acest fond, cadiștii puteau construi comunicate și atitudini. Din păcate, ei nu mai reprezentau interesele armatei așa cum fusese la începutul activității lor, dimpotrivă, erau percepuți ca acționând împotriva militarilor, deveniți și așa destul de vulnerabili.

Cadiștii deveniseră acuzatorii armatei. Ei cereau ca ofițerii și subofițerii care au fost cu soldații în stradă să fie dați afară. Cei care se știe că au tras să fie arestați și condamnați. Armata să nu mai fie trimisă să apere instituțiile statului, dacă acestea sunt atacate de manifestanți. Mai cereau o purificare drastică prin extinderea punctului 8 de la Timișoara.

Militarii care în decembrie 1989 nu făcuseră decât să îndeplinească ordinele pe care le primeau, și care erau obligatorii, începând de la jurământul militar până la ultimul regulament, erau acuzați de încălcarea legislației. Nimic nu mai era sigur. Armata părea plasată în afara legii, cel puțin în noua mentalitate.

Am fost uimiți să aflăm de la unul din liderii lor că scopul lor era să ne învețe democrația. Cum deveniseră ei atât de democrați era un mister, deoarece cel ce vorbea era un fost activist UTC și de partid, pe care îl cunoșteam foarte bine și deci nu-i acordam niciun fel de credibilitate. Doreau un sistem de organizații de asigurare a democrației la nivelul tuturor unităților militare, care să se subordoneze ierarhic celei centrale. Comandanții urmau să-și ia deciziile de comandă numai după consultarea acestora. Nimeni din armată nu putea să aibă relații cu autoritățile locale sau forțele politice decât prin intermediul CADA. Chiar și conducerea ministerului trebuia să se supună acestei reguli. Toți foștii activiști de partid din statul de organizare trebuiau dați afară, chiar dacă acum erau trecuți pe posturi de stat major și marginalizați. Se declarau adepții fără rezervă ai Proclamației de la Timișoara și a altor poziții exprimate de revoluționarii din acest oraș, inclusiv a unor idei de autonomie sau independență a Banatului.

Era prea mult. Era un fel de nouă bolșevizare a armatei, dar de data asta pe invers decât o făcuseră rușii în 1917. Criticile au fost vehemente. Nimeni nu dorea, cel puțin în adunarea la care am fost prezent, să accepte o astfel de rețea cu puteri de control discreționare. Ni s-a dat timp de gândire, urmând să ne întrunim din nou. Încălcăm ordinul ministrului care dorise adunări pentru acord. Dar nu eram dispuși să cedăm.

Toate acestea se petreceau cu o zi sau două înainte de evacuarea Pieței Universității.

Așteptam să se liniștească evenimentele și să fim chemați la votarea acestui nou sistem de organizații de a cărui utilitate ne îndoiam și în care nu aveam nici o încredere. Dimpotrivă, pe acești oameni îi vedeam ca pe niște oportuniști care își forțează destinul în detrimentul armatei. De fapt, doreau să ocupe golul lăsat de desființarea organizațiilor de partid. Pe 15 iunie a venit decizia Consiliului Militar Superior al Ministerului Apărării Naționale, în spatele căreia era de fapt un ordin al primului ministru, prin care CADA era desființată sub acuzația că s-a lăsat influențată de jocuri politice oculte prin care destabilizau situația politică a țării. Cel puțin așa se șoptea pe holuri.

Probabil primul ministru, din informațiile obținute de la serviciile de specialitate, era îndreptățit să ia o astfel de decizie și să nu mai lase armata în voia sorții. Fiind o treabă a armatei, în care erau implicați militari activi, a cerut conducerii acesteia s-o rezolve. Guvernul era astfel ferit de acuzele de nondemocrație, criptocomunism și abuz, care ar fi apărut.

Între timp avuseseră loc alegerile, iar FSN și Ion Iliescu au câștigat detașat. Un scrutin la care participarea la vot a fost masivă, legitimă, în sfârșit, un guvern și un parlament care ieșeau din provizorat și câștigau autoritate. În acea perioadă, armata era aproape în totalitate de stânga. Erau oare convingerile politice ale militarilor, mă refer la ofițeri, subofițeri și maiștri, autentice sau de altă natură? În mare măsură da, dar ele exprimau și o măsură de autoprotecție. Opoziția politică era condusă de lideri veniți din exil, ori de alții ținuți la index de securitate, percepuți ca oameni care doreau puterea pentru a se răzbuna.

Cei din opoziție cereau dreptate în numele poporului și a revoluției, cereau judecarea militarilor pentru vina de a se fi opus revoluției în prima fază, dar și pentru faptul de a fi sprijinit noua putere care izvora din cea abia răsturnată.

Militarii doreau liniște și normalitate, calm și sprijin pentru o transformare reală. Încearau și ei să-și schimbe modul de a gândi, să se adapteze unei lumi cu alte principii și valori, la fel ca restul populației.

Protestele din Piața Universității mi se păreau firești într-o lume a democrației, un mijloc, deși abuziv din perspectiva ordinii publice, până la urmă acceptabil pentru acest timp, de a lupta pentru interesele opoziției. O opoziție politică neinstituționalizată însă. Fenomenul a devenit bizar după ce rezultatele alegerilor au limpezit foarte clar apele. Atunci, am înțeles că ceea ce până atunci putea fi considerat democratic, devenea o dictatură a minorității.

Dezarmarea celor ce câștigaseră puterea și negarea existenței jocului democratic ne indicau nouă, care abia descifram democrația, că în mentalitatea

din piață, voința majorității nu are nici o valoare. Atunci ce mai însemna democrația? **Românii i-au ales atunci pe fesenişti din instinct. Considerau că Iliescu îi cunoaște foarte bine, că este de-al lor și că-i va duce spre bunăstare prin măsuri nedureroase. Ceilalți erau necunoscuți și în consecință neprietenoși.**

Noi, cei din Armată, care ne simțeam datori să ne implicăm, ne încadram perfect în acest mod de gândire.

De aceea am fost foarte surprinși că, după o experiență de câteva luni, în care cadiștii acționaseră pe principii de opoziție cu accentuate nuanțe politice, ministrul apărării dorea să oficializeze această organizație, să o ramifice și să o impună în armată.

Oare simțea el că această organizație era necesară armatei? Sau pur și simplu era o decizie rezultată de presiunea pe care CADA o exercita asupra sa, inducându-i ideea că numai prin această organizație poate fi menținut la putere?

Poate era un gest de autoapărare și pentru el, deoarece deja apăruseră acuzații privind prezența lui la Timișoara, în decembrie 1989. Revoluționarii nemulțumiți de rezultatele scrutinului se simțeau trădați, păcăliți și se radicalizau. Mai ales cei de la Timișoara și de la Cluj-Napoca. Unele voci cereau judecarea lui Stănculescu pentru crime în timpul revoluției.

Și totuși, nouă, militarilor tradiționaliști, ni se părea inoportună ideea. Nu reușeam să înțelegem cum va lucra comanda cu această organizație ce se dorea autoritară și atotștiutoare? Cum va menține ordinea, liniștea și stabilitatea, când ei vor avea grijă să-i demaște din interior pe cei care îi suspectau de rele în timpul revoluției sau nu gândeau "democratic" precum cadiștii.

Până la urmă ce se alegea de ideea de echidistanță politică a armatei și de libertatea individului, fie el și în uniformă, de a avea opțiuni politice diferite?

Aceste lucruri le discutam între noi la serviciu, printre sarcinile ce le aveam de a transforma tradițiile și concepțiile privind abordarea educației, a patriotismului și interesului cultural etc. în armată. Nouă ni se părea că gândim democratic.

Am fost întruniți într-o adunare și ni se anunță desființarea organizației. Se reafirma principiul unității de comandă, care prin acțiuni de tip CADA risca să fie grav afectat.

Măsura nu urmărea îndepărtarea cadiștilor din armată, ci readucerea lor în rigorile disciplinei militare. Totul era dat uitării. **Ofițerii și subofițerii nu păteau nimic din punct de vedere disciplinar.**

Reacția liderilor CADA a fost dură. Au dat imediat comunicate de protest pentru desființarea abuzivă. Li s-au asociat voci din opoziție și din societatea civilă care îi susțineau fără rezerve. Stănculescu a fost acuzat de minciună, de încălcare a promisiunilor pe care le făcuse, dar pentru el a fost simplu să se apere. Hotărârea nu-i aparținea lui, ci Consiliului Militar Superior al Ministerului Apărării Naționale.

Cadiștilor li s-a dat un termen de gândire până în decembrie 1990, perioadă în care urmau să se decidă dacă renunță la mișcare și rămân în armată sau trec în rezervă și optează pentru viața politică. Dacă nu-și exprimau opțiunea și vor continua să activeze, urmau a fi trecuți în rezervă pentru încălcarea gravă a disciplinei prin neîndeplinirea unei decizii a conducerii colective a ministerului.

Marea majoritate a cadiștilor au înțeles că joaca s-a terminat și începe armata. Nu fără proteste și opoziții. Erau desigur incitați din exteriorul cazărilor.

Unii lideri importanți de la București, cum a fost șeful Direcției Personal și Învățământ, au continuat seria de proteste și încercările de reorganizare și menținerea în activitate a structurii, ceea ce a supărat conducerea și a determinat schimbarea lui din funcție. Nu și trecerea în rezervă.

Rămăneau câteva garnizoane unde încercau să se reorganizeze și unde, prin organizațiile locale de diferite culori, își arătau nemulțumirile și protestele, considerând ilegal actul de dizolvare și de interdicție a activității lor. Comitetul nu se considera dizolvat. Oriunde se organizau mitinguri antiguvernamentale și antiprezidențiale erau prezenți și lideri cadiști care vorbeau în numele armatei. Mai mult, încercau să stimuleze mișcările sociale, protestele antiguvernamentale, asigurându-i pe manifestanți că armata nu va interveni în restabilirea ordinii, indiferent ce s-ar întâmpla. Era o implicare politică pe față, chiar dacă organizația era în ilegalitate.

Liderii solicitau mereu să se întâlnească cu ministrul apărării, dar generalul Stănculescu i-a refuzat de fiecare dată. Jocul acesta a continuat toată vara anului 1990.

Deja România își pierduse simpatia internațională. Imaginile tenebroase cu morți de la Timișoara, victime ale Securității, erau cotate ca false. Occidentul afla că erau mijloace grosiere de manipulare. Revoluția însăși era negată. „Bravurile“ minerești din București, de un barbarism inimaginabil și de condamnat, agravau și mai mult imaginea. Se adăugau imaginile inumane din

orfelinate, cerșetorii, copiii străzii, sărăcia, deznădejdea. România se închidea în propria sa mizerie. Zăpada subțire căzută după execuție se topise demult.

În decembrie 1990, am fost trimiși de redactorul șef să facem o anchetă de presă pe bază de chestionar, să vedem care este gradul de simpatie față de cadiști, cum este apreciată activitatea lor și decizia de desființare. Încercam să aflăm, astfel, ce influență și ce sprijin mai au în unități.

Eu și colegul meu, maiorul Ioan Luca, ne-am dus la Timișoara, unul dintre centrele fierbinți. Ne-am făcut anchetele. Gradul de simpatie pentru foștii cadiști era foarte scăzut. Mulți dintre colegii lor de unitate considerau că la început au făcut un lucru bun, dar că au greșit, depășindu-și mandatul pe care li-l încredințaseră ei pentru Guvern. Implicarea lor politică și modul de perturbare a comenzii nu mai era acceptat, deși se credea că trecerea în rezervă este o exagerare.

La regimentul mecanizat din Fratelia, am nimerit în ziua în care avea loc adunarea pe unitate, în care cei ce declaraseră că nu renunță la activitatea CADA erau trecuți în rezervă. Termenul de grație trecuse. Atitudinea și acțiunile lor demonstau că nu se pot schimba. Unul dintre ei, maiorul Durac, a cerut să se întâlnească cu noi, cei veniți de la ziar. Era foarte vehement, foarte revoltat că nu sunt excluși ofițerii care conduseseră organele și organizațiile de partid, ci ei, cadiștii, care doreau binele armatei și luptau pentru o armată democratică. Vorbea în principiu, un principiu pe care dorea să-l aplice tuturor. Personal l-am întrebat ce învinuiri ar aduce secretarilor comitetului de partid din unitatea lui ca să-i dea afară: nu le repartizau locuințe, nu le dăduseră butelii, făcuseră planuri de obstrucționare a programelor pregătirii de luptă, îl blocaseră pe comandant, au dat pedepse din motive politice, le-a amânat înaintarea în grad fiindcă nu știau la învățământul ideologic? Ce rău făcuseră aceștia oamenilor unității? Vizibil blocat, Durac a recunoscut că nu e vorba de cei din unitatea lui, care nu puteau fi acuzați de nimic din ceea ce-i sugerasem, dar cei de la unitatea de artilerie de peste drum de ei, și de la tancuri din Giroc, trebuiau dați afară. Și din unitățile din toată armata. L-am întrebat cum face că îi cunoaște pe aceia foarte bine și îi consideră vinovați, și ce calitate are el s-o facă. Nu se putea discuta cu el. Era convins că numai ei pot însănătoși armata. M-am îndoit de o astfel de logică în fața lui, l-am rugat să se mai gândească și să renunțe. Aveam încredere că dacă acești activiști nu vor fi buni pe funcțiile de la pregătirea de luptă, unde lucrau acum, dacă vor fi dovediți ca loiali fostului partid, vor fi stopați în carieră și eliminați. Toți puteam învăța democrația și puteam să

încercăm să ne adaptăm, să ne transformăm, să vedem altfel viitorul, fără nici o organizație care să ne învețe amatoristic.

După vreo oră a fost trecut în rezervă, prin ordin al ministrului, de către comandant. Era convins că i se face o nedreptate, că este un abuz al ministrului, privind desființarea organizației. Ca om, îl înțelegeam, dar ca militar, respingerea regulilor pe care le acceptai când îți asumi moral și legal condiția de soldat, indiferent de grad, mi se părea de neacceptat.

Și la Brigada de Grăniceri exista un nucleu dur al CADA, precum și la Giarmata, la regimentul de aviație. Comandantul grănicerilor ne-a spus că l-a prins pe liderul cadist din brigadă că încerca să-l manipuleze. Adică îi transmitea ordine CADA, punându-le în seama deciziei ministrului Stănculescu, dar când a verificat la ministru, s-a dovedit că acesta habar nu avea. Comandantul era pus în situația dificilă de a nu ști când i se spune adevărul și cine dă ordine, deoarece nu putea să apeleze curent la o verificare directă și risca să nu îndeplinească ordinele autentice. De fapt, era o bruiere a liniei de comandă și o posibilitate de manipulare obscură a mării unități.

Mai mult, acest lider cadist milita pentru un Banat independent și susținea ideea transformării trupelor staționate în Banat, într-o armată locală, a unui stat mai avansat decât restul României, în care moneda națională să fie *banatul*. Motivele: regiunea era de mentalitate vestică, total diferită de a Bucureștiului, era dezvoltată economic și era cea mai progresistă parte din România, dovadă începutul revoluției și concepția anticomunistă vizibilă. Banatul avea un trecut special și putea avea un viitor strălucit, stimulat mai mult de Viena decât de București, care nu putea fi decât o frână în calea europenizării. Nu prea se potrivea ca un ofițer cu astfel de gândire să apere integritatea țării.

Personal cred că odată cu trecerea în rezervă a cadștilor recalcitrați, care nu se mai puteau reîncadra în viața normală a unităților, în armată a încetat revoluția. Nu și procesele juridice care au urmat pentru participarea militarilor la revoluție sau cele care mai sunt pe rol și acum în anul de grație 2008.

În cursul anului 1991, răsufierea agonică a CADA s-a mai simțit din când în când. Era însă strădania unor lideri de la București care renunțaseră formal la activitate, dar nu se împăcau cu ideea de a nu mai fi în centrul atenției publice. CADA organiza în ilegalitate.

În loc de încheiere

Am dorit ca această relatare să nu fie o încercare de memorialistică propriu-zisă, ci și o analiză a evenimentelor din perspectiva omului închis în cazarmă.

Pentru noi, cei care lucram în direcțiile și instituțiile centrale ale Ministerului Apărării, a fost posibilă o privire pe geam a revoluției, cu incursiuni mai mult sau mai puțin importante prin oraș, dar pentru marea majoritate a unităților operative revoluția a fost fenomenul care le-a inclus fără voie, aruncându-le într-un conflict atipic și nedrept.

Toți am acționat așa, pentru că am primit ordine pe linie ierarhică, situația specială și grija pentru singuranța personală nu ne îngăduiau să facem altfel. Între timp, s-a uitat că pe atunci ordinul era lege pentru subordonat și puteai fi eliminat din sistem sau judecat, dacă nu-l executai.

Excese de zel, puține de altfel, care s-au ivit ca urmare a voluntarismului unor cadre militare au fost sancționate de lege.

Dar adevărul în amănuntele lui concrete și dureroase despre revoluție nu se va cunoaște. Motivul este simplu. Nu justiția poate căuta adevărul istoric, ci istoricii. Oamenii amenințați tot timpul cu justiția vor fi reținuți în a-și povesti episoadele de revoluție trăite, erorile făcute, gândurile și îndoielile, pentru că nu doresc să-și piardă libertatea. Obiceiul procurorilor militari de a încheia rechizitorii pentru învinovățirea de crimă și abuz, pe decupaje din articole de presă și din cărți, fotoelemente părtinitoare și subiective, le dă dreptate să tacă.

Nici organizațiile de revoluționari nu vor adevărul istoric și real, ci numai un adevăr al revoluționarilor în care ei sunt victime, și, niciodată altceva. Iar dincolo de toate sunt interesele materiale, care au făcut din judecarea revoluției o sursă de venit.

Armata plătește în solidar cu vinovatul găsit de justiție, dar ea nu e monetărie, și nici nu produce nimic. Cel ce plătește este cetățeanul care dă impozite și taxe. E tot masa aceea mare de oameni care a făcut revoluția și a uitat apoi să-și scoată certificatul de participare.

Eu cunosc foști militari care au avut, sau și-au asumat, un rol oarecare în revoluție, au izolat comandanți, au arestat contrainformatori, au prins diversioniști sau teroriști, dar căroră încă le este frică să vorbească despre asta. Le este teamă de răzbunări, de justiție și de speculativii oportuniști.

Acțiunea militarilor în stradă a fost o încercare grea cu implicații psihologice și morale enorme, iar izolarea în unități o închisoare cu toți pereții de gratii. În ambele situații am fost năpădiți de vinovăție, mai mult sau mai puțin declarată sau recunoscută. Motivul real al acestei vinovății constă în faptul că cetățeanul din noi n-a putut ieși din uniformă, să devină revoluționar.

Dacă o făcea, în uniformă fiind, s-ar fi numit lovitură militară și altele ar fi fost evoluțiile. Dar istoria nu se face cu dacă, ci se face cu verbe la timpul trecut.

CUPRINS

Cuvânt înainte.....	5
Tulburări în marea mută.....	9
Îndoctrinare, speranță, adevăr.....	13
Umiliința de a fi militar.....	19
Prăbușirea vecinilor de lagăr.....	26
Pericolul prinde contur.....	32
Dezertarea din Capitală.....	35
Ceață peste Timișoara.....	42
Îndoială, frică, nesiguranță.....	47
La mitingul dezastrului.....	51
Așteptare înfrigurată.....	63
Ultima noapte a sistemului.....	68
Cu manifestele în portbagaj.....	73
Schimbarea – o piesă cu amatori.....	78
Ministerul sub trasoare.....	85
Un Crăciun cum n-a mai fost.....	97
Revoltele militare.....	105
Reparații și proteste.....	113
Democratizare și dezordine.....	116
Restructurare și nesiguranță.....	123
În loc de încheiere.....	131

